

T.C

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI
ROMANINDA NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yusuf Kamil ÖZDAĞ

BURSA - 2017

T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI
ROMANINDA NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yusuf Kamil ÖZDAĞ

Danışman
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

BURSA - 2017

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda 701341005 numaralı Yusuf Kamil ÖZDAĞ'ın hazırladığı " Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam Adlı Romanında Neden-Sonuç İlişkisi" konulu Yüksek Lisans Tezi / Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 05.06.2017 günü 16:00-17:00..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / ~~çalışmasının~~ başarılı olduğuna oy birliği.....(oy birliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Prof. Dr. Kerime Üstünova

Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Hatice Şahin

Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. İsmet Gülsel Sev

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: / / 2017

Tez Başlığı / Konusu: Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam Adlı Romanında Neden-Sonuç İlişkisi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin, 15 / 05 / 2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

.2017

Adı Soyadı: Yusuf Kamil ÖZDAĞ

Öğrenci No: 701341005

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı:

Statüsü: Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

15.05.2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Yusuf Atılgan’ın Aylak Adam Adlı Romanında Neden-Sonuç İlişkisi”, başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

09.06.2017

Adı Soyadı : Yusuf Kamil ÖZDAĞ
Öğrenci No : 701341005
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar : Yusuf Kamil ÖZDAĞ
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi+124
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI ROMANINDA NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Bu tez çalışmasında neden ile sonuç arasındaki yakın, bağımlı ve ardıl ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Duygu ve düşüncelerin tutarlı, eksiksiz ve sağlıklı biçimde aktarılabilmesi için gerekli yollardan biri de ifadenin neden-sonuç ilişkisi içerisinde akla uygun olmasıdır. Bu şekilde gerçekleşen bir iletişimde vericinin vermek istediği ileti, alıcı tarafından daha kolay anlaşılabilir ve bu sayede sağlıklı bir iletişimden söz edilebilir.

Neden ile sonuç arasındaki ilişkinin kavranabilmesi için felsefi ve tasavvufi açıdan nedenselliğin nasıl algılandığı belirlenmelidir ki bu çalışmada Gazâlî ve David Hume'un nedensellik ile ilgili görüşlerine de yer verilmiştir.

Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanı neden-sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde sözü edilen ilişkiyi ortaya koymak adına, eklerden cümleüstü birimlere kadar pek çok dil biriminden yararlanıldığı görülür. Özellikle cümlelerarası anlam bağı yoluyla neden ile sonuç arasındaki bağın ortaya konması, vericinin bu ilişkiyi derin yapıya çekme isteğinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte ekler aracılığıyla benzer anlam bağının sunulduğu, burada özellikle ulaç eklerinden yararlanıldığı belirlenmiştir. Neden anlamını veren dil birimlerinin ifade içerisinde nedenlik zarf tümleci oluşturması ulaç eklerinin yoğun biçimde kullanılmasının öncelikli sebebinin oluşturur. Bahsi geçen anlam ilişkisinin sunulmasında kullanılan bir diğer dil birimi de sözcüklerdir. Bu kısımda neden anlamını vermekle görevli bağlaçlar ve edatların kullanıldığı görülmüştür.

Dilin bir iletişim aracı olarak görülmesi, dil birimlerinin asıl amacının verici ile alıcı arasında anlaşmayı sağlamak olduğuna işaret eder. Anlaşmanın sağlanabilmesi için iletinin akla uygun ve tutarlı olması gerekir ki neden-sonuç ilişkisi bağlamında sunulan bir ifade, iletinin bu özellikleriyle verilmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Çalışmada neden-sonuç ilişkisinin bu işlevi örnekler üzerinden açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Gazâlî, Hume, Nedensellik, Neden, Sonuç, Bağlam, Anlambilim

ABSTRACT

Yazar	: Yusuf Kamil ÖZDAĞ
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Türk Dili
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xi+124
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

CAUSE AND EFFECT RELATIONSHIP IN YUSUF ATILGAN'S NOVEL “AYLAK ADAM”

In this thesis close, dependent and successive relation between the cause and effect is tried to be identified. One of the necessary conditions for thoughts and emotions to be transferred in a consistent, complete, and a healthy way is when expressions are given in a reasonable cause and effect relationship. In such communication, the message that transmitter wants to pass on can be understood easily by the receiver, thus we can think of a more healthy communication.

In order to understand the relationship between cause and effect, how causality is perceived in terms of philosophical and sufistic perspectives should be identified, hence in this study the views of Ghazali and David Hume are also given.

When Aylak Adam written by Yusuf Atılgan is analyzed in a causality context, it is seen that many linguistic units have been used up to the superscript units to bring out the cause and effect relationship. Introducing the link between cause and effect especially through the link between sentences arises from transmitter's desire to pull this relationship into a deeper structure. Besides, it's found that similar context is provided by means of suffixes, especially gerund. The primary reason for extensive use of gerund is that linguistic units which provide the causality form adverbial clauses in expressions. Another linguistic unit, which is used to present the mentioned relationship, is words. It can be seen that in this part, conjunctions and prepositions providing the reasons were used.

Considering language as a mean of communication indicates that the main use of language is to ensure that the transmitter and the receiver understand each other. In order this understanding to happen, the message should be plausible and consistent, therefore expressions given in a cause and effect relationship context play a significant role to carry out these properties of the message. In the study, this function of cause and effect relationship is explained through examples.

Key Words

Ghazali, Hume, Causality, Reason, Result, Context, Semantics

ÖN SÖZ

Dizge, sistem olarak görülen dilin karmaşık bir iletişim aracı olduğu bilinir. İnsanlar birbirleriyle anlaşabilmek için dilin sunduğu imkânlardan yararlanır ve dil yoluyla iletişime geçerken dilin çizdiği sınırlara, koyduğu kurallara farkında olsa da olmasa da uymak zorundadır. Bir başka deyişle insan, dilin bu sistemli yapısı içerisinde hareket alanı bulur. Bu yönüyle yaşamsal bir etkiye sahip olan dil, tarih boyunca araştırma konusu olmuş, tüm gizemiyle dil bilimcilerin dikkatini fazlasıyla çekmeyi başarmıştır.

Yakın zamana kadar dilin yalnızca biçimsel özelliklerinin değerlendirilmesi, ardında işlenmeyi bekleyen anlamsal bağın göz ardı edilmesine neden olmuştur. Son dönemde sözü edilen bağın irdelenmesi dilin biçim ve bağlam açısından incelenmesi yolunda yeni bir kapı açmıştır. Bir ifade içerisinde, yüzey yapıda görülmeyen ancak derin yapıda keşfedilmeyi bekleyen pek çok anlam ilişkisi açılan bu yoldan payını almıştır. Bunların içerisinde neden-sonuç ilişkisinin sunulduğu anlamsal bağ da bulunmaktadır. Farklı işlevlerde kullanılan birtakım dil birimlerinin neden-sonuç ilişkisine de hizmet ettiği durumlar olduğu gibi yine bahsi geçen ilişkinin yüzey yapıda herhangi bir dil birimi olmamasına rağmen bağlam yoluyla verildiği durumlar da söz konusudur. Bu çalışma özelinde düşünüldüğünde neden-sonuç ilişkisinin ya cümleler yoluyla derin yapıda sunulduğu ya da bu ilişkinin ek ve sözcük gibi dil birimleriyle yüzey yapıda sergilendiği görülmüştür.

Neden-sonuç ilişkisinin nasıl ve hangi yollarla verildiğinin belirlenmesi için Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanından yararlanılmıştır. Bu anlatının seçilmesinde dilbilgisel açıdan herhangi bir ölçüt kullanılmamış, eser yalnızca dil malzemesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak yapıtın içeriği irdelendiğinde anlatılan olayların / durumların birtakım neden-sonuç ilgisiyle örüldüğü görülmüştür ki bu durum, *Aylak Adam*'ın pek çok yönüyle neden-sonuç ilişkisi üzerine kurulmuş bir yapıt olduğunu göstermektedir.

Bilimsel çalışmalarda nesnel bir tavır sergilenir. Bu yönüyle duygulardan arınmış, tarafsız bir duruş sergilemek son derece önemlidir. Ancak çalışmanın bu

kısımında aklım değil duygularım öne çıkacaktır. Öncelikle akademisyenlik yolunda emekleme aşamasında olduğum bu zorlu süreçte yanımda olan, yolumu aydınlatan danışman hocam Prof. Dr. Kerime Üstünova'ya, varlığına ömrümün sonuna kadar şükredeceğim annem Fatma Özdağ başta olmak üzere tüm aileme desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Bu tez çalışmasını, bugünleri göremeyen ama bir yerlerden gördüğüne inandığım, varlığını her zaman yanımda, içimde hissettiğim, çalışmanın her anında özleminden güç aldığım, hep onun gibi olmak için çabaladığım babam Yusuf Özdağ'ın aziz hatırasına armağan ediyorum.

Yusuf Kamil ÖZDAĞ

Bursa 2017

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
Çalışma Yöntemi	4
1.BÖLÜM	6
NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİNE HİZMET EDEN KAVRAMLAR	6
1.NEDENSELLİK	6
1.1.Neden-Sonuç İlişkisi Üzerine Felsefi Yaklaşımlar	6
1.2.Gazâlî’de Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi	8
1.3.Hume’da Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi	12
1.4.Gazâlî ile Hume’un Nedensellik Konusundaki Görüş Farklılıkları	14
1.5.Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi ile İlgili Diğer Görüşler	14
2.BAĞLAM	17
2.BÖLÜM	21
EK, SÖZCÜK VE CÜMLE DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ	21
1.EK DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ	21
1.1.Ulaç Ekleriyle Oluşturulan Neden-Sonuç İlişkisi	22
1.1.1.{-IncA}	26
1.1.2.{-DIKÇA}	29
1.1.3. {-DI + kişi eki + ml}	32
1.1.4.{-ken}	34
1.1.5.{-r / -Ar...-mAz}	37
1.1.6.{-Ip}	39
1.1.7.{-mAdAn}	41
1.1.8.{-AcAğIndAn}	41
1.1.9.{-DIğInA}	42

1.1.10.{-DiğIndA}	43
1.1.11.{-DiğIndAn}	44
1.1.12.{-İşInA}	45
1.1.13.{-İşIndA}	46
1.1.14.{-İşIndAn}	47
1.1.15.{-mAkIA}	48
1.1.16.{-mAktAn}	49
1.1.17.{-mAyA}	51
1.1.18.İçin Edatıyla Oluşan Ulaçlar	52
1.1.18.1.{-Diğİ için}	52
1.1.18.2.{-mAk için}	55
1.1.18.3.{-AcAğı için}	56
1.2.{-sA}	57
1.3.{-DAn}	66
1.4.{-IA}	69
1.5.{-A}	72
1.6.{-DA}	74
2.SÖZCÜK DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ	75
2.1.Edatlarla Yapılan Neden-Sonuç İlişkisi	75
2.1.1.İçin	76
2.1.2.Diye	77
2.1.3.Göre	80
2.1.4.Yüzünden	82
2.2.Bağlaçlarla Yapılan Neden-Sonuç İlişkisi	84
2.2.1.Bağlaçların Özellikleri	84
2.2.2.Çünkü	85
2.2.3.dA	88
2.2.4.ki	89
2.2.5.Yoksa	90
3.CÜMLE DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ	91
3.1.Anlam Bağının Cümlelerarası İlişkilere Katkısı	92
3. BÖLÜM	99
ROMANIN İÇERİĞİNDE VERİLEN NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ	99

1.C.'NİN AYLAK OLMASI.....	100
2.C.'NİN, BABASINDAN NEFRET ETMESİ.....	103
3.C.'NİN KULAĞINI KAŞIMASI.....	108
4.C.'NİN BACAK KORKUSU	109
5.C.'NİN MAVİ GÖZ SEVGİSİ.....	111
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	121

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
AÜ	Atatürk Üniversitesi
bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
BÜ	Bilkent Üniversitesi
c.	Cilt
ev.	Çeviren
ed.	Editör
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
TDK	Türk Dil Kurumu
UÜ	Uludağ Üniversitesi
Yay.	Yayınları
y.y.	Yayın yeri yok
vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

Tarih boyunca dilin işlevi, özellikleri ve yapısı konusunda pek çok çalışma yapılmış, bir o kadar söz söylenmiştir. Doğal bir yapıya sahip olan dil, bir bilim olarak yıllarca incelenme alanı bulmuştur. Ancak uzun yıllar dile biçimsel ve tek yönlü yaklaşılması, dilin mantığının tam anlamıyla çözülmesini engellemiştir. Bu karmaşık sistemin aydınlatılması, işlevi ve özelliklerinin belirlenmesi için dile yaklaşımın değişmesi gerektiğinde karşımıza Saussure çıkmıştır. Onun dile katkısına atıfta bulunan Doğan Aksan dile yaklaşımdaki değişimi, “*Geleneksel dilbilgisinin ve dilbilimin doğrudan doğruya sözcüklere ağırlık veren, onları ön planda bulunduran tutumuna karşı çıkan Saussure, gösterge kuramıyla dilin bir sözcükler, terimler listesi değil, birbiriyle sık ilişkiler içinde işleyen bir göstergeler bütünü olduğunu ileri sürmüş ve kanıtlamıştı.*” (1999: 20) şeklinde belirtmiştir.

Yukarıda sözü edilen değişime direnen geleneksel dil bilgisi anlayışı dilin de insan gibi zamanla değişim ya da gelişim gösterebileceğini kabul etmekten oldukça uzaktır. Berke Vardar, geleneksel dil bilgisinin bu mesafeli duruşunu “*Dilin değişken olduğunu, işlevini yerine getirirken kimi kural ve öğelerin toplumsal geçerliğini yitirdiğini, buna karşın yeni kural ve öğelerin dilsel çevrime girdiğini bilmezlikten gelir.*” (1982: 30) sözleriyle açıklar. Ancak buna ek olarak belirtmek gerekir ki dildeki değişim yalnızca kurallardan ibaret değildir. Günümüzde aksini iddia etmenin pek de mümkün olmadığı bir durum vardır ki o da dilin biçimsel yönünün yanında anlamsal işlevinin de var olduğudur. Zeynel Kıran’ın “*Sözcüklerin oluşumunu sağlayan bu sesbilgisel kuralların yanında, anlam ve dizimlerin oluşmasını sağlayan biçimbilimsel kurallar da vardır. Buna bağlı olarak, anlambilim kurallarının da unutulmaması gerekir. Tek başına sözcüklerin bir anlamı yoktur.*” (2002: 40) ifadesine bugün pek çok dil bilimci katılmaktadır.

Anlambilim ve bağlam konusu, gelişen ve değişen dilbilimde önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkar. Zira dilin biçimsel olarak, yüzey yapıda sunduğu iletinin yanında derin yapıda çeşitlendirdiği farklı anlamsal bağlar da söz konusu olabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki dil birimleri birbirlerine bağımlı yapılardır. O nedenle dil

birimlerinin birlikte hareket etmesi, bir sistem olarak değerlendirilebilmesi için ön koşuldur. Bir başka deyişle geleneksel dil bilgisi anlayışından sıyrılmış, günümüz dil bilimi sisteminin çıkış noktası, derin yapıda verilen anlam ilişkileri ile yüzey yapıda sunulan biçimsel özelliklerin birbirlerine bağımlı oluşudur.

Dil birimlerinin birbirlerinin varlık sebebi olması ses, ek, cümle ve cümle üstü birimlerin duygu ve düşünceleri tek başına vermekte yetersiz olduğu anlamına gelmektedir. O halde denebilir ki bir ifadenin bağlamdan uzak, tek bir dil birimine göre değerlendirilmesi pek çok yanılgıya neden olacaktır. Tez çalışmasının ana konusu olan neden-sonuç ilişkisi de bu bakış açısıyla değerlendirilmiş, neden ile sonuç arasındaki anlamsal birliktelik, bağlamdan ayrı tutulmamıştır.

Neden-sonuç ilişkisi -bir şekilde etkiye tepki de denebilir ancak edebi bir roman söz konusu olduğundan bu ifade tercih edilmiştir- bir olay ya da durum örgüsü içerisinde anlamsal bağın anlaşılıp ilgi kurulabilmesi adına güçlü bir araçtır. Bir konunun, anlam bulanıklığına yol açmadan verilebilmesi için dil kurallarına uygun olması ve tutarlı bir yapıda sunulması gerekir. Yani alıcının, vericiden gelen kodları sorunsuz bir şekilde çözümlerken verilen bilgiyi onaylaması gerekir. Bilginin kolayca özümsemesi için gerekli olan konulardan biri de akla uygunluktur. Bilginin akla uygun, bir diğer deyişle mantıklı olmasının bir ölçütü de doğadaki her şeyin bir nedeni ve her nedenin doğurduğu bir sonucun olduğudur. Bilimlerin başlangıcını, doğa olaylarını birtakım nedenlerle açıklama ihtiyacından doğduğunu düşünecek olursak neden-sonuç ilişkisinin, herhangi bir bilginin ya da bağlantının ilişkilendirilmesi, bilginin kusursuzca algılanması ve anlaşılmasını sağlayan önemli bir bağlam unsuru olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Bir anlatı içerisinde verilen olaylar ya da durumlar, vericinin tercihinin göre, birtakım nedenler ve bu nedenlerden kaynaklanan sonuçlar üzerine kurulabilir. Bir kahramanın bir eylemi neden yaptığının belirtilmesi, bir karakterin neden kötü davranışlar sergilediğinin verilmesi gibi anlatı türlerinin içeriğinin, yani olay örgüsünün birtakım sebepleriyle birlikte verilmesi alıcının işini kolaylaştırmakta ve alıcının, anlatının içerisinde kendine yer bulmasına yardımcı olmaktadır. Vericinin kendi tercihinde olan bu bağlamın, yani neden-sonuç ilişkisinin verilmesi için bazı yöntemlerin kullanıldığını söylemek mümkündür.

Dil bilgisel bağlamda ek, sözcük, sözcük öbeği, cümle ve cümle üstü birimler anlatı içerisinde neden-sonuç ilişkisini ortaya koyan dil birimleri olarak karşımıza çıkar. Sözü edilen konunun biçimsel yönünü oluşturan bu dil birimleri vasıtasıyla verici, sunmak istediği mesajı neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde şekillendirebilir. Ekler, bağlandığı yapılarla cümlenin nedenlik zarf tümlecini oluşturur. Bu durum, sözcükler boyutunda gerçekleştiğinde de aynı şekilde ilerleme gösterir. Cümle düzeyince neden-sonuç ilişkisinin verildiği durumlarda dil birimleri arasındaki anlamsal bağlar devreye girer. Zira bu şekilde oluşturulan neden-sonuç ilişkisinde yüzey yapıda söz konusu anlamsal ilişkiyi belirten herhangi bir dil birimi yoktur. Tam da burada cümleler arasındaki anlamsal ilişkilerden yararlanılması gerekir. “*Karnım acıkmıştı, yemek yedim.*” Cümlesinde karnın acıkması nedenken yemek yemek eylemi ise sonuçtur. Yüzey yapıda nedenselliği sunan herhangi bir dil biriminin olmayışı iki cümle arasındaki anlamsal bağın varlığını yok etmez. Cümleyi “*Yemek yedim, çünkü karnım acıkmıştı.*” biçiminde kurgulamak, neden-sonuç ilişkisini yüzey yapıya taşımaktan başka bir işe yaramayacaktır. Zira *çünkü* bağlacı olsun ya da olmasın bahsi geçen cümlelerin neden-sonuç ilişkisi kurduğu gerek cümleler arası anlam ilişkileriyle gerekse dil içi / dil dışı göndergeler yoluyla kolaylıkla anlaşılabilir. Bu tez çalışmasının amacı, *Aylak Adam* romanında kullanılan, eklerden cümlelere, basitten karmaşığa kadar neden ile sonuç arasındaki anlamsal ilişkiyi ortaya koymak; sözü edilen anlamsal ilişkinin kurulmasında hangi dil birimlerinden yararlandığını belirlemek olacaktır.

Dil bilgisel açıdan neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında kullanılan dil birimleri olduğu gibi herhangi bir anlatıda verilen olay örgüsünün de birtakım neden-sonuç ilgisiyle kurulması kaçınılmazdır. *Aylak Adam*'da yazar, romanını yazarken kişilerin karakterlerini (özellikle başkahramanın karakterini) ve özelliklerini belirli bir çerçeveye oturtup nedenleriyle birlikte vermektedir. Bunu belirli bir sırayla değil de yaşanan olay örgüsü içerisinde “yeri geldikçe” bahsetmekle yetinmiştir. Elbette olay örgüsünü verirken de birtakım nedenler üzerinde durmaktadır. Romanın sonlarında başkahraman C.'nin kişiliğini etkileyen olaylar, klasik bir çözüm bölümünden çok daha farklı verilmiştir. Öyle ki alıcı, her şeyin açıklığa kavuştuğunu düşündüğü bir bölümde yazar sadece kahramanın kişiliğini oluşturan olayları vermekle yetinmiştir ve bu kısım klasik bir çözüm bölümünden farklıdır. Yazar, her şeyi bir nedene bağlama çabası içinde değildir. Daha çok yaşanan hayatın ardını yansıtmaya çalışmıştır. Romanın 120-126.

sayfalarında verilen bilgiler C.'nin karakterini oluşturan sebeplerin art arda verilmesinin yanında, kahramanın dünyasına bir ayna tutmaktan başka bir şey değildir.

Çalışma Yöntemi

Bir ifade içerisinde neden-sonuç ilişkisinin sunulması farklı yöntemlerle olabilir. Birçok dil birimi bu amaca hizmet etmek için kullanılabilir. Ekler, sözcükler, cümleler ve cümle üstü birimler gibi araçlarla bağlamlar alıcıya iletilebilir. Bu çalışmada dil birimleri yoluyla neden-sonuç ilişkisinin nasıl sağlandığını detaylı bir şekilde vermeye ve örneklendirmeye çalışacağız. Bunun dışında bir anlatıda yer alan olay örgüsü de neden-sonuç ilişkisiyle kurulabilir ki bu, konunun alıcı tarafından daha kolay özümsemesine yardımcı olur.

Aylak Adam romanı neden-sonuç ilişkisi içerisinde incelendiğinde yazarın, birtakım farklı yöntemler uyguladığını görmek mümkündür. Özellikle eklerden ve araya bağlantı sözleri / sözcükleri almadan, cümleler arasında verdiği bağlamlar ilginç sonuçlar vermektedir. Bunun dışında çok klasik bir neden-sonuç ifadesi sunan “çünkü, bu yüzden, bu nedenle vb.” bağlaçların da çok sık kullanılmadığı gözden kaçmamıştır. Burada yazarın özgün duruşunun ya da romanda basitlikten uzaklaşmak, dile estetik bir hava katmak amaçlarının varlığı elbette yadsınamaz bir gerçektir. Bununla beraber anlaşılan o ki yazarın üslubuna yansıyan bir farklılık söz konusudur. “Yusuf Atılgan’ın *Aylak Adam* Adlı Romanında Neden-Sonuç İlişkisi” adlı yüksek lisans tez çalışması bu bilgiler doğrultusunda derinlemesine incelenerek yazarın bu farklı üslubu örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu romanın başlı başına bir “nedensellik” bağlamı üzerine kurulduğunu ve her nedenin ardından, onu takip eden bir “sonuç” ifadesinin var olduğunu vurgulamak amaçlanmıştır.

Bu çalışma, aşağıda belirtilen dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında neden-sonuç ilişkisinin dil bilimsel açıdan ve olay örgüsü çerçevesinde nasıl kurulduyuyla ilgili genel bir bilgilendirme yapılmıştır. Bu bölümde söylenenler, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılarıyla açıklanacaktır. Bu bölümün ardından gelen *Çalışma Yöntemi* başlığında, bilgilerin sunulmasında nasıl bir yol izlendiği belirtilerek çalışmayı inceleyenlerde oluşacak olası bir belirsizliğin önceden engellenmesi amaçlanmıştır.

Birinci bölümde -tez çalışmasının konusu gereği- öncelikle “nedensellik” kavramı ayrıntılarıyla açıklanmış, felsefi ve tasavvufi açıdan nedenselliğin nasıl değerlendirildiği David Hume ve Gazâlî gibi bu konuda çalışma yapmış önemli düşünürlerin görüşleri doğrultusunda belirtilmiştir. Bu sayede neden-sonuç ilişkisinin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nedensellik kavramı açıklandıktan sonra çalışmada sıkça tekrarlanan “bağlam” konusu yine ayrıntılarıyla belirtilerek bu kavramın, verilen örneklerin anlamsal yönünün sunulmasındaki önemi vurgulanmıştır.

İkinci bölümde, çalışmada dil malzemesi olarak kullanılan, *Aylak Adam* romanının metin çalışması yapılmıştır. Burada üç ana başlık üzerinden ek, sözcük ve cümle düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin sunulduğu yapılar incelenmiştir. Ek ve sözcük düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında kullanılan dil birimleri büyük harflerle yazılarak göz önünde tutulmuş, derin yapıda kullanılan yapılar kalın puntuyla yazılmıştır. Yazarın romanda yaptığı yazım ya da noktalama hataları alıntı sırasında olduğu gibi kullanılmış, ardından yapılan açıklamalarda söz konusu hatalar düzeltilmiştir. Ayrıca neden-sonuç ilişkisinin anlamsal bağı -sunulan iletiyi korumak koşuluyla- tekrar yazılarak söz konusu ilişkinin varlığı vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde ise romanın içerik kısmı değerlendirilmiş ve buradaki neden-sonuç bağlamı ortaya koyularak C.’nin ‘aylak’ olması, babasından nefret etmesi, Zehra teyzesine olan sevgisi gibi durumların nedenleri açıklanmıştır. Zira yapılan çalışmada fark edilmiştir ki söz konusu durumlar C.’nin davranışlarını etkileyen, karakterini şekillendiren önemli unsurlardır. O nedenle romanın içeriğinde karşılaşılan neden-sonuç ilişkisinin ayrı bir bölümde incelenmesi bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Burada amaç, romanda dikkat çeken birtakım alışkanlıkların ve durumların aslında olay örgüsü içerisinde önemli bir yere sahip olduğunun belirlenmesi ve romanın gerek sunduğu dil bilgisel malzemeyle gerekse olay örgüsüyle neden-sonuç ilgisi üzerine kurulmuş bir yapıt olduğunu göstermektir.

Sonuç bölümünde, ikinci ve üçüncü bölümde yapılan incelemelerden çıkan bilgiler değerlendirilmiş, bu bilgiler eşliğinde ortaya çıkan sonuçlardan *Aylak Adam*’ın, neden-sonuç ilgisi temelinde oluşturulan bir roman olduğu düşüncesi vurgulanmıştır.

1.BÖLÜM

NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİNE HİZMET EDEN KAVRAMLAR

Neden-sonuç ilişkisi incelenmeden önce “nedensellik” kavramının irdelenmesi ve ayrıntılarıyla açıklanması çalışmanın vermek istediği mesajın daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. İki ifade arasında gerçekleşen neden-sonuç ilişkisinin belirlenmesi için bunun bir ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra “bağlam” sözcüğünün açıklanması da derin yapıda sunulan dil birimlerinin yüzey yapıya çıkarılması için verilen ifadelerde sıkça kullanılmasından dolayı oldukça gerekli bir durumdur. Nedensellik ve bağlam sözcüklerinin çalışma içerisindeki işlevleri bu iki kavramın açıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünde nedensellik ve bağlam kavramları açıklanmıştır.

1.NEDENSELLİK

Çalışmanın özünü oluşturan nedensellik, felsefeciler tarafından üzerinde sıkça durulan bir kavram olmuştur. Özellikle Doğu ve Batı medeniyetleri arasında nedenselliğe bakışın birtakım farklılıklarla kendini gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu kavramın tam ve sağlıklı bir şekilde ortaya konabilmesi için her iki bakış açısının da sunulması gereklidir. Bu sayede nedenselliğin yanında neden ile sonuç arasındaki organik bağın belirlenmesi ve anlaşılması daha kolay olacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak Gazâlî ve Hume gibi bu alanda çalışma yapmış önemli düşünürlerin görüşlerine yer verilmesi söz konusu kavramın sunulmasına yardımcı olacaktır.

1.1.Neden-Sonuç İlişkisi Üzerine Felsefi Yaklaşımlar

İlk insandan günümüze kadar insanlık, başına gelen bir olayı ya da durumu açıklayabilmek için uğraşmıştır. Hayatta kalabilmek için gerekli olan barınma, yeme, içme gibi ihtiyaçların varlığı insanlığın büyük bir mücadele vermesine neden olmuştur. Bununla beraber doğa olaylarından ve hayati tehlikelerden korumak için doğayı incelemiş, yaşanan olaylardan bir ders çıkarmak zorunda kalmıştır. Dünyada meydana gelen doğa olayları, kazalar, yaşamak için gerekli ihtiyaçların karşılanması, ölüm, doğum gibi pek çok etkenin ardına yatan gizemi çözmeye çalışan insanlık bilerek ya da bilmeyerek bilime hizmet etmiştir. Karınlarını doyurmak için avcılık yaparken tehlikeli

canlılardan korunmak için de silah yapmışlardır. Barınmak için mağaralara sığınmış, ateşi bularak yemekleri pişirerek yiyebilmiş ve tehlikeli hayvanların buldukları yere gelmesini engellemişlerdir. Havanın kapalı olduğu, bulutların karardığı, gökten birtakım seslerin geldiği bir zamanda yağmurun yağdığını görünce önce yaşanan olaylarla yağmur yağması arasında bir ilişki olduğunu fark etmişlerdir. Örnekleri arttırılabilecek olan tüm bu gelişmeler insanlığı, doğanın bir neden-sonuç ilişkisiyle değerlendirmeye itmiştir. Ateşin yandığı ortama tehlikeli hayvanların yaklaşmaması, hava bulutluyken yağmurun yağması gibi pek çok olay ya da durumu birbirleriyle ilişkilendirerek hayatlarını kolaylaştırmaya çalışmışlardır.

İnsanlığın, karşılaştığı bir olayın ya da durumun kaynağını tam anlamıyla kavrayabilmek, onlara bir anlam verebilmek için başvurduğu yol neden-sonuç ilişkisidir. Öyle ki bilim, doğa olaylarına bir anlam vermek ve meydana gelen sonucun sebeplerini ortaya koyabilme ihtiyacından doğmuştur dersek yanılmış sayılmayız. Bilim, tüm bu olup biteni açıklamak ve insanlığın yaşamını kolaylaştırmak için herhangi bir olgunun kaynağını bulmaya çalışmıştır. İlk ve ilkel zamandan günümüze değin bilimin verdiği mücadelenin özetidir bu.

Bilimin temeli doğadaki olayların kaynağını bulmaktır ve burada aranan şey ise neticede ortaya çıkan olgunun nedenidir. Eğer ortada bir olgu varsa (yağmur yağması, yemek yemek, ateş yakmak vb.) bu olguyu tetikleyen bir de neden (gök gürültüsü, insan için gerekli enerjinin sağlanıp hayatta kalınması, yemeği pişirmek, ısınmak, aydınlanmak vb.) olması gerekir ki bilim ve insanlık tam da bu nedenler üzerine kafa yorar. Gerek bilimsel bir verinin kaynağını bularak bilimin ilerlemesi gerekse gündelik hayatı kolaylaştırmak ve tehlikelerden korunmak için ortaya çıkan sonucun kaynağı, bir başka deyişle nedeninin sunulması bu açıdan bir zorunluluktur.

“Neden” sözcüğü sözlükte “*Bir olayı ve durumu gerektiren, doğuran başka olay veya durum, sebep*” olarak tanımlanırken “sonuç” sözcüğü “*Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, netice*” şeklinde geçer. Ahmet Cevizci de sonuç kavramını “*Belli bir nedenin eseri olan olay, kendisine ayrılmazcasına bağlı olduğu bir nedenden kaynaklanan etki; bir etkene bağlı olarak ortaya çıkan olgu.*” (2013: 1426) olarak tanımlar. Cevizci’ye göre nedensellik ise “zaman dizisi içinde, biri olmadan diğerinin de ortaya çıkmayacağı iki olay, fenomen, ya da süreç arasındaki ilişki”dir (2013, 1145).

Getirilen tanımlardan da anlaşılacaktır ki neden ile sonuç arasında ayrılmaz bir anlam ilişkisi vardır. Bu durum neticesinde iki kavram arasındaki bu yakın ilişkiyi ortaya koymak adına pek çok çalışma yapılmış, farklı düşünceler ortaya atılmıştır.

“Her şeyin bir nedeni vardır.” şeklinde gündelik hayatta sloganlaştırılan bu ifade bize neden-sonuç ilişkisinin önemini sunar. Öyle ki herhangi bir olayın nedeniyle birlikte var olduğu inancı insanlığın üzerinde pek durmadan kanıksadığı, savunduğu bir görüş olarak yerini almıştır. Gerçekten de her şeyin bir nedeni var mıdır? Eğer her şeyin bir nedeni varsa bu düşünce bizi sonsuz nedenler silsilesine götürmez mi? Her şeyin nedeni varsa ilk nedeni ortaya çıkarana/yaratan güç nedir, tanrı mı, yoksa kaynağını tabiattan alan bir başka güç mü? İşte tüm bu soru ve sorunlar karşısında neden-sonuç ilişkisinin varlığı ve konumu konusunda pek çok düşünür kafa yormuş ve neden ile sonuç arasındaki organik bağlantıyı farklı bakış açılarıyla ortaya koymaya çalışmıştır.

Bilimlerin atası olarak kabul edilen felsefe de neden-sonuç ilişkisine kayıtsız kalmamış ve farklı görüşler sunarak bu sorunları aydınlatmaya çalışmıştır. Nedenselliğin art arda gelişen olaylar bütünü olduğu ya da her sonucun *zorunlu* bir nedeninin olup olmadığı gibi düşünceler ve sorunlar üzerinde durulmuştur. Özellikle *nedensellik* konusunda kafa yoran düşünürlerin başında Gazâlî ve David Hume gelmektedir. Onların görüşleri daha sonra gelen felsefecileri etkilemiştir. Bu iki düşünür arasında nedensellik ile ilgili derin farklılıklarla beraber ortak noktalar da bulunmaktadır. Felsefî açıdan nedensellik kavramının açık bir şekilde ortaya konması için Gazâlî ve Hume’un görüşlerini ayrı ayrı verdikten sonra ikisi arasındaki benzerlikleri ve ayrı düşünceleri noktaları belirtmek gerekir.

1.2.Gazâlî’de Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi

Gazâlî, İslam felsefesiyle değerlendirdiği nedensellik kavramını ortaya koymakta iki amaç güder. Bunlardan birincisi Tanrı’nın mutlak otoritesini ortaya koyup mucizelerin varlığını kabul etmek, ikincisi ise Sünni geleneği, olası tehlikeli düşünce sistemlerine karşı korumaktır. Eserlerinde nedensellik konusuna değinirken bu amaçlar doğrultusunda hareket ettiği görülür. Tehafüt’ün On yedinci mesele olarak belirtilen kısmında nedensellik şu şekilde geçmektedir:

“Tabiatta süregelen düzende alışkanlık sonucu olarak sebep ile sebepli arasında var olduğuna inanılan ilişki bize göre zorunlu değildir. Aksine her iki şey hakkında “Bu odur”, “O da budur” denilemez. İkisinden birinin kabulü, ötekinin kabulünü, birinin reddi diğerinin reddini içermez. O halde, iki şeyden birinin varlığı veya yokluğu, ötekinin varlığını ya da yokluğunu zorunlu kılmaz. Mesela su içmek ile suya kanmak, yemek ile doymak, ateşe dokunmak ile yanmak, Güneş’in doğması ile aydınlık, boynunu kesmek ile ölmek, ilaç içmek ile iyileşmek ve müshil ile ishal olmak arasındaki ilişkide bir zorunluluk yoktur. Zira sebep ile sebepli arasındaki ilişki zorunlu ve değişmez olmayıp Allah’ın ezeli takdiri gereği bunların birbiri ardından yaratılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yemek yemeden tokluğu yaratmak, boyun kesilmeksizin ölümü yaratmak, boynu kesilmekle birlikte hayatı devam ettirmek Allah’ın kudreti dâhilindedir.” (Gazâlî, 2012: 166).

Gazâlî’nin bu düşüncelerinden onun neden-sonuç arasında bir ilişkinin olmadığı sonucunu çıkarmak yanlış olur. Onun vurgulamak istediği neden ile sonuç arasında bir ilişkinin olduğu, ancak bu ilişkinin zorunlu olmadığıdır. Eğer neden-sonuç arasında zorunlu bir bağ söz konusu olsaydı o halde Tanrı’nın mucizeleri nasıl açıklanabilirdi? İşte Gazâlî tam da burada durur ve oluşan ilişkilerin tümünü Tanrı’nın mutlak gücüne dayandırır. Bir başka deyişle ona göre dünyada gerçekleşen ve gerçekleşme ihtimali olan her şey din özelinde Tanrı vasıtasıyla vücut bulur. Bu konuda Mehmet Ata Az benzer bir düşünceyi paylaşmakta ve Gazâlî’nin nedensellik konusundaki düşüncelerini açıklamaktadır:

Gazzâlî (ö.1111), Tanrı’nın her daim fail olduğu anlayışını sürdürmek ve mucizeye imkân tanımak için sebep ile sonuç arasında zorunlu bir ilişki varsayan, sebep ile sonuç arasındaki kozal ilişkiyi Tanrı’nın iradesinden ziyade ilmi bağlamında açıklayan filozofların nedensellik anlayışını eleştirmiştir. Gazzâlî’nin bu vesileci (occasionalism) anlayışının benzerini Latin düşüncesinin önemli bir filozof ve teoloğu olan Thomas Aquinas’ta da (ö.1274) görebiliriz. Her iki filozofun temel kaygısı, pozitif bilimlere kaynaklık eden âlemin rasyonel düzenini ihlal etmeden Tanrı’nın istediği anda istediği şekilde koymuş olduğu tabiat kanunlarını ihlal edebileceğidir. (Gazzâlî, 2000, s. 90; Aquinas, 1952, q.6 a.1; 1956, III, ch.98) Gazzâlî bunu, sebep ile sonuç arasındaki ilişkinin zorunluluğunu reddederek bu ilişkiyi doğrudan Tanrı’ya bağlayarak; Aquinas ise sebep ile sonuç arasındaki nedensel ilişkiyi nihai sebep olan Tanrı’ya dayandırarak temellendirmeyi seçmiştir (2016: 88).

Az’ın bu görüşlerinden yola çıkarak Gazâlî’nin, mucizelere imkân tanımak, mucizelerin varlığını desteklemek amacıyla nedenselliği irdelediğini düşünmek mümkündür. Eğer her şey zorunlu bir nedenselliğe dayanıyorsa Tanrı’nın etkisinden ve mutlak otoritesinden bahsetmek mümkün müdür? Gazâlî’ye göre nedenselliğin, zorunlu olmaktan çıkarılıp nedenler silsilesinin başlangıcı, yaratıcısı ve hayattaki tüm düzenin kurgulayıcısı olan Tanrı’ya bağlanması gerekir. Ancak bu şekilde neden-sonuç ilişkisi

tam manasıyla kavranabilir. Gazâlî'nin deyişiyile fail olan Tanrı'dır ve her sonucun nedenini ortaya koymakta tüm yetkileri elinde bulundurur. Sebep ile sonuç arasında zorunlu bir ilişkinin varlığını kabul etmek, Tanrı'nın kudretini sınırlandırmak anlamına gelir ki bu tür bir sınırlandırmanın önüne geçebilmenin yolu, Tanrı'nın her sebep ile sonuç arasındaki ilişkiyi düzenleyen kadiri mutlak olduğunu ve sebebe bağlı olarak vuku bulan sonucun tamamen Tanrı'nın hükmü ile gerçekleştiğini kabul etmektir; tıpkı yemek yemenin insana doymuşluk hissi vermediğini aksine, insana doymuşluk hissini verenin Tanrı olduğunu iddia etmek gibi. (Az, 2016: 90)

Her şey Tanrı'nın elindeyse dünyadaki hiçbir olayda insan etkisinin olmadığı sonucunun çıkması olağandır. İnsanın tamamen pasif kaldığı bir düzenden bahsetmek akla ve mantığa uygun düşmez. "Yerlerin ıslanmasının nedeni yağmur, yemek yemenin nedeni acıkmak" gibi basit yargılarda görülebilen neden-sonuç ilişkisini Gazâlî'nin bakış açısına göre nereye yerleştirebiliriz? Gazâlî bu sorunun cevabını alışkanlık olarak verir. Bunu da ateş ile pamuk örneğiyle açıklar:

"Sebep ile sonuç arasında varsaydığımız ilişkinin zaruretinin tamamen alışkanlıktan ibaret olduğunu göstermek için Gazzâlî, ateş ve pamuk örneğini verir. Alışkanlığımız gereği, ateşin her pamuğa yaklaştırıldığında pamuğun yandığını görürüz. Tecrübelere bağlı olarak ateşin pamuğa yaklaştırılması ile yanmanın oluşumu arasında zorunlu bir ilişki olduğu çıkarımında bulunuruz. Gazzâlî, her ne kadar tecrübeye bağlı olarak ateşin pamuğu yaktığı çıkarımında bulunsa da, aynı şekilde ateşin pamuğa yaklaşmadan da pamuğun yanabileceğini iddia etmektedir. Bu örnekten hareketle Gazzâlî, filozofların aksine, ateşin yakma özelliği ile pamuğun yanması arasında zorunlu bir ilişki bulunmadığını, tersine alışkanlıktan kaynaklanan bir çıkarımsal bilginin bulunduğunu iddia etmektedir. Zira ateş gibi cansız bir şeyin, sebep ve fail olması mümkün değildir." (Az, 2016: 91).

Ateşin pamuğa yaklaşmadan da pamuğu yakması akla uygun gelmese de pek çok eylemin ya da oluşun alışkanlıktan kaynaklandığı söylenebilir. Zira her acıktığımızda yemek yememiz sürekli gerçekleşen bir alışkanlıktan ibarettir. Yağmur yağdığında yerlerin ıslandığını bildiğimiz için yani bu fikre alıştığımız için yağmurlu bir günde yerlerin ıslak olduğunu peşinen kabul ederiz. Gazâlî'nin, nedenselliğin zorunlu olmadığına kanıt olarak sunduğu bir başka düşünce ise failin, yani eylemi gerçekleştiren şeyin cansız bir varlık olamayacağı görüşüdür. Ona göre cansız bir varlık olarak ateşin pamuğu yakması mümkün değildir. Bu bakış açısının bizi götürdüğü sonuç yine mutlak otorite olan Tanrı'dır. Sebep veya sonuçtan birinin bir diğeri yanında bulunması zorunluluktan kaynaklanmamaktadır, aksine Tanrı'nın takdiriyle olmaktadır. Yemek

yemeden karnın doymasını sağlamak, başın kesilmeden ölümün gerçekleşmesi, başın kesilmesine rağmen canlılığın devam etmesi vb. birlikte bulunan şeylerin biri olmadan bir diğerinin olmaması tamamen Tanrı'nın takdiriyle olur (Az, 2016: 91).

Gazâlî'nin zorunlu nedensellik düşüncesini reddettiği, nedenselliğin kaynağı olarak Tanrı'yı gördüğü belirtilmişti. Onun düşüncelerini tümüyle mantıklı bulup her şeyin arkasındaki gücün Tanrı olmadığını düşünen biri için bu durum nasıl açıklanabilir? Bir başka deyişle mantıksal olarak Gazâlî'nin düşüncesini paylaşan bir materyalist, her şeyin kaynağı olarak neyi kabul eder? İlk bakışta bunun cevabı oldukça açıktır: Tabiat... Gazâlî, İslam inancını benimseyen ve mutlak Tanrı inancını akla uygun bulan bir filozof olarak neden-sonuç ilişkisinin kaynağını tabiat olarak gören düşünceleri de kesin olarak reddeder. Bu düşünceleri ruhsal ve akli bir yanlıgı olarak görür.

Neden ile sonuç arasında bir art arda geliş söz konusudur. Sonucun gerçekleşmesi için öncelikle nedenin var olması gerekir. Bu açıdan bakıldığında akla uygunluk yani mümkün şeylerin ardı ardına var olması olağandır. Sedat Yazıcı, Gazâlî'nin bu konudaki görüşlerinin de “mutlak otorite”nin elinde olduğunu kabul ettiğini düşünür:

“...Gazâlî Tanrı'nın bütün doğal etkilerin yegane nedeni olduğunu savunur. Her mümkün şey Tanrı'nın kudreti dâhilinde olduğuna göre O'nun cinsleri değiştirmeye gücü yettiği gibi canlıyı cansıza; taşı altına çevirebilme gücü de vardır. Yemek yiyerek tokluğu yarattığı gibi, yemeden tokluğu yaratmak, boynu kesildiği halde ölmek gibi benzer “ard arda gelişlerin hepsine” Tanrı'nın gücü yeter” (2010: 1147)

Yazıcı'nın da vurguladığı “art arda gelişlerin hepsi” ifadesi neden-sonuç ilişkisinin ardıl bir düzende gerçekleştiğini gösterir. Ancak Gazâlî'nin yukarıdaki sözlerinden de anlaşılmaktadır ki art arda gelen herhangi bir neden, doğa olaylarının meydana gelmesinden masadan düşen bir bardağın yere doğru bir ivmeyle inişine kadar her şey Tanrı'nın elindedir. Öyle ki yere düşen bir bardağın kırılması ya da kırılmamasına kadar en küçük fiziki hareketten “mümkün şeylerin hepsi”ne kadar her şey onu takdiridir.

Gazâlî'nin düşünce dünyasını yorumlayan Hasan Aydın'a göre Gazâlî, El-Maksad isimli eserinde; yazı yazmak eyleminin nedeni olarak kalem, çocuğun var olmasının nedeni olarak anne, zehirlenmenin nedenini ise zehir olarak görmenin

mümkün olmayacağını belirtmiştir. Ona göre Gazâlî, neden ile sonuç arasındaki ilişkiyi bitişiklik ve birliktelik olarak görmektedir. Neden ve sonucun tüm detayları Tanrı'nın anlık yaratmasının ürünüdür; doğal şeylerin ve nedenlerin etkinliklerinin değil (2003: 8). Tam da burada Gazâlî'nin “Bir şeyle aynı anda var olmak, o şey tarafından meydana getirilmeyi gerektirmez.” ifadesi yine her şeyin kaynağı olarak Tanrı'yı ve onun anlık yaratmasının sonucu olduğu düşüncesini destekler niteliktedir.

Sonuç olarak söylemek gerekir ki Gazâlî'ye göre dünyada yaşanan olayları ya da durumları ve insanlığın deneyimlediği tüm “şey”lerin karşılığı Tanrı'dır, bir başka deyişle metafiziktir. Ona göre bir şeyin Tanrı etkisi dışında bir nedene bağlanmasının tek açıklaması psikolojik yanılğı ve süregelen alışkanlıklardır.

1.3.Hume'da Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi

David Hume, nedensellik kavramına, Gazâlî'ye göre daha bilimsel yaklaşmıştır. O da nedenselliğin bir alışkanlıktan geldiğini söylese de bunu “deneyim” kavramıyla karşılar. “*Neden-sonuç tasarımı deneyimden türer; deneyim birbirine sürekli bağlı olan belirli nesnelere bize sunarak onları bu ilişki içerisinde görmemizi sağlayan bir alışkanlık üretir; biz de belirgin bir çarpıtma olmadığı sürece bu nesnelere başka bir ilişki içerisinde göremeyiz*” (2009: 95). Hume'un alışkanlık haline gelmiş nesnelere belirli ilişkiler içerisinde değerlendirdiği kavram nedenselliktir. Ona göre sonuçları doğuran nedenler alışkanlıktan başka bir şey değildir. Öyleyse Hume'un, deneyimlerin genellenmesi olarak anlatmaya çalıştığı nedenselliğin zorunlu bir neden-sonuç ilişkisini ortaya koyması gerçekten de mümkün değil midir? Ona göre deneyimlerden edindiğimiz birtakım sonuçlar vardır:

- a- Neden-sonuç uzayda bitişiktir
- b- Neden-sonuçtan öncedir
- c- Neden-sonuç arasında değişmez birliktelik vardır
- d- Aynı neden, daima aynı sonucu meydana getirir (2009: 177).

Özellikle son ifade Hume'un buraya kadar söylediklerini düşündüğümüzde bizi ilginç bir sonuca ulaştırır. *Aynı neden daima aynı sonucu meydana getirir* dersek geçmişteki deneyimlerimizin gelecekte de aynı şekilde meydana geleceğini düşünmemiz gerekir ki bu düşünce onun zorunlu nedenselliği reddettiği gerçeğini

şüpheye karşılamamıza neden olur. Bizi işte bu çelişik durumdan kurtaran yine Hume olacaktır:

“Peki, aynı düzenliliğin gelecekte de devam edeceğini nereden biliyoruz? Bir başka deyişle, mevcut doğal düzenliliğin ya da nedensel ilişkinin gelecekte de aynen devam edeceğini nereden çıkarıyoruz? Bu soruya “Geçmiş deneyimlerimiz bize öyle gösteriyor” diye yanıt verebiliriz. Ancak, Hume’a göre, geçmiş deneyimlerimiz yalnızca geçmiş doğal düzenliliğe kanıt olabilir, aynı doğal düzenliliğin gelecekte de devam edeceğine değil. Nedensel çıkarımın doğası incelendiğinde hiçbir nedensel birlik ya da düzenlilik bu durumun gelecekte de devam edeceğine ilişkin gerekçelendirmede kanıt oluşturmaz.” (Yazıcı, 2010: 1150).

Bu açıklamadan anlaşılan kısaca şudur: Geçmişten gelen deneyimler sadece geçmiş hakkında genelleme yapmamızı sağlar. Neden-sonuç ilişkisiyle ortaya çıkan bir olgu ancak geçmiş zaman için geçerlidir. “Elimizden bıraktığımız bir bardak yerçekimi yasası gereği aşağı doğru düşer” yargısı geçmişte sürekli böyle olduğu için kanıksanmıştır. Gelecekte de kesinlikle böyle olacağını söyleyebilmek için elimizde bir kanıt yoktur.

Hume’a göre, zorunlu nedensellik düşüncesi, objelerden aldığımız izlenimlerden kaynaklanan bir düşünce değil zihnimizin türettiği bir düşüncedir (Yazıcı, 2010: 1150). Zorunlu nedensellik konusunda ortaya konan düşünceleri birer aldatmaca ve safsata olarak görmekte ve *“herhangi bir şeyin bir neden olmadan getirildiğini, ya da daha doğru bir ifadeyle, var olmaya başladığını söylemek onun kendi kendisinin nedeni olduğunu söylemek değildir”* diyerek hiçbir şeyin bir nedene dayanma zorunluluğu olmadığını iddia etmektedir (Hume, 2009: 66) .

Hume neden ile sonuç arasındaki bağı insan aklıyla belirlenemeyeceğini düşünmüştür. Eğer bu bağ insan aklıyla tespit edilemiyorsa nedeni, sonucu ya da her ikisini belirleyen / yaratan/ortaya koyan güç nedir? Tanrı mı? Hume’un bu soruya cevabı o kadar da keskin değildir. Ona göre bu bağı ortaya koyan Tanrı olsa dahi insan aklı bunu algılayamaz.

Gazâlî ve Hume’un nedensellik konusunda örtüştüğü noktalar şunlardır:

- (1) Nedensellik bir alışkanlığa dayanır.
- (2) Bu alışkanlık nesnelere veya olayların ard arda gelmesi sonucu oluşur.
- (3) Bu ard arda gelme süreklilik ya da tekrarlılık gerektirir.
- (4) Nedensel ilişki objelerin kendisinde değil zihinde meydana gelen bir ilişkidir.

(5) Nedensel bağ zorunlu (vacip) değil olumsaldır (mümkün). (Yazıcı, 2010: 1144)

1.4.Gazâlî ile Hume'un Nedensellik Konusundaki Görüş Farklılıkları

Hume'un nedensellik kavramına yaklaşımı genel itibariyle kuşkucudur. Nedensellik olgusunu sistematik bir bütünlük içerisinde incelemiş ve zihnin nesne ile olan ilişkisini çözümlenmeye çalışmıştır. Gazâlî, neden kavramına bir tanım getirmez, kuşkuculuk bir yana her şeye gücü yeten bir Tanrı'nın varlığı nedenselliğin kaynağı açısından onun aklına herhangi bir şüphe getirmez. Hume, birkaç tanım birden getirerek meseleyi epistemolojik açıdan ele almıştır (Duysak, 2015: 11). Gazâlî'nin metafizik ölçütlerle açıkladığı nedensellik kavramını Hume ilahi nedenselliği hiçbir şekilde tanımayıp materyalist felsefecilerin bile asla varlığını inkâr etmediği evrendeki fail nedensellik ilkesini de ortadan kaldırarak, bizi tamamıyla rastlantısal doğal olaylar yığıyla baş başa bırakır. Yani o, yalnızca materyalistlerin ezeli ve ebedi bir unsur olarak gördükleri madde ve evrenin varlığını şüpheyile karşılamakla kalmamış, aynı zamanda Tanrı'nın varlığını da şüpheyile boğmuştur. Öyleyse, evren sonsuzdan beri var olan tesadüfi süreçlerin oluşturduğu başıboş bir madde yığıdır (Yaldır-Kiraz, 2008: 158).

1.5.Nedensellik ve Neden-Sonuç İlişkisi ile İlgili Diğer Görüşler

Gazâlî ve Hume, farklı zamanlarda, farklı kültürlerde yaşamış iki önemli düşünce adamı olarak kendilerinden sonra gelen felsefecileri, determinist yaklaşımlara sahip düşünürleri ve elbette akademisyenleri etkilemişlerdir. Onların düşüncelerinden yola çıkarak nedensellik ve neden-sonuç ilişkisiyle çeşitli tez çalışması, makale gibi bilimsel yazılar kaleme alınmıştır. Özellikle Gazâlî ve Hume'un benzer ve ayrı yönlerini ortaya koyanlar olduğu gibi onların düşüncelerinden beslenip farklı neticelere ulaşan görüşler de vardır. Burada peşinen belirtmek gerekir ki birazdan bahsedilecek bilgi ve görüşlerde yer yer Gazâlî ve Hume'un düşüncelerine yapılan atıflar yer alacak ki bu, nedensellik konusunda farklı bir yere sahip olan iki filozofun bu alandaki etkisinden kaynaklanmaktadır. Bazen çok yakın görüşler bazen tamamen zıt ifadelerin yer alması bilimsel yaklaşımlarda gayet doğaldır.

Erkan Duysak, yüksek lisans tez çalışmasında nedensellik üzerine çalışma yapan pek çok düşünürün görüşlerine yer vermiş ancak Gazâlî ve Hume üzerine

yoğunlaşmıştır. Çalışmasından çıkardığı birtakım sonuçlar vardır. Ona göre nedenselliğin temelinde “bitişiklik” olgusu yatar. Neden ile sonuç daima birbirlerine bitişiktirler. Neden ile sonuç arasındaki ikinci ilişki ise “öncelik” ilişkisidir. Buna göre neden daima sonuçtan önce gelir (2015: 9). Öncelik ve bitişiklik olgusu şeylerin birbiri ardına gelmesi anlamına gelir. Öyleyse bitişiklik olgusuyla art arda gelen her şey bir neden-sonuç ilişkisi sunabilir mi? Bu, pek de mümkün görülmez. Öyle ki gece ile gündüz zaman kavramı içerisinde hem bitişik hem de art arda gelir. Buna karşılık gündüz, gecenin nedeni olmadığı gibi gece de gündüzün nedeni değildir. Bu durum sonuç olma durumu için de geçerlidir. Basit bir coğrafya bilgisi, gece ile gündüzün oluşma nedeni olarak Dünya’nın eksen hareketini gösterdiğini söyler. Tam da burada nedenselliğin zorunlu olup olmadığı sorunu ortaya çıkar ki Hume ve Gazâlî gibi isimler “zorunlu nedensellik” kavramını doğru bulmazlar. Onlara göre zorunluluktan ziyade alışkanlık ve deneyim ön plandadır. Gerçekten de olayların zorunlu bir şekilde art arda ortaya çıkması onu neden-sonuç ilişkisiyle değerlendirmeye yetmeyeceği gibi nedenselliğin sağlanabilmesi için bir zorunluluk da arz etmez.

Hülya Yaldır ve Sibel Kiraz’ın nedenselliğe bakışı da Hume ve Gazâlî’ye benzer. Yaldır ve Kiraz da klasikleşmiş örneklerle aynı duruma işaret eder. “Kâğıdın ateşe tutulduğunda yanması ya da elimizdeki kitabı bıraktığımızda kitabın aşağı doğru düşmesi” örneklerini açıklarken iki olay arasında mantıksal bir gerekliliğin var olamayacağını iddia ederler. Onlara göre Kâğıdın yanması ya da kitabın yere düşmesinde mantıksal gereklilikten bahsedilemez. Bunu bir zorunluluk olarak görmek deneyimlerimizden yola çıkarak varsaydığımız zihinsel ve psikolojik bir yanılgıdan ibarettir. Dolayısıyla “bir kâğıt parçasının aynı koşullar altında ateşten etkilenmemesi, kitabın ise yere düşmek yerine yukarı doğru çıkması pekâlâ mümkündür. Bu nedenle, Kâğıdın yanmadığını veya kitabın yukarı doğru yükseldiğini iddia etmek mantık açısından herhangi bir çelişki yaratmaz. Bunun gibi olgusal önermelerin doğruluğu da, yanlışlığı da zorunlu değildir. Hatta onlar, doğru da olsalar, inkâr edilebilir ve inkârı bizi hiçbir şekilde çelişkiye düşürmez. Kâğıdın ateşe tutulduğunda yanmadığı veya kitabın bırakıldığında yukarı doğru yükseldiği iddiasında bulunursak, sadece yanlış bir hükümde bulunmuş oluruz. Fakat burada yaptığımız yanlışlık mantıksal değil olgusal niteliktedir. Doğruluk değeri olgusal olan bu tür önermelerin doğruluk ve yanlışlıkları yeni olgu ya da verilerle her zaman değişebilir. Öyleyse, bizim nedensel zorunluluk

fikrimiz mantıktan çıkmaz. Yani, neden ve etki arasındaki ilişki mantıksal anlamda zorunlu bir ilişki değildir. Şayet olgusal önermelerin tersini düşünmek çelişik olsaydı, o zaman nedensellik ilişkisinin zorunlu bir ilişki olduğunu düşünebilirdik. Ama onların tersini düşünmek çelişki yaratmamaktadır.”(Yaldır - Kiraz, 2008: 149). Bu açıdan bakıldığında şunu söylemek mümkündür: Gelecekte, elimizden bıraktığımız bir kitabın yukarı doğru yükselmemesi için hiçbir neden yoksa böyle bir yargıda bulunmak mantıksız olmadığı gibi yanlış da değildir. Eğer yerçekimi kanunlarından yola çıkarak böyle bir durumun imkânsız olduğu söylenirse yine deneyimlerimizden yola çıkarak bir hüküm vermiş oluruz ki bu da Gazâlî ve Hume gibi zorunlu nedenselliği reddeden düşünürlere göre bir yanılgıdır. Zira yerçekimi yasaları tekrar ve tekrar deneyimlenen bilgiler ışığında yasalaşmıştır. Geçmişte meydana gelen deneyimler gelecekte de aynı şekilde oluşacağı konusunda kesin bilgi sunamaz.

Burada alışkanlıklar ve deneyimler sonucu varılan sonuçların gelecekte de aynı şekilde var olamayacağından bahsettik. Acaba yanılıyor olabilir miyiz? Yani sürekli denenip aynı sonucu veren bilgiler gelecekte de aynı sonucu vermez mi? bir başka deyişle tümevarım yöntemiyle ulaşılan sonuçlar her zaman kesin sonuçları vermez mi? bu soruların yanıtı yine “hayır” olacaktır. Bu konuda şöyle bir düşünce ortaya atılmaktadır:

“Nedenselliği tümevarımla ispatlamaya çalışmak da nafile bir çabadır. Çünkü bizzat şüphe altında olan yöntemin kendi kendisiyle kanıtlanmaya çalışılması döngüsellikten başka bir şey değildir. Tümevarım’ı tümevarım’la ispatlamaya kalktığımızda elde ettiğimiz sonuç ancak tümevarım yöntemi kadar güvenilir olabilir. ‘Her olayın bir nedeni vardır’ önermesi nedenselliğin bir ifadesidir. Bu önerme üzerine yükselen tümevarımın ispatı da ancak bu önermenin ispatıyla mümkündür. Fakat bu ilkenin kendisi tümevarımla elde edildiğinden sağlamasının tümevarımla yapılması bizi bir adım öteye götürmez. Bu yüzden, bu ilkeyi zaten bu ilkeye dayanan endüktif akıl yürütmeye kanıtlayamayız.” (Yaldır-Kiraz, 2008: 151).

“Her şeyin bir nedeni vardır” ifadesi de bir tümevarım olduğuna göre burada iki durumun var olduğu düşünülebilir: Ya her şeyin bir nedeni vardır ya da hiçbir şeyin bir nedeni yoktur. Gazâlî ve Hume, her şeyin bir nedeni olduğunu ancak bu nedenselliğin bir zorunluluk olmadığını söylerken birleşirler. Gazâlî dayanak noktası olarak Tanrı’yı görürken Hume, materyalist bir yaklaşımla baksa da Tanrı’nın mutlak otoritesi var olsa dahi bunu insan aklının algılayamayacağını belirtir.

2.BAĞLAM

Bağlam, Türkçe Sözlükte herhangi bir olguda olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı, kontekst olarak tanımlanırken daha ayrıntılı bilgiler sunan Gramer Terimleri Sözlüğünde ise bir cümlede, bir konuşmada veya bir metin içinde yer alan herhangi bir kelimenin anlamının daha iyi belirlenebilmesi ve başka anlamlarından ayırt edilebilmesi için, kendisini çevreleyen ve karşılıklı ilişkide bulunduğu öteki öge veya ögelerle oluşturduğu bütün şeklinde verilir. Dil birimlerinin tek başına duygu ve düşünceleri tam anlamıyla sunması mümkün değildir. Sözün kullanıldığı yer, zaman, durum gibi etkenler sözün içerdiği mesajı tamamlar. Ancak bir ifade tipinin genel olarak birkaç değişik anlamı olduğundan herhangi bir ifadenin anlamının belirlenmesi için, kullanılışa ilişkin dil dışı durum (zaman, yer vb.) ile ifadenin kullanılışında içinde geçtiği dilsel bağlamla yorumlanabilir (Grönberg, 1970: 41).

“Adam” sözcüğü “erkek kişi” anlamında kullanılsa da “Kimsenin adamı olmadım” cümlesinde birinin yararlandığı, kullandığı kimse; “Evin güvenliği için bir adam aldılar” cümlesinde görevli kişi; “Benim adam eve geldiğinde yemeğin hazır olmasını ister” cümlesinde koca, eş; “İşini adam gibi yapmalısın” cümlesinde doğru düzgün, tertipli; “Adam olan kimseyi yarı yolda bırakmaz” sözünde güvenilir, dürüst insan anlamında kullanılmıştır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere bir sözcüğün, kullanıldığı yere, zamana, mekâna, alıcı ya da vericinin ruh haline göre farklı anlamlar verebilir.

Dil birimleri birbirlerine bağımlı yapılardır. O nedenle birlikte hareket etmek zorundadır. Bu durum dilin bir sistem içerisinde var olabilmesi için ön koşuldur. Sözlük anlamı olsa dahi dil birimlerinin açık ve tam bir anlam kazanabilmesi diğer dil birimleriyle etkileşime girmesi ve bağlam içerisindeki değerinin bilinmesine bağlıdır. Dilin bir sistem olmasının sonuçlarından biri, her dil biriminin ait olduğu bütün içinde değer kazanmasıdır. Hasene Aydın’ın “*Dil sistemini çalıştıran parçalar olan dil birimleri, birlikte çalışmadıkları sürece iletişimin sağlanmasına katkıda bulunamazlar. Her birinin görevi, değeri ayrıdır ve her biri, aynı derecede önemlidir. Birbirleriyle kurdukları ilişkiler sonucunda gerçek anlamlarına kavuşurlar. Bu da dil incelemelerinde bağlamın değerini ortaya koymaktadır.* (2014: 797) görüşü de bunu destekler nitelik taşımaktadır.

Düşünsel ürün olan bilgi dil vasıtasıyla açığa çıkarken bu süreçte birey, sözü edilen ürünü nesnelere arasında oluşan doğal bağlar yoluyla anlamlandırır. Dolayısıyla bir bilginin anlamlı hale gelmesi için birey dışında başka unsurlar da gereklidir. Başka bir deyişle, anlam kuramının merkezinde fiziki bağlam, ortam, doğa ve gerçeklik olmak durumundadır. Bu sebeple, bağlam işin içine katılmadan oluşturulacak bir anlam kuramı, sağlam zemine oturamaz (Çakır, 2004: 247).

Bağlam, dilin sadece yüzeysel yönüyle değil, derin yapıda sunduğu anlam ilişkilerine göre bir biçim alır. Bir başka deyişle bağlam, dilin biçimsel yönüyle birlikte dil deneni geniş kavramı tamamlar.

Her ne kadar Gramer Terimleri Sözlüğü'nde bağlamın tanımı yapılırken görevlerini "kelime" ile sınırlandırır dahi bu durum diğer dil birimlerini de kapsamaktadır. Yani bağlam, sadece sözcüklerde değil, sözcük öbekleri, cümle gibi diğer dil birimlerinde de kullanılabilir. Bir kelimenin olduğu gibi, bir cümlenin, bir metnin veya bir eserin bağlamından söz edilebilir. Bir cümlenin de kesin olarak anlaşılabilmesi için metindeki cümleler arasındaki ilişkiden yola çıkılır; başka bir ifadeyle bağtımdan hareket edilir (Aydın, 2007: 86).

"Dışarı çık da göreyim" cümlesini ele almak gerekirse bu ifadenin birden fazla anlama karşılık geldiği görülür:

Temel anlam: Sen dışarı çık ve ben seni dışarı çıktığını göreyim. (Emretme söz konusudur)

Bağlam: Dışarı çıkarsan sana kızarım, tepki gösteririm. (Tehdit, rest çekme uyarı söz konusudur)

Cümlenin birden fazla anlama karşılık geldiği bu örnekte hangi duygunun verildiğini anlamak için bu cümlenin kullanıldığı yer, zaman, mekânın yanı sıra verici ve alıcının ruh hali bilinmek zorundadır. O nedenle bağlam, bir ifadenin tam ve yetkin bir şekilde anlaşılması açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bir dil birimi ele alındığı bağlam üzerinden değerlendirilmelidir. Ancak her bir dil birimi ya da ifade içerisinde bağlam barındırmayıp yalnızca temel anlamıyla kullanılabilir. Buna dili kullananlar karar verir. "Kaç yaşındasın?" biçimindeki kişisel bir soruda bağlam ilişkisi

bulmak oldukça zordur. Bununla beraber bir ifadenin yalnızca temel anlamı olacağı gibi mesajın verildiği şartlara göre birden fazla bağlam sunması da mümkündür.

“Ders çalışsa ne olur?” sözü birden fazla anlam ilişkisi sunmaktadır:

Temel anlam: **Onun** ders çalışması durumunda nasıl bir sonuç gerçekleşir? (Olasılık)

Bağlam 1: **Onun** ders çalışmasını istiyorum (Dilek, istek. Buradaki istek sözü söylediği kişiye değil, üçüncü kişiye [ona] yöneliktir.)

Bağlam 2: **Onun** ders çalışmasını istiyorum (Dilek, istek. Buradaki istek üçüncü kişiye [ona] değil, üçüncü kişinin ders çalışmasına engel olan, sözü söylediği kişiye yöneliktir)

Bağlam 3: **O** ders çalışsa da bir şey değişmez (Dalga geçme, küçümseme)

“Gel de uyu şimdi.”

Temel anlam: **Senin** şimdi gelmeni ve uymanı istiyorum

Bağlam: (Sözü söyleyeni / yazanı rahatsız eden bir durum sonunda) Böyle bir durumda / ortamda uyuyamam / Böyle bir durumdan / ortamdaki ortamdan sonra uyuma isteğim kalmadı

“Bir sen eksiktin”

Temel anlam: Senin dışında olması gereken herkes vardı.

Bağlam: Senin burada olmana gerek yoktu / Senin de burada bulunmanı istemiyorum.

Duygu ve düşüncelerin tam ve sağlıklı bir şekilde sunulmasına hizmet eden bağlam, bu yönüyle iletişim açısından da olmazsa olmaz bir konumdadır. Bağlam içerisinde verici ve alıcı olarak geçen en az iki kişi bulunur. Bu iki kişi, iletişim sırasında bağlamın verdiği duygu ve düşüncelere belirli miktarda hâkimdir. Eğer dilin bağlam yönü göz ardı edilseydi yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi sadece temel anlam dikkate alınırdı ki bu şekilde bir iletişimin var olması beklenemezdi. Toplumsal iletişimi mümkün kılan boyutlar aslında dilsel olmayıp, ortak dilsel biçimlere kaynaklık eden bağlamsal ortaklıklardır. Varlıklar arasındaki ilişkilerin anlamlı bağlamlarda sürdüğü ve bağlamlar arası geçişlerin olduğu fark edilebilir. İnsanların dil yoluyla yansıttığı gerçeklikler, bu bağlamların ve bağlam şebekelerinin ifadesidir. (Çakır, 2004: 249).

Bağlamın okuma metni içindeki işlevi de son derece önemlidir. Yazınsal metinler, alıcıya bir şey esinleme ve onda bir şey çağrıştırma gücüne sahiptir. Bir metnin anlamı, bir okuyucuya ya da bir izleyiciye göre vardır. O hâlde, metnin anlamı yoruma açıktır. Her metnin kendi bağlamı içinde taşıdığı anlam, okur tarafından değişik biçimde yorumlanmalıdır (Göçer, 2015: 49). Her bir alıcı / verici için farklı anlamlar sunan etken bağlamdır. İşin aslına bakılırsa bağlam, dilin doğal olarak var olduğu tüm iletişim çeşitlerinde kendini göstermektedir. Bir şiiirden biri çok etkilenirken bir başkası için oldukça sıradan duygular yansıtmamasını başka türlü açıklamak zordur.

Sonuç olarak bağlam olmadan anlamın tam ve sorunsuz gerçekleşmesi mümkün olmayacağı için sözcük, sözcük öbeği, cümle ya da cümle üstü birimlerin değerlendirmesinde bağlamı gözden kaçırmamak gerekir. Dile geleneksel dilbilgisi anlayışıyla, sadece biçimsel yaklaşım dil birimlerinin tek bir işlevi ve sunduğu tek bir anlamı olduğunu düşünmek bir yanılgı oluşturacaktır.

2.BÖLÜM

EK, SÖZCÜK VE CÜMLE DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

1.EK DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Ekler sözlük anlamı olmayan, görev anlamlarıyla sistem içerisinde yer edinen, bağlandığı yapılara yeni anlamlar yükleyen dil birimleridir. Sözcüklerin kök ya da gövdelerine gelip onları çeşitli anlam ilişkileriyle biçimlendirerek yönlendirmesi, eklerin anlamsız dil birimleri olmadığına göstergesidir. İster yeni bir sözcük türetmek için kullanılan türetme ekleri isterse sözcüklerin sistem içindeki hareketliliğini sağlayan işletme ekleri olsun her iki durumda da ekler, bağlandığı yapılara görev ve sorumlulukları doğrultusunda kendilerine yüklenen kodları aktarırlar. Örneğin; *bil-* eylem köküne {-GI} ekinin getirilmesiyle *insanın beyninin çalışması sonucu ortaya çıkan düşünsel ürün olan “bilgi”*ye ulaşılır. Bir sözcüğe türetme eki geldiğinde onun anlamının değişmesi kaçınılmazdır elbette. Ancak işletme ekleri kullanıldığında da anlamın tümüyle değişmeye bile sözcükte yeni bir anlam zenginliği olduğu bilinir. *Bilgi* üzerine getirilen {-lAr} ekiyle sözcüğe belirsiz çokluk niteliği yüklenir ve *bilgi* ile *bilgiler* arasında teklik-çoğulluk ilişkisi boyutunda bir fark oluşur. Bu sözcüğün temel anlamından uzaklaştığı anlamına gelmesi de miktar açısından bir değişiklik olduğunu gösterir. Verilen bu basit örnekten yola çıkarak denebilir ki *bil+gi+ler* biçiminde sıralanan dil birimleri, sistem tarafından verilen sorumluluklar doğrultusunda buldukları yerde varlık gösterirler. Bu nedenle ekler de dâhil hiçbir dil birimi için anlamsızdır demek mümkün değildir.

Dil araştırmalarının bugün geldiği düzey, eklerin anlamsal işlevinin sağlıklı biçimde belirlenmesi için bu dil birimlerini, ait olduğu sistem içerisinde -sözcük, sözcük öbeği, cümle ya da cümleden büyük birlikler- değerlendirmek gerektiğini gösteriyor. Ancak böyle bir yolla eklerin biçimsel ve görevsel işlevinin tespiti tam ve doğru bir şekilde yapılabilir.

Türkçede biçimsel olarak aynı olmasına karşın işlevleri ve sunduğu anlamları farklı olan eklerin varlığı yukarıda bahsedilen, eklerin sistem içerisinde değerlendirilmesi gerçeğini zorunlu kılmaktadır. ¹ Bu nedenle gösterenleri aynı,

¹Ayrıntılı bilgi için bkz. Kerime Üstünova, Eylem İşletimi /Kerime Üstünova, Ad İşletimi / Kerime Üstünova, Türkçe Öğretiminde Biçimleri Aynı İşlevleri ve Kategorileri Farklı Eklerin Bulunuşu Nasıl Değerlendirilmeli, İJLET

gösterilenleri farklı dil birimlerinin işlevlerinin belirlenmesi ancak bağlamda gerçekleşmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde ulaçlar başta olmak üzere eklerin neden-sonuç ilişkisine hizmet ettiği kullanımlar örneklendirilecektir. Bu sayede eklerin yalnızca biçimsel değil anlamsal yönlerinin de ne derece önemli olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

1.1.Ulaç Ekleriyle Oluşturulan Neden-Sonuç İlişkisi

Eylem işletme ekleri arasında değerlendirilen ulaç ekleri, geldiği eylemin yüzünü ada çevirerek genel de *eylemsi* / *bitmemiş eylem*, özelde *ulaç* terimleriyle karşılanan dil biriminin oluşmasını sağlar. Ulaç kurduğu öbeğin yöneticisi konumuyla yükleme zaman, durum, mekân, nicelik, nitelik, neden gibi çeşitli anlam ilgileriyle hizmet verir. Bu yönüyle cümle içerisinde zarf olarak yer alır ve yüklem çeşitli yollarla detaylandırılmasına yardımcı olur. Bir başka deyişle, zarfların eylemlerle kurduğu ilişkiler, cümlenin, cümlenin en önemli unsuru olan yüklem daha iyi anlaşılmasını sağlar

Geçmiş eylem, geleceği ada dönük olan ulaçların zaman / kip ve kişi eki dışındaki eylem işletme eklerini alabilmesi, yan önerme kurma yetkisi verilmesi, onu sistem içinde ayrıcalıklı konuma getirmekte; kuracağı yan önermede öge girişi ve çıkışını yönetmede elini güçlendirmektedir. Ulaçların dile kattığı zenginliği ve kıvraklığı Doğan Aksan şöyle dile getirmektedir:

“Türkçenin anlambilim açısından da önemli olan bir sözdizimi özelliği, bileşik tümcelerde ve girişik tümcelerde kendini göstermektedir. Hint-Avrupa dillerinde görülenin tersine, genel olarak yan tümceler (değişik yargılar) ana, temel tümcelere ilgi adlarıyla değil, ortaç (participle) ve ulaç (gerund)larla bağlanmakta, böylelikle daha kısa yoldan, daha kıvrak bir anlatım sağlanmaktadır.” (1999: 172)

Aksan’ın “kısa yoldan daha kıvrak bir anlatım” ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla ulaçlar sözün gereksiz uzamasını engelleyip ifadenin estetik bir düzende ve etkili bir biçimde sunulmasını sağlar.

Ulaçlarla ilgili bir başka özellik de Türkiye Türkçesinin ulaçlar bakımından oldukça zengin olmasıdır. Türkçenin eski dönemlerine dayanan bu gelişimin dilimize olan etkilerinden biri de eylemlerle kurulan birtakım bağlama öbeklerinde bağlaçların kullanım alanını kısıtlamasıdır. Bu durumu “Dede Korkut Destanlarında İki Sözcüklü Yüklemeler” adlı çalışmasında ele alan Üstünova, “*Eylemlerle kurulu bağlama öbeklerinin herhangi bir bağlaç almaları, bağlaçlar aracılığıyla kurulmaları çok sık görülen bir olay değildir. Eski Türkçeden beri dilimizde bu tür yapıların sıkça kullanılmamaları, bunların yerini yargılı eylemlerle kurulu bağlama öbeklerinin alışı ve bağlaçlarla kurulan bağlama öbeklerinin gelişmesinin daha sonraki dönemlere kalışının nedenlerinden birisi; anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla kısalığın tercih edilmesiyle diğeri de Türkçenin zamanla zengin bağ-eylem/ulaç sistemini geliştirmiş olmasıdır.*” (2011: 13-22) ifadesiyle ulaçların, bağlaçların gelişimini erteleyen nedenler arasında göstermekte ve bu yapıların çeşitliliğine vurgu yapmaktadır.

Eyleme gelen {-Ip}, {-ArAk}, {-mAdAn}, {-mAksIzIn}, {-DIkçA}, {-IncA}, {-All}, {-ken}, {-A}, {-r / -Ar...-mAz}, {-AsIyA}, {cAsInA}, {-DI ml}, {-DIğIndA} gibi ekler, sözcüğün sistem içerisinde ulaç olarak görev yapmasını sağlar. Ulaçların oluşturduğu ulaç öbekleri cümle içerisinde bir yan önerme oluşturur. Bu önerme cümleyi zaman, durum, nedensellik, nitelik, nicelik, yer, yön, olasılık gibi çeşitli anlam ilişkileriyle etkilemektedir.

Yukarıda belirtilen ulaç eklerinin bir kısmı birleşik ek özelliği göstermektedir. Bunun dışında Aylak Adam romanında {-AcAğIndAn}, {-DIğInA}, {-DIğIndAn}, {-IşInA}, {-IşIndA}, {-IşIndAn}, {-mAklA}, {-mAktAn}, {-mAyA} vb. örneklerin de var olduğunu belirtmek gerekir. Türkçede kalıplaşma yoluyla oluşan eklerin varlığı konusunda Üstünova, “*Tek heceli ekler olabileceği gibi iki / üç heceli ekler de vardır. Ancak Türkçedeki ekler, çoğunlukla tek hecelidir. Bugün iki heceli gözüken eklerin büyük kısmı, kaynaşma kuramını destekleyenlere göre, “ek + ek” kalıplaşması sonunda ortaya çıkmıştır. {-DIğIndA}, {-IncA}, {-leyin}, {-mAksIzIn}, {-mAktA} vb.*” (2012: 24) ifadesiyle bu duruma işaret etmektedir. Eklerin kalıplaşması, ulaç ekleri özelinde düşünüldüğünde, farklı özellikteki eklerin çeşitli çekim ekleriyle kaynaşarak ulaç eki özelliği göstermesine katkı sağlar. “*Hal ekleriyle çekime girmiş bazı sıfat-füller, cümlede zarf görevi yapar. Bu sıfat-füllerle kurulan gruplar da birer zarf-fül grubudur.*” (Karahan, 2015: 58).

Özellikle {-DIKçA} ve {-DIğIndA} ekleri bu tanıma birebir uymaktadır. Bunun dışında “ek + ek” kalıplaşmasına uyan bir başka ulaç eki de {-InCA}’dır. Üstünova, bu eklerin kalıplaşmasını ve sistem içerisindeki işlevini, “{-DIKçA } < {-DIK}+ {-çA} yapısında ulaç ekidir. Geçmiş zaman ortaç eki ve {-CA} ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuştur. Ad işletme eki değildir. Çok işlevli, işlek ulaç eklerindedir. Bağlandığı eylemin / yüklemnin gerçekleşme / gerçekleşmeme nedenini bildirme işlevinde kullanıldığında yer aldığı ulaç öbeği, nedenlik zarf tümleci olur.” (2012: 416) biçiminde açıklarken {-InCA} ekinin gelişimini Korkmaz’ın görüşünden alıntı yaparak, -g-I-n-CA > -InCA (Korkmaz 2003: 1004), kInca > -InCA (Göğüş 1968: 120) çözümleri ileri sürülür. Kesin olan, içinde ad işletme eklerinden {-CA}yı barındırmasıdır. Ancak ad işletme eki değildir. {-InCA} eki, geldiği eylemle ulaç öbeği oluşturup bunu zaman, durum, koşul ilişkisiyle eyleme / yükleme bağlar. Oluşturduğu ulaç öbeği, cümlede zaman zarf tümleci, durum zarf tümleci olduğu gibi çeşitli ögelerde iç öge ya da bunların birer parçası olarak bulunabilir.” (2012: 418) sözleriyle belirtir.

Ulaçlar, eylemi / yüklemi genel itibarıyla zaman ya da durum yoluyla etkilese de yazılı / sözlü bir ifade içinde, bağlam, dil içi / dil dışı gönderge gibi çeşitli yollarla farklı anlamları da içinde barındırır. “Zarf-fiil grubu, söz dizimi içinde zaman, sebep, şart, bağlama, karşılaştırma vb. işlevlerle zarf görevi yapar” (Karahana, 2015: 59) ifadesi bu duruma işaret etmektedir.

İçerisinde ulaç barındıran birleşik cümlelerde zaman, durum gibi çeşitli anlam ilişkileri bulunmasıyla beraber göz ardı edilmemesi gereken bir başka durum vardır ki o da ulaçların birden fazla anlamı aynı anda sunabilmesidir. “Birbirine zarf-fiil ile bağlanmış tümcelerde birden çok anlam ilişkisi bulunabilir. Sözelimi öncelik sonralık ilişkisi varsa koşul sonuç ilişkisi de var demektir” (Hepçilingirler, 2007: 297) sözünden de anlaşılacağı gibi ulaç / ulaç öbekleri, salt durum, zaman gibi belirli anlam ilişkileriyle sınırlı kalmaz; bağlama göre cümleye farklı anlamlar da katabilir.

Yukarıdaki açıklamaya göre Türkçede, zaman anlamı sunan ulaç eklerinin, zaman dışında farklı anlam ilişkilerini de barındırdığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Özellikle cümle ve cümle üstü birimler yoluyla, bağlamdan çıkarılabilecek amaç, neden, koşul gibi anlamsal bağların da bulunduğu bir gerçektir. Filiz Çetintaş Yıldırım, “Zaman ulaçları temel olarak iki tümce arasındaki zamansal ilişkiyi anlatıyor olsalar

da, yan ve temel tümceler arasında değişik anlam ilişkilerinin kurulmasına da izin verirler. -(I)p ve -ArAk gibi ulaçlar sebep/sonuç, amaç ve koşul gibi değişik anlam ilişkileri kurarak tümceleri birbirine bağlarlar.” (2004: 342) diyerek ulaç eklerinin farklı anlam ilişkilerini de beraberinde taşıdığını belirtmiştir. İbrahim Ahmet Aydemir de “-IncA eki aynı zamanda iki olay arasında bir nedensellik ilişkisi de kurmaktadır” (2010: 66) sözüyle {-IncA} eki özelinde bu duruma dikkat çeker.

Zaman ifadesi sunan ulaçların bazı durumlarda farklı anlamları da vermesi bağlamla açıklanabilir bir durumdur. İlk bakışta eylemin / yüklem yapıldığı zamanı verse de ulacın kullanıldığı yer, zaman, mekân gibi unsurlarla değerlendirildiğinde neden-sonuç ilişkisini de içerdiği durumlar söz konusu olabilir. Böyle bir durumda vericinin (yazan / söyleyen) duygu ve düşüncüyü veriş tarzı etkili olabileceği gibi alıcının (okuyan / dinleyen) algıları da önemlidir. Özellikle alıcının, verilen bildiriği algılayışı, duygu ve düşüncesi, birikimi ilk bakışta zaman ifadesi sunan bir ulacı başka bir anlam ilişkisiyle değerlendirmesinde etkili olur. Bu konuda bir anket çalışması yapan Yıldırım, zaman ifadesi sunan birtakım ulaç eklerinin alıcıda farklı etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Anket çalışmasında Türk Dili ve Edebiyatı ve Dilbilim Anabilim dallarında eğitim görmüş 34 akademisyen, 26 lise öğretmeni ve 40 öğrencinin verdiği cevapları değerlendirmiştir. Yıldırım’ın çalışmasında neden-sonuç ifadesi sunan iki örnek ve bunların yorumları şu şekildedir:

“(3) Kazmayı toprağa vurdukça ellerindeki nasırlar acıyordu.

Yukarıda yer alan karmaşık tümce için yapılan yüzde analizinde, en yüksek oranın ‘zaman’ değişkeninde (%32) olduğu görülmektedir. Ancak bu orana oldukça yakın biçimde, ‘neden’ değişkeninin %27, ‘sonuç’ değişkeninin ise %22 oranında işaretlendiği görülmektedir. DİKÇA’nın belirginleştirdiği bağdaşık ilişkisini belirlemede uzman grupları kararsız kalmıştır. Bu ekin (3) numaralı tümcede öncelikle zaman, daha sonra neden ve sonuç ilişkisini belirginleştirdiği söylenmektedir. İşaretlenen değişkenler için gruplar içinde bulunan oranlar şu biçimdedir: Akademisyenler %50 ile zamanı, %20,6 ile nedeni ve %11,8 ile sonucu işaretlemiştir. Öğretmenler %34,6 ile zamanı, %34,6 ile nedeni ve %23,1 ile sonucu işaretlemiştir. Öğrenciler ise %15 ile zamanı, %27,5 ile nedeni ve %30 ile sonucu işaretlemiştir.”

(5) Yeni müdürün atanmasıyla birlikte birçok kişi işten atıldı.

“Uzman gruplarının kararsız buldukları ve oranların heterojen olarak dağıldığı bir başka örnek (5) ’te yer almaktadır. Bu tümcede en çok işaretlenen (%43) değişken ‘sonuç’tur. Bu orana yakın olarak (%38) ‘zaman’ değişkeni de işaretlenmiştir. Sonuç olarak, katılımcılar tümcede kullanılan -mASİYYA birlikte

ile sonuç ilişkisinin belirginleştirildiğini ancak bu karmaşık tümcenin zaman ilişkisi de barındırdığını düşünmektedir.” (2009: 31).

Yıldırım’ın yaptığı bu ankette çıkarılacak sonuç, ulaçların kabul gören anlamların dışında başka anlam ilişkilerini de verebildiğidir. Ankette her ne kadar neden-sonuç anlamı sunan {-DİKÇA} ve {-mAsIylA} ekleri ile yetinilse de diğer ulaç eklerinde de bu anlamı veren örneklerin var olduğu görülmektedir.

1.1.1.{-InCA}

“{-I(n)}+{-cA}” dizgisindeki ek, sıklıkla zaman ve durum işleviyle kullanıma çıkar. Söz konusu birleşik ek, geldiği eyleme neden anlamı da yükleyebilir; bu bağlamda oluşan ulaç / ulaç öbeği cümlede, neden-sonuç ilişkisi sunar.

“Elindeki bardak düşünce doğruluvermişlerdi.” (s.12)

Örnekte yer alan *düşünce* ulacının kurduğu ulaç öbeği, yan önerme (elindeki bardak düşünce) kimliğiyle temel önermeyi (doğruluvermişlerdi) zaman ve durum açısından etkilese de verilen ifadenin bağlamı incelendiğinde temel önermenin nedenini de ortaya koyduğu görülmektedir. *Elindeki bardak düştüğü zaman doğrulmuşlardı* olabileceği gibi *doğrulmalarının nedeni elindeki bardağın düşmesidir* biçiminde de düşünülebilir. Zira doğrulmak eyleminin gerçekleşmesi için bardağın düşmesini beklemeleri akla uygun düşmemektedir. Eğer bu eylem gerçekleşecekse bunun için geçerli bir neden olmalıdır ki bu da elindeki bardağın aniden düşmesidir. Dil dışı göndergeler yoluyla bir bağlam oluşturmak gerekirse “bardağın düşmesi” gibi anlık bir eylem söz konusu olduğu için kahramanların anlık bir tepki göstererek doğrulduklarını düşünmek daha makul bir izah olacaktır. *Elindeki bardak düşünce* ulaç öbeği / zarfı *doğruluver-* eylemine zaman, durum anlamı katsa da öne çıkan, neden-sonuç ilişkisidir. Cümle tersten okunarak şunlar söylenebilir:

Doğrulmalarının nedeni, elindeki bardağın düşmesidir.

Doğrulmalarının zamanı, elindeki bardak düştüğü zamandır.

Doğrulmalarının gerçekleştiği durum / an, elindeki bardağın düştüğü andır / durumdur.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Elindeki bardak düştüğü için doğruluvermişlerdi.

Elindeki bardağın düşmesi nedeniyle doğruluvermişlerdi.

Elindeki bardak yüzünden doğruluvermişlerdi.

Elindeki bardak düşÜNCE
NEDEN

doğruluvermişlerdi
SONUÇ

“Sadık izin verince daha o gün başlamışlardı.” (s.15)

İlk bakışta yan önermenin / ulaç öbeğinin (*Sadık izin verince*) temel önermeyle (*daha o gün başlamışlardı*) hem zaman hem durum hem neden-sonuç ilişkisine girdiği anlaşılmaktadır. Daha o gün başlamalarının nedeni, Sadık’ın izin vermesi olduğu gibi daha o gün başlamalarının zamanı da Sadık’ın izin vermesidir. Ayrıca “Sadık izin verince”, arka planda olsa da *başlamak* eyleminin tarzını bildirmektedir. Örnekte eylemin zaten yapılacağı, yapılma zamanının Sadık’ın izin vereceği ana bırakıldığı izlenimi verilse de eylemin daha erkene çekilmesinin nedeninin Sadık’ın izin vermesine bağlandığı görülür. O nedenledir ki {-IncA} ekinin buradaki işlevi, bir zaman, tarz ifadesinden çok neden kavramını vermesidir çünkü “o gün” yapısıyla zaman verilmiş aslında, Sadık’ın izin verdiği zamanla, o gün örtüşmektedir. Bu nedenle zaman ikinci planda kalmış; neden işlevi öne çıkmıştır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Sadık izin verdiği için daha o gün başlamışlardı.

Sadık’ın izin vermesi nedeniyle daha o gün başlamışlardı.

Sadık izin verİNCE
NEDEN

daha o gün başlamışlardı.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Birahaneye girince ışıkları yaktılar.” (s.18)

Birahaneye girmesi nedeniyle ışıkları yaktılar.

Birahaneye girdiği için ışıkları yaktılar.

Birahaneye girİNCE
NEDEN

ışıkları yaktılar.
SONUÇ

“Oysa Güler onun bir yakını olmadığını göstermek istiyordu. Çocuk kızların biletini de almak isteyince Güler'in kaşları çatıldı.” (s.54)

Çocuk kızların biletini de almak istediği için Güler'in kaşları çatıldı.

Çocuğun, kızların biletini de almak istemesi yüzünden / nedeniyle Güler'in kaşları çatıldı.

Çocuk kızların biletini de almak isteyİNCE
NEDEN

Güler'in kaşları çatıldı.
SONUÇ

“Güler, şoförün dinlediğini fark edince artık konuşmadı.” (s.66)

Güler, şoförün dinlediğini fark ettiği için artık konuşmadı.

Güler, şoförün dinlediğini fark etmesi yüzünden artık konuşmadı.

Güler, şoförün dinlediğini fark etmesi nedeniyle artık konuşmadı.

Güler, şoförün dinlediğini fark edİNCE
NEDEN

artık konuşmadı.
SONUÇ

“Plajı تنها bulunca sevindi.” (s.93)

Plajı تنها bulduğu için sevindi.

Plajı تنها bulunduğundan dolayı sevindi.

Plajı تنها bulUNCA
NEDEN

sevindi.
SONUÇ

“Mavi yağmurluklu kızın koşmağa başladığını görünce şaşırdı.” (s.154)

Mavi yağmurluklu kızın koşmağa başladığını görmesinden dolayı şaşırdı.

Mavi yağmurluklu kızın koşmağa başladığını gördüğü için şaşırdı.

Mavi yağmurluklu kızın koşmağa başladığını görÜNCE
NEDEN

şaşırdı.
SONUÇ

1.1.2.{-DİKÇA}

“{-DİK} + {-ÇA}” yapısındaki birleşik ek, eylem soylu sözcüklere gelerek onların sistem içerisinde ulaç / zarf göreviyle kullanılmasını sağlar. Genellikle ulandığı eyleme zaman, süreç, durum, tarz işlevi yükleyen{-DİKÇA}, neden kodlayıcı olarak da kullanılan ulaç eklerindedir.

“Çayı içtikçe daha bir ısınıyor.” (s.23)

Cümlede yer alan ulaç öbeğinin İlk bakışta temel önermeyi *zaman* hatta *süreç* bağlamında etkilediği düşünülse de eylemin gerçekleşme nedeninin öne çıktığı görülmektedir. Yan önerme *çayı içtikçe*, temel önermenin yüklemi olan *ısınıyor* eyleminin nedenidir. Her ne kadar ısınma eyleminin, çay içilen zamana denk geldiği, hatta sürece bağlı olarak ısınmanın derecesinin arttığı düşünülse de, çay içmek ile ısınmak arasında açık bir neden-sonuç ilişkisi söz konusudur.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Isınmasının nedeni çay içmesidir.

Çay içtiği için daha bir ısınıyor.

<u>Çayı içTİKÇE</u>	<u>daha bir ısınıyor</u>
NEDEN	SONUÇ

“Dışarda çiğnenmemiş kar, üstüne bastıkça gıcırdayordu.” (s.38)

Ulaç öbeklerinin zaman, durum, miktar gibi anlamsal bağları çok daha baskın bir şekilde sunduğu bilinen bir gerçektir. Ancak bağlam yoluyla, bu öbeklerin neden-sonuç ilişkisi sunabildiği unutulmamalıdır. Örnek cümleye baktığımızda, “Dışarıda çiğnenmemiş kar, üstüne bastığı *zaman* gıcırdayordu” biçimiyle değerlendirilmesi mümkündür. Ulaç öbeğinin bu cümledeki anlamsal işlevi de bunu sunmaktadır. Zira gıcırdayma eylemi, karın üstüne basıldığı zaman gerçekleşmektedir. Aksi takdirde temel önermenin gerçekleşmesi mümkün değildir. Ayrıca *gıcırda-* eylemine süreklilik özelliği de katılmaktadır çünkü her basışta hareket gerçekleşecek, böylece artacaktır. Bu durumu ortaya koyduktan sonra denebilir ki yan önerme ile temel önerme arasında dikkat çeken

bir diğ er anlamsal bağ da neden-sonuç ilişkisidir. Kar, üstüne basıldığı için gıcırdamaktadır demek yanlış olmaz. Örnekte de görüldüğü üzere ulaçlara yüklenen iki bazen üç, dört anlam özelliği kimi zaman iç içe geçmekte, bu yüzden öncelik sırasını belirlemek zor olmaktadır. Sonuçta yüklemde sunulan hareketin nasıl, ne zaman, neden, hangi koşullarda gerçekleştiğini tasvir etmek üzere kodlanan yan önerme / ulaç öbeği / zarf için kesin biçimde, tartışmasız “...?.. zarfı” demek kolay gözüküyor.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Dışarıda çiğnenmemiş kar, üstüne basıldığı için gıcırdayordu.

Dışarıda çiğnenmemiş kar, üstüne basılması yüzünden gıcırdayordu.

<u>Dışarıda çiğnenmemiş kar, üstüne basTIKÇA</u>	<u>gıcırdayordu.</u>
NEDEN	SONUÇ

Diğ er Örnekler:

“Babamda korkunç bir kadın düşkünlüğü vardı. Onun gibi olmama kararını, bu iğrençlikleri gördükçe vermiş olacağım.” (s.121)

Vericinin üslubu gereği, sonuç ifadesini veren temel önermenin (Onun gibi olmama kararını vermiş olacağım) arasına ulaç öbeğinden oluşan yan önerme (bu iğrençlikleri gördükçe) girmiştir. Aslında cümle, “Bu iğrençlikleri gördükçe onun gibi olmama kararını vermiş olacağım.” biçiminde değerlendirilmelidir.

Bu iğrençlikleri gördüğüm için onun gibi olmama kararını vermiş olacağım.

Bu iğrençlikleri gördüğümden dolayı onun gibi olmama kararını vermiş olacağım.

Bu iğrençlikleri görmem nedeniyle onun gibi olmama kararını vermiş olacağım.

<u>Bu iğrençlikleri görDÜKÇE</u>	<u>onun gibi olmama kararını vermiş olacağım.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Sokakta, ciğ erleri soğ uk havayla dolup boşaldıkça içinde korkunç bir güç duyuyordu.” (s.30)

Sokakta, ciğerleri soğuk havayla dolup boşalması yüzünden içinde korkunç bir güç duyuyordu.

Sokakta, ciğerleri soğuk havayla dolup boşalması nedeniyle içinde korkunç bir güç duyuyordu.

Sokakta, ciğerleri dolup boşalDIKÇA İçinde korkunç bir güç duyuyordu.
NEDEN SONUÇ

“Bereket arada seni düşündükçe içimin ısınması var.” (s.71)

Bereket arada seni düşünmem nedeniyle içimin ısınması var.

Bereket arada seni düşündüğümden dolayı içimin ısınması var.

Bereket arada seni düşünDÜKÇE içimin ısınması var.
NEDEN SONUÇ

“Ayşe ondan ayrıldıkça içini bir sıkıntı sarıyor.” (s.105)

Ayşe ondan ayrılması nedeniyle içini bir sıkıntı sarıyordu.

Ayşe'nin ondan ayrılması yüzünden içini bir sıkıntı sarıyordu.

Ayşe ondan ayrıldıDIKÇA içini bir sıkıntı sarıyordu.
NEDEN SONUÇ

“İçtikçe genzimdeki anason kokusu kaybolurdu.” (s.125)

İçtiğim için genzimdeki anason kokusu kaybolurdu.

İçtiğimden dolayı genzimdeki anason kokusu kaybolurdu.

İÇTİKÇE genzimdeki anason kokusu kaybolurdu.
NEDEN SONUÇ

İncelenen örnekler, {-DIKÇA} ekini alan eylemin, neden-sonuç ilişkisini zamana, sürece, duruma, tarza bağlayarak bildirdiğini göstermektedir. Eylemin gerçekleşme nedeni, aynı zamanda hareketin yapılma zamanıdır. Eylemin gerçekleşme nedeni, aynı zamanda hareketin yapılma tarzıdır. Eylemin gerçekleşme nedeni, aynı zamanda hareketin yapılma durumuna işaret etmektedir.

1.1.3. {-DI + kişi eki + mI}

“{-DI + kişi eki + mI}” biçiminde sıralanan birleşik yapıdaki ulaç eki, geldiği eylemin kurucusu kimliğiyle yan önerme oluşturarak bir başka yüklem hizmetine girer. Genel itibariyle eylem soylu sözcüğe gelerek sözcüğün sistem içerisinde zaman zarfı göreviyle kullanılmasını sağlayan bu ek, bazı durumlarda eklendiği sözcüğü zaman kavramının yanında “neden” anlamıyla da etkilemektedir. Eylemin yapılma zamanını, bir başka eylemin yapıldığı zaman bakımından belirtme işlevinde kullanılır. Eş zamanlı olarak yapılan iki ayrı eyleme göre temel önermenin yüklemine zaman açısından belirtme işlevine sahiptir. {-mI} soru ekinden önce kişi eklerine göre farklı biçimlerde kullanılır.

1. Kişi: {-DI-m mI} / {-DI-k mI}
2. Kişi: {-DI-n mI} / {-DI-nIz mI}
3. Kişi: {-DI-Ø mI} / {-DI-lAr mI}

“İçeri girdim mi üzüntüler unutulur.” (s. 35)

Cümlelerin *girdim mi* ulacına kadarki kısmı yan önermeyi oluşturmakta ve devamında temel önermenin nedenini ortaya koymaktadır. Ulacın bize sunduğu anlamın içinde *zaman, tarz* kavramları olsa da temel önermenin *nedenini* de verdiği bağlamdan çıkarılmaktadır. Cümle, unutulma eylemini, (onun) içeri girdiği zamana bırakmakla birlikte çıkarılacak bir diğer anlam ilişkisi de neden-sonuçtur. Üzüntülerin unutulma sebebi (onun) içeri girmesidir.

İçeri girmem nedeniyle üzüntüler unutulur

İçeri girdiğim için üzüntüler unutulur

İçeri girDİM Mİ
NEDEN

üzüntüler unutulur.
SONUÇ

“Biz olduk mu rahatları kaçıyormuş.” (s. 117)

{-DI + kişi eki + mI} yapısının eklenerek oluşturulduğu her yan önerme, temel önermeyi zaman açısından biçimlendirmeyebilir. Daha doğru bir ifadeyle ön plana

çıkan işlevi bu olmayabilir. Örnek cümlede yan önermenin (Biz olduk mu), temel önermenin (rahatları kaçıyormuş) nedenini belirttiği görülmektedir. Biz olduğumuzdan dolayı rahatları kaçıyormuş şeklinde bir bağlamın varlığı söz konusudur. Biz olduğumuz zaman rahatları kaçıyormuş biçiminde düşünmek mümkün olsa da ağır basan anlam bağı neden-sonuç ilişkisidir. Zira rahatlarının kaçmasının, birinci çoğul kişi zamiriyle belirtilen kişilerin var olduğu zamana denk geldiğini düşünmek akla uygun bir çıkarım olmayacaktır.

Bizim yüzümüzden rahatları kaçıyormuş.

Biz olduğumuz için rahatları kaçıyormuş.

Biz oldUK MU
NEDEN

rahatları kaçıyormuş.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Güldüler. Birlikte gülündü mü insan rahatlıyordu.” (s. 71)

Birlikte gülündüğü için insan rahatlıyordu.

Birlikte gülündüğünden dolayı insan rahatlıyordu.

Birlikte gülünDÜ MÜ
NEDEN

insan rahatlıyordu.
SONUÇ

“Oysa biliyorum, babam üzülüyor. Saat beşi geçti mi aklına binbir kötü şey geliyor.” (s. 35)

Saat beşi geçmesi yüzünden aklına binbir kötü şey geliyor.

Saat beşi geçtiği için aklına binbir kötü şey geliyor.

Saat beşi geçTİ Mİ
NEDEN

aklına binbir kötü şey geliyor.
SONUÇ

“Oh, hep gülsen! (Ayaklarını sıktı.) Yüzün karardı mı korkuyorum. Hep gül bana, n'olur!” (s. 82)

Yüzünün kararması yüzünden korkuyorum.

Yüzünün kararması nedeniyle korkuyorum.

<u>Yüzün kararDI MI</u>	<u>korkuyorum.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Vakit yaklaştı mı yüreğimde bir çarpıntı başlardı.” (s.120)

Vakit yaklaşmasından dolayı yüreğimde bir çarpıntı başlardı.

Vakit yaklaştığı için yüreğimde bir çarpıntı başlardı.

<u>Vakit yaklaştI MI</u>	<u>yüreğimde bir çarpıntı başlardı.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Tutunacak bir şey olmadı mı insan yuvarlanır.” (s. 148)

Tutunacak bir şey olmadığı için insan yuvarlanır.

Tutunacak bir şey olmaması yüzünden insan yuvarlanır.

<u>Tutunacak bir şey olmaDI MI</u>	<u>insan yuvarlanır.</u>
NEDEN	SONUÇ

1.1.4.{-ken}

Bu ek, eklendiği eylem soylu sözcüğü cümle içerisinde ulaç öbeği göreviyle işleme sokar. Bu şekilde oluşan ulaç öbeği ise eylemin yapılma zamanını, bir başka eylemin yapıldığı zaman bakımından belirtme işlevinde kullanılır. Eylemlerin eşzamanlı gerçekleştiği bu yapılar bazen zaman kavramından ziyade neden bağlamını ön plana çıkarır. Tek biçimli olması nedeniyle genel ünlü uyumunu bozar.

“Küçücük bir mezeci dükkânı açacaklar. Eleni anlatırken gözleri parlar.”
(s. 11)

Örnek cümleler arasındaki anlam bağı yine neden-sonuç ilişkisine işaret eder. Eleni'nin gözlerinin parlaması nedeni, anlattığı hayalidir. Anlattığı hayal ile gözlerinin parlaması aynı zaman diliminde gerçekleşse de gözlerinin parlaması, anlattığı hikâyeye denk gelmesi gerçekten uzak bir çıkarım olacaktır. Burada ulaç öbeğinin (**bunu** anlatırken), temel önermenin (gözleri parlar) nedenini ortaya koyduğu görülmektedir.

Daha doğru bir ifadeyle gözlerinin parlamaya nedeni anlatışı (anlatırken) değil, anlattığı şey, yani hayalidir. {-ken} ekini almış yan önerme eylemin yapılış tarzını sunduğu için cümleyi neden anlamıyla biçimlendirmekten uzaktır. Dolayısıyla gözlerinin parlamasının nedeni eylem değil, nesnedir. Yan önermede, yüzey yapıda yer almayan, dolaylı yolla verilen, söylenmeyen bir neden vardır. İki cümleyi anlamlı, tek bir cümle haline getirdiğimizde anlam ilişkisi daha açık belli olur: “Eleni, küçücük bir mezeci dükkânı açacaklarını anlatırken gözleri parlar.”

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Eleni'nin bunu anlatması nedeniyle gözleri parlar.

Eleni'nin bunu anlattığı için gözleri parlar.

Eleni bunu anlatır
NEDEN

gözleri parlar.
SONUÇ

Bu: Küçücük bir mezeci dükkânı açacaklar.

“Öteki koltuktaki adamın gülerken dudağı kesildi.” (s. 53)

Nedensellik bağlamı sunan yan önerme (öteki koltuktaki adamın gülerken) ve bu nedenin sonucunu veren temel önermeden (dudağı kesildi) oluşmuş birleşik bir yapı söz konusudur. Neden anlamı {-ken} ulaç ekiyle işleme giren *gülerken* ulacıyla sağlanmıştır. Aynı anlayış bu cümlede de görülmektedir. Yani *gülmek* eylemi ile *dudağın kesilmesi* arasında zaman bakımından bir bağın söz konusu olduğu görünse de dikkatten kaçmaması gereken nokta; *kesilme* eyleminin, *gülme* eyleminin gerçekleştiği zamana denk gelmesi değil, kesilmenin nedenine işaret etmesidir. Zira dudağının kesilme nedeni, o eylem gerçekleşirken gülmesidir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Öteki koltuktaki adamın, gülmesi yüzünden dudağı kesildi.

Öteki koltuktaki adamın, güldüğü için dudağı kesildi.

Öteki koltuktaki adamın gülerKEN
NEDEN

dudağı kesildi.
SONUÇ

“Öpüşürken ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen burnu, yanakları, dudakları yeniden küçülmeye başladılar.” (s. 74)

Cümle kurgusu açısından farklılık oluşturmaktadır. Zira bu cümledeki neden-sonuç ilişkisi yan önerme ile temel önerme arasında gerçekleşmekten uzaktır. *Öpüşürken* ulacı, *büyüyorlarmış gibi gelen* ortacındaki *büyü-* eyleminin nedenini belirtmektedir. Bir başka deyişle öpüşmek eylemi organların (burun, yanak, dudak) küçülmesinin değil, sözü edilen organların büyümesinin nedenini sunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle yazara göre burun, yanak ve dudakların büyümesinin nedeni, *öpüş-* eylemidir.

Öpüştüğü için ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen burnu, yanakları, dudakları yeniden küçülmeye başladılar.

Öpüşmesi nedeniyle ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen burnu, yanakları, dudakları yeniden küçülmeye başladılar.

ÖpüşürKEN
NEDEN

ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen burnu
SONUÇ

ÖpüşürKEN
NEDEN

ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen yanakları
SONUÇ

ÖpüşürKEN
NEDEN

ona durmadan büyüyorlarmış gibi gelen dudakları
SONUÇ

“Yüzüne yaklaşırken daha da şaşılmaşan gözlerinin nemli pırıltısı ardında gizli bir sıkıntı fark etti.” (s. 142)

Neden-sonuç ilişkisi açısından bir önceki örnek cümle ile yapısal benzerlik söz konusudur. Zira bu cümlede de bahsi geçen anlamsal bağ yan önerme ile temel önerme arasında değil, yan önermede yer alan sıfat tamlaması içerisinde kurgulanmıştır. Gözlerin şaşılmaşma nedeni (onun) yüzüne yaklaşmasıdır. Bu bağlantı {-ken} ekinin *yaklaşmak* eylemine eklenmesiyle oluşan *yüzüne yaklaşırken* ulaç öbeği vasıtasıyla sağlanmıştır.

Yüzüne yaklaştığı içi daha da şaşılma gözlerinin nemli pırlırtısı ardında gizli bir sıkıntı fark etti.

Yüzüne yaklaştığı nedeniyle daha da şaşılma gözlerinin nemli pırlırtısı ardında gizli bir sıkıntı fark etti.

Yüzüne yaklaştıkEN
NEDEN

daha da şaşılma gözler
SONUÇ

“Fırtınanın salladığı lambaların donuk aydınlığındaki kimsesiz sokak bile güzeldi. Nerdeydi insanlar? Onlar yalnız evleri yanarken dışarı uğrarlardı.” (s. 103)

Onlar yalnız evleri yandığı için dışarı uğrarlardı.

Onlar yalnız evleri yanması yüzünden dışarı uğrarlardı.

Onlar yalnız evleri yanarKEN
NEDEN

dışarı uğrarlardı.
SONUÇ

1.1.5.{-r / -Ar...-mAz}

Eylemlere gelerek onların cümle içerisinde ulaş göreviyle kullanılmasını sağlayan ulaş eklerinden biridir. Eylemin yapılma zamanını, bir başka eylemin yapıldığı zaman bakımından belirtme işlevinde kullanılır. Temel önermenin yüklemi gerçekleşmeden önce bu ulaş ekinin eklendiği eylemin gerçekleşmesi gerekir. Aralarında oluşan öncelik-sonralık bağı yakın zaman dilimleri arasında kurulmuştur. Söz konusu ek, *zaman* kavramının yanında “neden” anlamı da vermektedir.

“Tanıştığı erkeğin ‘o’ olmadığını anlar anlamaz ayrılacağını söylerdi.” (s.32)

Öncelik-sonralık ilişkisine örnek bir yapı söz konusudur. Öznenin (o), tanıştığı erkeğin o olmadığını anladığı andan itibaren gerçekleştirdiği eylem, ayrılma eylemidir. Her ne kadar *zaman* kavramı üzerine baskın bir bağlam ifade etse de {-r/-mAz} ekinin eklendiği eylem, bu cümlede olduğu gibi, neden bağlamını verme görevini de yerine getirmektedir. Örnek cümlede ayrılma ile anlamak eylemi arasında zamansal bir bağ olduğu görülse de ardından sunduğu bağlam neden-sonuç ilişkisidir. Zira ayrılmanın nedeni olarak tanıştığı erkeğin ‘o’ olmadığını anlaması gösterilmiştir. Eylemin ne

İçeri gireR girMEZ
NEDEN

ışıkların yanması
SONUÇ

İçeri girdiği için salon kapılarının açılması
NEDEN

sevindirmişti.
SONUÇ

İçeri girdiği için ışıkların yanması
NEDEN

sevindirmişti.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Elimi uzatıp yanağındaki tütün kırıntısını alacam. Uzatmış, dudakları değer değmez çekmişti.” (s.70)

*Dudakları değdiği için **elini** çekmişti.*

*Dudaklarının değmesi yüzünden **elini** çekmişti.*

Dudakları değeR değMEZ
NEDEN

çekmişti.
SONUÇ

1.1.6.{-Ip}

Bu ekin geldiği eylem cümlede ulaç göreviyle yer alır. Oluşan eylem, temel önermeyi durum ya da zaman açısından etkiler. Zaman kavramını vermek için kullanıldığında eylemin yaptığı işi bir sürerlilik içerisinde sunar. Bu ulaç ekinin kullanıldığı eylemle cümlenin yüklemi arasında ardıl bir zaman ilişkisi söz konusudur. Bununla birlikte sözü edilen ekin eklendiği dil biriminin, ifade içerisinde neden-sonuç ilişkisini sunduğu durumlar da bulunmaktadır.

“Yengeme sordum. Bilmem kimin oğluymuş. Okuyormuş. Bir ay önce hastalanıp kasabaya dönmüş.” (s.77)

Bu ulaç ekinin *neden* anlamında kullanım sıklığı olmamakla birlikte, bu cümlede olduğu gibi, bazı örnekleri mevcuttur. Yan önermenin (bir ay önce hastalanıp) temel önermeyi (kasabaya dönmüş) neden-sonuç ilişkisiyle etkilediği görülmektedir. Zira kasabaya dönmesinin nedeni olarak hastalanması gösterilmiştir. Burada hastalandıktan sonra dönmesi gibi bir bağlamın olduğu ve bunun temel önermeyi zaman kavramıyla etkilediği düşünülebilir. Önce hastalanıp sonra kasabaya döndüğü için ardıl bir zaman

ilişkisinin var olduğu izlenimi yaratabilir. Ancak göz ardı edilmemesi gereken nokta, zaman kavramının “bir ay önce” ifadesiyle verilmiş olmasıdır. Eylemin yapılma zamanının verilmesi, {-Ip} ulaç ekiyle kurulmuş olan ulacın temel önermeyi neden-sonuç ilişkisiyle etkileme işlevini ön plana çıkarmıştır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Bir ay önce hastalandığı için kasabaya dönmüş.

Bir ay önce hastalanması yüzünden kasabaya dönmüş.

Bir ay önce hastalanıP
NEDEN

kasabaya dönmüş.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Bu bana, sonraları beğenmeyip adını Veysi’ye çeviren Veysel dayımı hatırlatıyor.” (s.107)

Bu bana, sonraları beğenmediği için adını Veysi’ye çeviren Veysel dayımı hatırlatıyor.

Bu bana, sonraları beğenmemesi nedeniyle adını Veysi’ye çeviren Veysel dayımı hatırlatıyor.

Sonraları **adını** beğenmeyİP
NEDEN

adını Veysi’ye çeviren Veysel dayım
SONUÇ

*“İşte her deliğe uyan anahtar. Para verip rahatlarmışım!.. Bu mu rahatlık?”
(s. 129)*

Para verdiğim için rahatlarmışım

Para vermemden dolayı rahatlarmışım

Para verİP
NEDEN

rahatlarmışım
SONUÇ

1.1.7.{-mAdAn}

Eklendiği eylem, ulaç kimliğiyle bağlandığı eylemi durum yönünden etkiler, eylemin / yüklemnin nasıl yapıldığını belirtir. Bunun dışında, kullanım sıklığı olmasa da, *neden* anlamında kullanılan ulaçlara da eklendiği görülmektedir.

“Resmini merak ediyor ama Sami bitmeden göstermez.” (s. 15)

Örnek cümlede kullanılan {-mAdAn} ekli ulaç öbeği (bitirmeden), yan önerme kimliğiyle, temel önermenin (göstermez) nedenini ortaya koymaktadır. Cümle bağlam açısından değerlendirildiğinde Sami'nin bitirmeden göstermemesinin prensip, alışkanlık gibi dil içi-dil dışı pek çok sebebi olabilir. Ancak salt cümleden çıkaracağımız bağlam, bitmek ve göstermek eylemleri üzerine kurulmuş bir neden-sonuç ilişkisidir. Cümleden, “Göstermemesinin nedeni / koşulu (resmin) bitmemesidir biçiminde bir yargıya ulaşmak mümkündür.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Resmini merak ediyor ama Sami bitmediği için göstermez.

Resmini merak ediyor ama Sami bitmediğinden dolayı göstermez.

<u>Sami bitMEDEN</u>	<u>göstermez.</u>
NEDEN	SONUÇ

1.1.8.{-AcAğIndAn}

“{-AcAk} + iyelik eki + {-dAn}” eklerinin birleşmesiyle oluşan birleşik yapı, bağlandığı eylemle bir öbek oluşturarak temel önermenin nedenini sunmaktadır. Eklendiği yapıyı cümle içerisinde zarf tümleci yapar.

“Sevindim buna, dedi. Evliyim diyeceğinizden korkuyordum.”(s.95)

Örnekte verilen ikinci cümlede yan önerme (evliyim diyeceğinizden), temel önermenin nedenini vermek için kurulmuştur. Korkmak eylemi, temel önermenin yüklemi görevini üstlenirken yan önermede yer alan *demek* eylemi, neden anlamı kazanabilmek adına {-AcAğIndAn}ekinden yararlanmıştır. Korkmasının nedeni evliyim demesidir gibi bir yargıya varmak mümkündür.

Evliyim diyeceğiniz için korkuyordum.

Evliyim diyeceğinizden dolayı korkuyordum.

<u>Evliyim diyECEĞİNİZDEN</u>	<u>korkuyordum.</u>
NEDEN	SONUÇ

1.1.9.{-DIĞInA}

“{-DIK} + iyelik eki + {-A}” eklerinin bir araya gelerek oluşturduğu birleşik bir ektir. Oluşan birleşik ek, eklendiği yapıyı cümlede zarf tümleci yapmakla görevlidir. Eklendiği dil biriminin cümleye kattığı anlamsal bağ nedenselliklidir. Bir başka deyişle {-DIĞInA} ekinin eyleme gelerek oluşturduğu yapı, temel önermenin nedenini ortaya koyar. Özellikle {-A} ekinin varlığı, nedenselliğin sağlanmasında baskın bir işleve sahiptir.

“Onu bulamadığına seviniyor.” (s.36)

Örnek cümlede *bul-* eylemi, üstüne {-DIĞInA} birleşik ekini almıştır. Bu şekilde oluşan yan önerme (onu bulamadığına), temel önermenin (seviniyor) nedenini belirtmektedir. Cümleyi bağlam açısından değerlendirdiğimizde sevinmesinin nedeni onu bulamamasıdır biçiminde bir yargı ortaya çıkar. Bu ek, neden-sonuç ilişkisini sunmak amacıyla kullanıldığında *için* ya da *yüzünden* sözcüklerinin işlevini yerine getirmiş sayılır.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimlerde kurgulanabilir:

Onu bulamadığı için seviniyor.

Onu bulamadığından dolayı seviniyor.

<u>Onu bulamaDIĞINA</u>	<u>seviniyor.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Şu kadının dokuz çocuk doğurduğuna, dördünün erkek beşinin kız olduğuna, erkeklerden ikisinin öğretmen, ikisinin mühendis olduğuna bahse girer misin?” (s.111)

Verilen ifadede virgülle birbirine bağlanan, yüklemi ortak kullanılan ama nedenleri birbirinden farklı beş cümle örneklendirilmiştir.

Şu kadının dokuz çocuk doğurDUĞUNA **bahse girer misin?**
NEDEN SONUÇ

Şu kadının doğurduğu dokuz çocuğun dördünün erkek **oldUĞUNA**
NEDEN

bahse girer misin?
SONUÇ

Şu kadının doğurduğu dokuz çocuğun beşinin kız **oldUĞUNA** **bahse girer misin?**
NEDEN SONUÇ

Şu kadının doğurduğu erkeklerden ikisinin öğretmen **oldUĞUNA** **bahse girer misin?**
NEDEN SONUÇ

Şu kadının doğurduğu erkeklerden mühendis **oldUĞUNA** **bahse girer misin?**
NEDEN SONUÇ

1.1.10.{-DIğIndA}

{-DIk} + iyelik eki + {-DA}'nın ekleşmesi sonucu oluşmuş ve işleme ulaş eki olarak girmiştir. Geldiği eylemi, cümle içerisinde zaman zarfı göreviyle işleme sokmasını sağlamakta kullanılan bu ek, bazı durumlarda zaman kavramının yanında “neden” anlamı da vermektedir. Eylemin yapılma zamanını, bir başka eylemin yapıldığı zaman bakımından belirtme işlevinde kullanılır. Bunun dışında eylemlere gelen kişi çekimlerine göre farklı kullanımları vardır.

“Gözlerini kaldırdığında birbirimizi göreceğiz. Biliyorum mavi gözlüsün.” (s. 15)

Kaldırdığında ulacının yer aldığı yan önerme (gözlerini kaldırdığında), temel önermeyi (birbirimizi göreceğiz) nedensellik bağlamında etkilemektedir. Öyle ki “Birbirlerini görmelerinin nedeni (onun) gözlerini kaldırmasıdır” şeklindeki bir bağlam, neden-sonuç ilişkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yan önerme, temel önermenin nedenini vermekte ve bunu yaparken {-DIğIndA} ekinden yararlanmaktadır. Aslında burada koşula bağlı bir neden-sonuç ilişkisinin varlığı söz konusudur demek yanlış

olmayacaktır. Zira gözlerini kaldırırsa görmek eylemi gerçekleşecek, kaldırmazsa gerçekleşmeyecektir. Ancak değişmeyen tek şey, koşula bağlı olarak eylem gerçekleşse de gerçekleşmese de yan önermenin neden, temel önermeninse sonuç olacaktır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Gözlerini kaldırdığından dolayı birbirimizi göreceğiz.

Gözlerini kaldırdığın için birbirimizi göreceğiz.

<u>Gözlerini kaldırDIĞINDA</u>	<u>birbirimizi göreceğiz.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Kadının üstüne vardığında gözlerini görmüştü.” (s. 31)

*Kadının üstüne varması nedeniyle **kadının** gözlerini görmüştü.*

*Kadının üstüne vardığı için **kadının** gözlerini görmüştü.*

<u>Kadının üstüne varDIĞINDA</u>	<u>gözlerini görmüştü.</u>
NEDEN	SONUÇ

1.1.11.{-DIĞIndAn}

“{-DIk} + iyelik eki + {-dAn}” eklerinin bir araya gelerek oluşturduğu birleşik bir yapıdır. {-dAn} ekinden önceki ek sert ünsüz barındırmadığı için d sesi sertleşmeye uğramaz ve bu şekilde donuklaşır. Dolayısıyla d sesi tek biçimli olarak kalır. Oluşan birleşik ek ise eklendiği yapıyı cümlede zarf tümleci yapmakla görevlidir. Sözü edilen ekin cümleye kattığı anlamsal bağ nedenselliklidir. Bir başka deyişle {-DIĞIndAn} ekinin eyleme gelerek oluşturduğu yapı, temel önermenin nedenini ortaya koyar.

“Gözleri yaşarmadığından soğan doğramak hizmetçide.”(s.115)

Örnek cümlede yan önermenin (Gözleri yaşarmadığından), temel önermeye (soğan doğramak hizmetçide) nedensellik anlamı kattığı görülmektedir. Zira soğan doğramanın hizmetçinin sorumluluğuna bırakılmasının nedeni, hizmetçinin gözlerinin yaşarmamasıdır. Yan önerme ile temel önerme arasında neden-sonuç ilişkisini sağlayan dil birimi {-DIĞIndAn} ekidir.

Onun, sanki ben yokmuşum gibi oturUŞUNA
NEDEN

tutuluyorum.
SONUÇ

1.1.13. {-IşIndA}

“{-Iş} + iyelik eki + {-dA}” eklerinden oluşan birleşik bir ektir. Öncelikle belirtmek gerekir ki {-dA} ekinde, kendisinden önce gelen ekte sert ünsüzün olmaması nedeniyle d sesinin sertleşmeye uğramayıp tek biçimli kaldığı bir yapı söz konusudur. Oluşan birleşik ekin eylemlere gelerek oluşturduğu yapı cümlede zarf tümleci görevini üstlenir. Ayrıca yan önerme kimliğiyle temel önermenin nedenini belirtmektedir.

“Sol ayağını her basamağa atışında paltosunun sol cebindeki şarap şişesi 'klik' diye bir ses çıkarıyordu.” (s.35)

Cümlede, yan önermenin (sol ayağını her basamağa atışında), temel önermeyi (sol cebindeki şarap şişesi 'klik' diye bir ses çıkarıyordu) nedensellik ifadesiyle etkilediği görülmektedir. Bu ifade, öbeğe eklenen {-IşIndA} eki vasıtasıyla sağlanmıştır. Öyle ki “Paltosunun sol cebindeki şarap şişesinin 'klik' diye bir ses çıkarmasının nedeni, sol ayağını basamağa atmasıdır.” ya da “Sol ayağını basamağa attığı için şarap şişesi 'klik' diye bir ses çıkarır.” biçiminde bir anlam bağı oluşturmuştur. Bu ekin *neden* bağlamının yanında *zaman* kavramını da işaret ettiğini belirtmekle birlikte daha baskın bir biçimde, öncelikli olarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimlerde kurgulanabilir:

Sol ayağını basamağa atması yüzünden paltosunun sol cebindeki şarap şişesi 'klik' diye bir ses çıkarıyordu.

Sol ayağını basamağa attığı için paltosunun sol cebindeki şarap şişesi 'klik' diye bir ses çıkarıyordu.

Sol ayağını her basamağa atIŞINDA
NEDEN

paltosunun sol ...diye bir ses çıkarıyordu.
SONUÇ

“Şimdi yalnız bir yıldız her rastlayışında ona Zehra teyzesini taşıyan bu kadını görüyordu.” (s.139)

Dil birimlerinde anlamsal bağlar bazı durumlarda cümle düzeyinde değil, cümle içerisindeki söz ya da söz grupları arasında verilebilir. Bu cümlede de aynı durum geçerlidir {-IşIndA} ekini alarak ifadeye nedensellik anlamı veren “rastlayışında” sözcüğü de temel cümleyi belirtmekten uzaktır. Buradaki neden-sonuç ilişkisi “her rastlayışında ona Zehra teyzesini taşıyan kadın” sözünde verilmiştir ki bu söz aynı zamanda sıfat tamlaması özelliği gösterir. İfadeye yer alan “rastlamak” eylemi, {-IşIndA} ekini alarak sözün nedenini belirtirken “Zehra teyzesini taşımak” kısmı ise bu ifadenin sonucunu oluşturmaktadır. Bu ifade, “Zehra teyzesini taşımalarının nedeni ona rastlamasıdır.” ya da “Ona rastladığı için Zehra teyzesini taşıyor.” biçiminde bir anlamsal bağa sahiptir.

Şimdi yalnız bir yıldır rastlaması yüzünden ona Zehra teyzesini taşıyan bu kadını görüyordu.

Şimdi yalnız bir yıldır rastladığı için ona Zehra teyzesini taşıyan bu kadını görüyordu.

her rastlayışINDA
NEDEN

ona Zehra teyzesini taşıyan bu kadın
SONUÇ

1.1.14.{-IşIndAn}

“{-Iş} + iyelik eki + {-dAn}” ekinin bir araya gelerek oluşturduğu birleşik bir ektir. {-dAn} ekinden önceki ek sert ünsüz barındırmadığı için d sesi sertleşmeye uğramaz ve bu şekilde donuklaşır. O nedenle bu birleşik ekte d sesi tek biçimli kalır. Oluşan birleşik ek ise eklendiği yapıyı cümlede zarf tümleci yapmakla görevlidir. Sözü edilen ekin cümleye kattığı anlamsal bağ nedenselliktir. Bir başka deyişle {-DIğIndAn} ekinin eyleme gelerek oluşturduğu yapı, temel önermenin nedenini ortaya koyar.

“Kız, sandalcıların bakışından korkmuştu.” (s.58)

Cümlede *bak-* ile *kork-* eylemi arasında neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Yan önermenin (sandalcıların bakışı) neden, temel önermenin (korkmuştu) ise sonucu ortaya koyduğu bu ifadeye, sözü edilen ilişkiyi {-IşIndAn} eki sağlamıştır. Cümleden, “Kızın korkmasının nedeni sandalcıların bakışıdır” bağlamı çıkarılmaktadır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Kız, sandalcıların bakışı nedeniyle korkmuştu.

Kız, sandalcıların bakışı yüzünden korkmuştu.

Kız, sandalcıların bakışINDAN korkmuştu.
NEDEN SONUÇ

“Bazı günler sigara içtiğini küllüğün doluşundan anlardı.” (s.41)

Bazı günler sigara içtiğini küllüğün dolu olması nedeniyle anlardı.

Bazı günler sigara içtiğini küllük dolu olduğu için anlardı.

Küllüğün doluşUNDAN sigara içtiğini anlardı
NEDEN SONUÇ

“Adamın hareketleri ona gülünç geliyordu. Belki asık yüzlü oluşundandı.” (s.47)

Asık yüzlü oluşu nedeniyle adamın hareketleri ona gülünç geliyordu

Asık yüzlü olduğu için adamın hareketleri ona gülünç geliyordu

Asık yüzlü oluşUNDAN adamın hareketleri ona gülünç geliyordu.
NEDEN SONUÇ

“İnsan, günlerin biteviye geçişinden yakınmadıkça mutlu sayılırdı.” (s.109)

İnsan, günlerin biteviye geçişi yüzünden yakınmadıkça mutlu sayılırdı.

İnsan, günlerin biteviye geçişi nedeniyle yakınmadıkça mutlu sayılırdı.

İnsan, günlerin biteviye geçişİNDEN yakınmadıkça mutlu sayılırdı.
NEDEN SONUÇ

1.1.15.{-mAkIA}

“{-mAk}+{-IA}” yapısında, eklendiği eylemi cümlede zarf tümleci yapan birleşik bir ektir. Ekin kullanıldığı yapı cümlenin yan önermesini oluşturarak temel önermenin nedenini belirtmekle görevlidir. Daha doğru bir ifadeyle bu ekin eklendiği

dil birimi, sistem içerisinde nedensellik bağlamı sunar.

“O iki terziye beni dövmekle haksızlık yaptıklarını anlatacam.” (s.10)

Örnek cümlede iki yan önerme (dövmekle, haksızlık yaptıklarını), temel önermeye (anlatacam) bağlanmıştır. Ancak bu cümle içerisinde neden-sonuç ilişkisi iki yan önerme arasında geçmektedir. Öyle ki *haksızlık yapmak* ifadesi sonuç, *dövmek* eylemi ise neden anlamını vermektedir. Bu iki yapı arasındaki neden-sonuç ilişkisi {-mAk1A} ekinin eklendiği *dövmekle* ulacıyla sağlanmıştır. Cümleyi bağlam ilişkisi içerisinde düşünecek olursak “Haksızlık yapmalarının nedeni (onu) dövmesidir.” ya da “Dövdükleri için haksızlık yapmışlardır.” şeklinde düşünmek mümkündür.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimde kurgulanabilir:

O iki terziye beni dövdükleri için haksızlık yaptıklarını anlatacam.

O iki terziye beni dövmeleri yüzünden haksızlık yaptıklarını anlatacam.

O iki terziye beni dövMEKLE haksızlık yaptıklarını anlatacam.
NEDEN SONUÇ

1.1.16.{-mAktAn}

{-mAk} ve {-DAn} ekinin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik bir ektir. Oluşan yeni ekin eklendiği yapı, cümle içerisinde zarf tümleci olarak yer alır.

“Babasına benzemekten korkuyordu.” (s.12)

Örnek cümlede *benze-* ile *kork-* eylemleri arasında bir neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. “*Korkmasının nedeni babasına benzemektir*” biçiminde düşünülebilecek bu bağlamın oluşmasında {-mAktAn} birleşik ekinin etkisi bulunmaktadır. Öyle ki sözü edilen ek, yan önermeye (Babasına benzemekten) gelerek temel önermenin (korkuyordu) nedenini belirtmektedir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimde de kurgulanabilir:

Babasına benzemesinden dolayı korkuyordu.

Babasına benzeme ihtimali yüzünden korkuyordu.

Babasına benzeMEKTEN korkuyordu.
NEDEN SONUÇ

“Ona sarılmaktan, onunla öpüşmekten tat aldı diye kendini hor gördü.” (s.33)

Ona sarıldığı, onunla öpüştüğü için tat aldı diye kendini hor gördü.

Ona sarılmak, onunla öpüşmek yüzünden tat aldı diye kendini hor gördü.

ona sarılMAKTAN tat aldı diye kendini hor gördü
NEDEN SONUÇ

Onunla öpüşMEKTEN tat aldı diye kendini hor gördü.
NEDEN SONUÇ

“Genede içinin bir yanı onunla buraya oturmaktan, altında dizlerini kendininkilerin arasına almaktan, kimselerin tedirgin etmediği bir konuşmaya dalmaktan hoşlanıyordu.” (s.69)

Gene de içinin bir yanı onunla buraya oturduğu, altında dizlerini kendininkilerin arasına aldığı, kimselerin tedirgin etmediği bir konuşmaya daldığı için hoşlanıyordu.

içinin bir yanı onunla buraya oturMAKTAN hoşlanıyordu
NEDEN SONUÇ

içinin bir yanı altında dizlerini kendininkilerin arasına alMAKTAN hoşlanıyordu
NEDEN SONUÇ

içinin bir yanı kimselerin tedirgin etmediği bir konuşmaya dalMAKTAN hoşlanıyordu
NEDEN SONUÇ

“Marangoz aramaktan bıkınca, küçük alanın ortasındaki trafik polisine bakmaya başladı.” (s.47)

Marangoz aradığı için bıkınca, küçük alanın ortasındaki trafik polisine bakmaya başladı.

Marangoz arama yüzünden bıkınca, küçük alanın ortasındaki trafik polisine bakmaya başladı.

Marangoz araMAKTAN
NEDEN

bıkınca
SONUÇ

1.1.17.{-mAyA}

“{-mA} + {-A}” eklerinin kaynaşmasıyla oluşan birleşik bir ektir. Eylemlere gelerek onların cümle içerisinde zarf tümleci olarak yer almasını sağlar. Söz konusu birleşik ekin cümleye kattığı anlamsal bağ ise nedenselliklidir. Bu ekin eklendiği yapı temel önermenin nedenini belirtir. Nedenselliğin sağlanmasında {-A} ekinin işlevi ağır basmaktadır.

“Sinemaya girenlerde ortak bir duygu olduğumu düşünüyordum, dedi. Film görmeye gelenlerde elbet. Çünkü bu salon başka amaçlar için de kullanılıyor. Yağmur dininceye dek beklemeye, ısınmaya, uyumaya, yanına oturacak tanımadığı bir kadınla ya da erkekle sürtünmeye gelenler çoğu. Localar var, ucuz randevu evi odacıkları.” (s.73)

“Yağmur dininceye dek beklemeye, ısınmaya, uyumaya, yanına oturacak tanımadığı bir kadınla ya da erkekle sürtünmeye gelenler çoğu.” cümlesinde neden ifadesi sunan dört yan önerme ve bunların tek bir sonuç önermesi (gelenler/gelmesi) bulunmaktadır. Vericinin tercihi göre birden fazla neden önermesi sunan yapılar tek bir sonuca bağlanabileceği gibi tek bir nedenin birden fazla sonucu olabilir. Bu durum, anlamsal ve biçimsel bağ göz ardı edilmemek şartıyla, tamamen vericinin tercihiyle bağlıdır.

film görMEYE
NEDEN

gelenlerde ortak bir duygu olduğumu düşünüyordum
SONUÇ

Yağmur dininceye dek bekleMEYE
NEDEN

gelenler
SONUÇ

IsınMAYA
NEDEN

gelenler
SONUÇ

uyuMAYA
NEDEN

gelenler
SONUÇ

Yanına oturacak tanımadığı bir kadınla ya da erkekle sürtünMEYE
NEDEN

gelenler
SONUÇ

“Salt film görmeye gelenler salon تنها olsun isterler.” (s.73)

Salt film görmek için gelenler salon تنها olsun isterler.

Salt film görMEYE
NEDEN

gelenler salon تنها olsun isterler.
SONUÇ

“Belki de su parası almaya gelmişlerdi.” (s.97)

Belki de su parası almak için gelmişlerdi.

Belki de su parası alMAYA
NEDEN

gelmişlerdi.
SONUÇ

“Yılda bir iki kere beni görmeye gelirdi.” (s.123)

Yılda bir iki kere beni görmek için gelirdi.

Yılda bir iki kere beni görMEYE
NEDEN

gelirdi.
SONUÇ

1.1.18.İçin Edatıyla Oluşan Ulaçlar

İçin edatı, birleşik ekler içinde yer alarak eyleme / yükleme çeşitli anlam özellikleriyle bağlanır. Kendisinden önceki ada bağlandığı gibi eylemsilere de bağlanabilen *için* edatı, bu şekliyle ulaç eki yapımında kullanılır. Bu durumu Üstünova şu şekilde ifade eder:

“İçin edatı, ulaç eki yapımında da kullanılır. “Eylemsi eki + için” -AcAğı için, -mAk için, -DIĞIM için vb. Bunların kullanımı da “için”in yer aldığı edat öbeklerinin kullanımı gibidir.” (2012: 352)

1.1.18.1.{-DIĞI için}

“{-DIĞI} + iyelik eki + için” dil birimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan ulaç ekidir. Eklendiği eylemin cümlede ulaç oluşturduğu yapı, yan önerme kimliğiyle temel önermenin nedenini belirtir.

“Daha önce başka yere söz verdiği için gelemeyeceğini söyledi.” (s.29)

Bu cümlede yer alan *için* edatı -nedensellik anlamı sunmak şartıyla- yerine {-DAn} eki kullanıldığında anlamca bir farkın olmadığı görülür: {-DIĞI için} / {-DIĞIndAn}. Cümlenin anlamını “Gelememesinin nedeni daha önce başka yere söz vermesi. / Başka yere söz vermesi nedeniyle gelemiyor.” olarak düşünmek mümkündür. İki şekliyle de cümle içerisinde neden-sonuç anlamı kattığı görülür.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Daha önce başka yere söz vermesi nedeniyle gelemeyeceğini söyledi.

Daha önce başka yere söz vermesi yüzünden gelemeyeceğini söyledi.

Daha önce başka yere söz verDİĞİ İÇİN
NEDEN

gelemeyeceğini söyledi.
SONUÇ

İçin edatının yer aldığı {-DIĞI için} yapısıyla kurulan ulaç öbeği, eylem / yüklem arasında nedensellik ilişkisi kurduğunda cümle içerisinde nedenlik zarfı göreviyle yer alır. Bu açıdan bakıldığında yan önerme (daha önce başka yere söz verdiği için), cümlenin bir diğer yan önermesi olan “gelemeyeceğini” ifadesinin nedenlik zarfı tümleci durumundadır. Zira bu cümlenin temel önermesi “söylemek” eylemiyle tanımlanmıştır ve için edatıyla kurulan yan önerme, temel önermenin nedenini sunmaktan uzaktır.

“Sorduğu için pişmandı.” (s.142)

Cümledeki *için* edatının yer aldığı {-DIĞI için} yapısıyla kurulan ulaç öbeği, yükleme *neden* anlamıyla bağlanmıştır. Oluşturulan edat öbeğinin cümlede nedenlik zarfı tümleci görevini üstlendiği görülmektedir. Bununla birlikte için edatı yerine {-A} eki kullanıldığında cümlenin anlam bağının değişmediğini söylemek mümkündür. Cümle, bağlam açısından değerlendirildiğinde pişman olmasının nedeni sormasıdır biçiminde bir yargı ortaya çıkmaktadır. Aşağıda verilen her iki cümlede de ifadelerin, nedenlik zarfı olarak yükleme hizmet ettiği görülür.

SorDUĞU İÇİN pişmandı. / SorDUĞUNA pişmandı.

Sorduğu İÇİN pişmandı.

NEDEN

SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Yanında, başı omzuna dayalı oturan bu kızı, konuşmadığı, yüzünü ona uzatmağa kalkışmadığı için sanki daha çok seviyordu.” (s.74)

KonuşmaDIĞI İÇİN sanki daha çok seviyordu

NEDEN

SONUÇ

Yüzünü ona uzatmağa kalkışmaDIĞI İÇİN sanki daha çok seviyordu.

NEDEN

SONUÇ

“Sevinçliydi, ama ona değil, onu böyle çekingen yaptıkları ‘bir şeyler uydurmak’ zorunda bıraktıkları için ötekilere kızılıyordu.” (s.80)

Onu böyle çekingen yapTIKLARI İÇİN

NEDEN

ötekilere kızılıyordu

SONUÇ

Onu ‘bir şeyler uydurmak’ zorunda bıraktIKLARI İÇİN ötekilere kızılıyordu

NEDEN

SONUÇ

“Hepimiz korkağız. Korktuğumuz için severiz; korktuğumuz için yaşarız; korku yüzünden öldürürüz. En kötüsü kısa sıkıntılardan korkarız.” (s.100)

KorkTUĞUMUZ İÇİN

NEDEN

severiz

SONUÇ

KorkTUĞUMUZ İÇİN

NEDEN

yaşarız

SONUÇ

“Omzu koluna dayalı yanında oturan Ayşe'ye, bu gece bir yazlık sinemaya gitmelerini istediği, onu oynadıkça gıcırdayan bu kambur iskemlede, sinir bozucu bir film seyretmek zorunda bıraktığı için kızılıyordu.” (s.117)

Ayşe'ye, bu gece bir yazlık sinemaya gitmelerini isteDİĞİ İÇİN

NEDEN

kızılıyordu

SONUÇ

Ayşe'ye, sinir bozucu bir film seyretmek zorunda bıraktIĞI İÇİN

NEDEN

kızılıyordu

SONUÇ

1.1.18.2.{-mAk için}

“{-mAk} + için” yapısında, {-mAk} mastar eki ve için edatının bir araya gelerek oluşturduğu birleşik bir ektir. Eklendiği eylem, ulaç oluşturarak yan önerme kimliğine bürünür ve temel önermenin nedenini belirtir.

“Gökyüzünü görmek için eğilip yüzünü cama dayaması gerekir.” (s.11)

Bu ifadede verilen *için* edatı, kendisinden önceki eylemsiye bağlanmış ve bir edat öbeği oluşturmuştur. Edat öbeği cümle içerisinde zarf tümleci görevini üstlenmiş ve yüklemi *neden* anlamıyla etkilemiştir. Yan önerme (Gökyüzünü görmek için), temel önermenin (eğilip yüzünü cama dayaması gerekir) nedenini ortaya koymuştur. Cümle, anlam bağı içerisinde değerlendirildiğinde, “Eğilip yüzünü cama dayamasının nedeni gökyüzünü görmek istemesidir.” gibi bir sonuca varılır.

Gökyüzünü görmek İÇİN

NEDEN

eğilip yüzünü cama dayaması gerekir.

SONUÇ

“Işığı uyaracak düğmeyi bulmak için bir kibrit çaktı.” (s.36)

Verilen ifadede yan önerme (Işığı uyaracak düğmeyi bulmak için), temel önermenin (bir kibrit çaktı) nedenini belirlemektedir. İki önerme arasındaki anlamasal bağın, kibrit çakmasının nedeni ışığı uyaracak düğmeyi bulmak istemesidir biçiminde sunulduğu görülmektedir. *Bul-* ile *çak-* eylemleri arasındaki bu ilişkiyi sağlayan dil birimi ise {-mAk için} ulaç ekidir. Daha doğru bir ifadeyle bu ulaç ekinin eklendiği önerme temel önermenin nedenini ortaya koymaktadır.

Işığı uyaracak düğmeyi bulMAK İÇİN

NEDEN

bir kibrit çaktı.

SONUÇ

“Ben çoğu geceler içiyorum, dedi. Şakağımdaki ağrıyı duymamak için, iştah açmak için falan diyorum ama değil, biliyorum. Bir çeşit umutsuzluktan kurtulmak için içiyorum.” (s.148)

Şakağımdaki ağrıyı duymAMAK İÇİN

NEDEN

icivorum

SONUÇ

İştah açMAK İÇİN

icivorum

NEDEN

SONUÇ

Bir çeşit umutsuzluktan kurtulMAK İÇİN
NEDEN

ıçıyorum
SONUÇ

“*Bunlar neden ıçıyorlar? Toplum içinde yaşamının baskısını, yükünü hafifletmek için. Çekinmeden bağırarak, yüksek sesle gülmek için. Dışarda bağırarak, kahkaha atmak yasaktır.*” (s.148)

Toplum içinde yaşamının baskısını hafifletMEK İÇİN
NEDEN

ıçıyorlar
SONUÇ

Toplum içinde yaşamının yükünü hafifletMEK İÇİN
NEDEN

ıçıyorlar
SONUÇ

Çekinmeden bağırMAK İÇİN
NEDEN

ıçıyorlar
SONUÇ

Yüksek sesle gülmEK İÇİN
NEDEN

ıçıyorlar
SONUÇ

“*Kolunu omuzlarına atarken Güler titredi. "Korkak seni!" diyecekken kendini tuttu. Bir çeşit kışkırtma olurdu belki, ona korkak olmadığını göstermek için istemediği, içinden gelmeyen bir şey yaptırabilirdi.*” (s.84)

Ona korkak olmadığını gösterMEK İÇİN
NEDEN

ona istemediği bir şey yaptırabilirdi.
SONUÇ

“*Evime yaklaştık, dedi. Gidin artık. Hem nişanlıyım ben. Yüzüğünü göstermek için elini ona uzattı.*” (s.95)

Yüzüğünü gösterMEK İÇİN
NEDEN

elini ona uzattı.
SONUÇ

1.1.18.3.{-AcAğı için}

“{-AcAk} + iyelik eki + için” dil birimlerinin birleşmesiyle oluşan birleşik yapıdaki ulaç eklerinden biridir. Eylemlere gelerek onların cümle içerisinde zarf tümleci

olarak yer almasını sağlar. Söz konusu birleşik ekin cümleye kattığı anlamsal bağ ise nedenselliklerdir. Bu ekin eklendiği yapı temel önermenin nedenini belirtir.

“Adama parasını verirken kendimi dükkânın aynasında, kucağında kesekâğıdıyla görünce utandım. Sanki aynadaki ben değildim. Gece, razakı üzümü yiyebileceği için sevinen biriydi bu. Bir daha üzüm almadım.” (s.132)

Örnek ifadede yer alan “Gece, razakı üzümü yiyebileceği için sevinen biriydi bu.” cümle neden-sonuç ilişkisiyle kurulmuştur. Cümlede yiyebil- ile sevin- eylemi arasında gerçekleşen bu anlamsal bağ, “Sevinmesinin nedeni gece razakı üzüm yiyebilmesidir.” şeklinde belirtmek mümkündür. Sözü edilen iki eylem arasındaki neden-sonuç ilişkisini sağlayan {-AcAğı için} ulaç ekidir. Bu ekin eklendiği yan önerme, temel önermenin nedenini belirlemektedir.

Gece, razakı üzümü yiyebileCEĞİ İÇİN
NEDEN

sevinen biriydi bu.
SONUÇ

“Duymak istemediğin adı buraya yazacağım için bağışla beni.” (s.55)

Duymak istemediğin adı buraya yazACAĞIM İÇİN
NEDEN

bağışla beni.
SONUÇ

1.2. {-sA}

Dilek-şart kipi olarak tanımlanan bu ek, geldiği eylemle cümlemin temel önermesini şart, dilek ya da istek anlamlarıyla etkiler. Bu ek, tarih boyunca yapısı ve ortaya koyduğu anlam bakımından tartışmalı bir konumdadır. Özellikle ekin Eski Türkçede {-sAr} biçimindeki varlığından yola çıkarak geniş zamanlı kullanımı üzerine durulmuş ve haber anlamı belirttiğini iddia edenler olmuştur. Leyla Karahan, bu tartışmalı ekin r’li ve r’siz kullanımı üzerine düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“Ekin Köktürk yazıtlarında ve Uygur metinlerinde -sAr, daha sonra Karahanlı metinlerinde -sA şeklinde olması elbette önce r düşmesini akla getirir. Ancak Köktürkçe her zaman en eski şekilleri yansıtmamaktadır. Mesela Köktürkçede teklik I. Şahıs emir eki -AyIn’dır. Bu dönem her zaman en eski şekilleri yansıtsa idi, mesela teklik I. şahıs emir ekinin en eski şekli -AyIn olacaktı. Halbuki bu ekin Karahanlı Türkçesinde -A, -Ay, -Ayı, -AyIn şekillerinin kullanıldığı bilinmektedir (Ercilasun, 1984). Emir ekleri de vurgulu ve genişleme eğilimli eklerdendir. O halde emir I. şahıs ekinin en eski şekilleri Köktürkçe metinlerde değil Karahanlı Türkçesi metinlerinde görülmektedir. Köktürkçedeki -AyIn şekli ekin genişlemiş son halidir. Teklik 3. şahıs emir eki Köktürkçede -zU, -

zUn'dur. Karahanlı Türkçesinde –sUn yanında –sU şeklinin de görülebilmesi asli şekillerin her dönemde karşımıza çıkabileceğini gösterir (Ercilasun, 1984). Buna göre Köktürkçedeki –sAr zarf fiil ekinin de genişlemiş bir şekil olduğu düşünülebilir. –sA eki, Yazıtlarda, r ile genişleyerek –sAr olmuştur. Uygur metinlerinde r'li şekiller daha çok, r'siz şekiller daha az görülür. Karahanlı Türkçesinde ve diğer tarihi yazı dillerinde ise ekin ilk şekli olan -sA kullanılmıştır.” (2011: 195-196)

Ekin biçimsel farkı bu şekilde açıklanabilse de {-sA} ekinin iki ana işlevinin varlığını ortaya koyan Zeynep Korkmaz, dilek-şart kipini:

“Bir oluş ve kılışı ‘şart’a veya ‘dilek, istek ve niyet’e bağlayan bir tasarlama kipidir. -sA eki ile kurulur. ‘Şart’ bildirme göreviyle kurulan öteki tasarlama kiplerinden ayrılan yanı, yalnız başına bir yargı taşımaması ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan bir yardımcı, bir tamamlayıcı öge niteliği taşımasıdır. Bu tamamlayıcı öge veya cümle parçası bir yargı bildirmediği için de temel cümle zarfı durumundadır.

Ancak, belirtmek gerekir ki, bugün Türkiye Türkçesinde -sA eki ile kurulan bu kip aynı zamanda ‘dilek’, ‘istek’ ve ‘niyet’ de bildirmektedir. Bu bakımdan, iyelik kökenli şahıs ekleri alarak çekime giren dilek-şart kipi 1- şart, 2- dilek, istek, niyet bildirme gibi iki yönlü ve birbirinden farklı iki temel görev yüklenmiştir.” (2009: 676-677) şeklinde açıklamıştır.

Korkmaz’ın bu ifadesinden yola çıkarak {-sA} ekiyle ilgili iki sonuç çıkarmak mümkündür. Bunlardan birincisi eylemlere gelen {-sA}’nın bir zarf-fiil eki olması; ikincisiyse ilk sonuca bağlı olarak bu eki alan dil biriminin bir yargı bildirmiyor oluşudur.

Ekin zarf-fiil olduğu konusunda Karahan, “ *Nasıl –arak/ -erek tarz, -ınca/ -ince zaman, bildiren birer zarf-fiil eki iseler, -sa/ -se eki de şart, zaman, sebep vs. bildiren bir zarf-fiil ekidir. Bu hüküm, zarf-fülleri ‘Kurduğu önermeyi başka bir önermeye bağlayan eylemsilerdir.’ (Gencan, 1975), ‘Hüküm taşıyan çekimli fiil hareketine yardımcı bir hareket ifade ederler.’ (Ergin, 1962) şeklinde anlatan gramercilerimizin açıklamaları ile de çelişmemektedir.” (2011: 229) şeklinde ifadesinde, başka gramercilere atıfta bulunarak düşüncelerini sağlamlaştırmıştır.*

{-sA} ekiyle kurulan şart kipinin bir yargı bildirmediği konusunda Korkmaz ile beraber birçok isim görüş birliğinde olsa dahi Kaya Bilgegil, bu genellemenin dışında durmaktadır. Türkçe Dilbilgisi adlı kitabında {-sA} ekiyle ilgili olarak “ *Ancak bir temenniye ifade ettiği takdirde dilek kiplerinden, bir şartı ifade ettiği takdirde de haber kiplerinden sayılmaları gerekir: “Ah, bir defa yağmur yağsa!” cümlesinde fiil bir temennimizi ifade ediyor, dilek kiplerindedir. Fakat, “Yağmur yağarsa köylüler*

sevineceklerdir.” cümlesinde durum tamamen değişiyor, cümle ‘köylülerin sevinmesi için yağmurun yağması lazımdır’ yerine geçiyor, haber anlamı taşıyor.” (1984: 262) şeklinde bir düşünce geliştirmiştir. Burada Korkmaz’ın eleştirdiği nokta, cümlenin anlamının yorumlanması ve şeklinin değiştirilmesidir. Korkmaz, cümle olduğu gibi alınıp değerlendirildiği zaman yargı bildirmekten ziyade şart anlamı sunan bir yan önermenin ortaya çıktığı görüşündedir.

Böyle bir durumda şu ayrıntıyı gözden kaçırmamak gerekir. *“Kip ekleriyle çekimlenmiş bütün fiiller, -sa / -se ekli fiiller hariç, yargı taşır. -sa / -se eki, istek bildirdiği durumlarda grubun diğer üyeleri ile bu bakımdan bir uyum içindedir. “Şart, zaman, sebep” fonksiyonlu -sa / -se eki ise yargı taşımadığı için grubun uyumlu yapısını bozar.” (Karahan, 2011: 228)*

Günay Karaağaç ise *“Şart çekimi hiçbir dilde temel cümle kurmaz; bir olayın gerçekleşebilmesi için gerekli bir başka olayı bildirdiği için, şart çekimiyle, bitmiş bir cümle kurmak mümkün olamamaktadır. Bu yüzden şart cümlesi, bütün dillerde yardımcı cümledir” (2011: 126) sözleriyle şart ekiyle çekimlenmiş bir ifadenin yargı bildiremeyeceğini belirtmiştir.*

Tüm bu düşüncelerin sonunda şart anlamını ortaya koyan {-sA} ekinin temel önermenin eylemi / yüklemi olamadığı, yan önerme göreviyle olarak temel önermenin eylemini / yüklemine anlamsal açıdan etkilediği görülmektedir. Birden çok anlamda kullanıldığı örnekler olsa da bu eki alan eylemin cümledeki temel görevinin, zarf-fiil olduğunu söylemek mümkündür. *“ Şart kipi -sA, zamanla canlı işlevindeki bir aşınma veya kayma ile kalıplaşmış birtakım yeni şekiller oluşturmuştur. ‘Sebeb’, ‘tahmin’, ‘güçlendirme’, ‘zıtlık’, ‘ilave’, ‘açıklama’, ‘sorma’, ‘hayret’, ‘tercih’, ‘teklif’, ‘üsteleme’, ‘boş verme’, ‘yaklaşma’ gibi anlam incelikleri taşıyan bu kalıplaşmış şekiller, gramer yapıları bakımından birer cümle açıcı veya cümle bağlayıcıları durumuna gelmişlerdir.” (Korkmaz, 2009: 687) sözü bu duruma işaret etmektedir.*

Neden-sonuç ilişkisi özelinde değerlendirilecek olursa, dilek-şart kipi olan {-sA} ekinin, şart anlamı sunan örneklerinde, yukarıda verilen anlam çeşitliliği içerisinde “neden” anlamını ön planda tutarak aşağıdaki örnekleri değerlendirmek mümkündür:

“Para versem eli elime yapışacaktı.” (s.9)

Örnek cümlede yan önermenin (para versem) temel önermeyi (eli elime yapışacaktı) bir şarta bağladığı ilk bakışta görülebilir. Yan önermenin içerisinde yer alan ve yüzey yapıda görülen şart ekinden, baskın bir şekilde bir şart cümlesi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bağlamda, şartın yanında bir neden-sonuç ilişkisinin de var olduğu görülecektir. Eylem her ne kadar şart oluşmadığı için gerçekleşmese dahi eylem gerçekleştiğinde {-sA} ekiyle oluşturulmuş yan önermenin neden, temel önermenin ise sonuç olduğu görülür. Elinin eline yapışmasının koşulu para vermesi olabileceği gibi elinin eline yapışmasının nedeni de para vermesidir denebilir. Kısacası bu şekilde {-sA} ekiyle oluşturulan ve şart anlamı katan bu birleşik cümlede eylem gerçekleşse de gerçekleşmese de şart anlamından sonra sunulan bağlam neden-sonuç ilişkisidir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Para vermem nedeniyle eli elime yapışacaktı.

Para verdiğim için eli elime yapışacaktı.

<u>Para verSEM</u>	<u>eli elime yapışacaktı.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çekse, yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın -o da kendi malı; daha doğrusu babasından kalma- sıvalı duvarını görecek.” (s.11)

Ek bilgiyle sunulmuş bu birleşik cümlede asıl eylemin yapılmasının bir şarta bağlandığı görülür. Yan önermede yer alan ve {-sA} ekiyle çekime giren *çekse* sözcüğü bunu sağlamak için kullanılmıştır. Yani öznenin, ‘Yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın sıvalı duvarını görmesinin “koşulu”, kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çekmesine’ bağlanmıştır. Bu çıkarım ilk bakışta göze çarpmaktadır. Ancak bir yan önerme olarak bu cümlenin bir neden-sonuç bağlamı sunduğu da unutulmamalıdır. Öyle ki bu cümlede de eylemin gerçekleşmesi, biçimsel özellikleri (şarta bağlı bir cümle oluşu) nedeniyle, henüz mümkün görünmese bile

gerçekleşip gerçekleşmemesi ya da sonuçlanıp sonuçlanmaması bir nedene dayandırılmıştır.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimde kurgulanabilir:

Kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çektiği için yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın sıvalı duvarını görecektir.

Yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın sıvalı duvarını görmesinin nedeni, kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çekmesidir.

Kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çekSE

NEDEN

yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın sıvalı duvarını görecektir.

SONUÇ

Burada sorulması gereken soru, şart önermesi içeren bir cümleden istediğimiz anlamı çıkartabilme özgürlüğümüzün olup olmadığıdır. Zira yukarıdaki cümleyi zaman açısından değerlendirip ‘*Kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çektiği zaman, yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın sıvalı duvarını görecektir.*’ şeklinde yorumlamak elbette mümkündür. Dikkat edilmesi gereken nokta {-sA} ekiyle kurulmuş bir yapının, dilek istek anlamı dışında, alıcıya verdiği ilk anlamın “şart” olduğu gerçeğidir. Ondan sonra akla gelecek bağlamlar ise -vericinin tercihinin, yazının ya da konuşmanın geçtiği yere göre şekillenmek üzere- çeşitlilik gösterebilir. Korkmaz’a göre ‘sebeplilik, tahmin, güçlendirme, zıtlık, ilave, açıklama, sorma, hayret, tercih, teklif, üsteleme, boş verme, yaklaşma’ gibi pek çok anlam zenginliği olduğu daha önce de belirtilmişti. Bu açıdan bakıldığında tam anlamıyla bir özgürlüğün olmadığını yani bu ekle kurulmuş bir cümleden çıkartılabilecek anlamın bağlama göre şekillendiğini, sınırı bağlamın belirlediğini söylemek gerekir.

“*Gitseydi B. ’yi tanıyacaktı. Bu fırsat kaçtı.*” (s.16)

Örnekte yer alan bir birleşik cümle ve ardından gelen basit cümle yine bir neden-sonuç ilişkisini işaret etmektedir. İki cümle arasındaki bağlam yine aynı olsa da bu konu cümle düzeyinde neden-sonuç ilişkisi başlığında değerlendirilebileceği için burada üzerinde durulmayacaktır. İlk cümleye gelince, burada da şart ekini alan eylemle kurulmuş bir yan önerme ve onun etkilediği temel önermenin varlığı söz konusudur.

“Gitseydi B.'yi tanıyacaktı.”

{-sA} şart ekiyle işleme girmiş eylem (gitseydi), yan önerme kimliğiyle birleşik yapıda bir cümle oluşturmuştur. Cümle, B.'yi tanınmasının koşulu (onun) gitmesidir biçiminde düşünülebileceği gibi tanınmasının nedeni gitmesidir şeklinde de değerlendirilebilir. Böyle bir yapıda yan önerme (gitseydi), temel önermenin (B.'yi tanıyacaktı) nedenini ortaya koymaktadır. Yüklemde belirtilen eylemin gerçekleşip gerçekleşmesi bir şarta bağlansa da her koşulda ortaya çıkan durum bir neden-sonuç ilişkisi olacaktır. Zira gitmediği için tanıyamadı ya da gittiği için tanıdı, gibi ihtimallerde {-sA} ekiyle kurulmuş yan önerme, temel önermenin yüklemi neden ilişkisi açısından belirtmektedir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Gitmesi nedeniyle B.'yi tanıyacaktı.

Gitmediği için B.'yi tanıyamadı.

Olumsuz şeklinin kullanılmasının nedeni, koşul cümlesinin olumlu ve olumsuz olmak üzere her iki sonuca da açık olmasıdır. Örnek cümlelerin ardından gelen ifadeden (Bu fırsat kaçtı.) koşulun gerçekleşmediği anlaşılrsa da ek özelinde hareket edildiği için iki durumun da verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Gitseydi
NEDEN

B.'yi tanıyacaktı.
SONUÇ

“Oysa yüzüme söyleseydi, bir başkası var deseydi sevinirdim.” (s.19)

Cümleye dikkat edilirse{-sA} ekinin yer aldığı üç dil birimi göze çarpar. Bunların ilki olan “oysa” sözcüğü “ o + ise” şekliyle kalıplaştığı için şart anlamından uzaklaşmış ve zıtlık belirten bağlaç görevinde kullanıma çıkmıştır. Bu nedenle sözcükte geçen {-sA} eki, şart, dilek, istek ve neden-sonuç bağlamından uzaktır. Bununla beraber

“söyleseydi” ve “deseydi” sözcüklerinde şart ve ardından neden-sonuç bağlamına hizmet eden {-sA} eki, aktif bir şekilde görevini yerine getirmektedir. Diğer Örneklerine karşın bu cümleyi farklı kılansa neden ifade eden iki cümlenin tek bir sonuca bağlanmasıdır. Bu durum, dil izin verdiği sürece, çok daha fazla yan önermenin tek bir sonuca bağlanmasına da olanak tanır. Örnek cümle buna güzel bir örnek oluşturur. Cümleyi irdelediğimizde iki ayrı neden şu şekilde gösterilebilir:

*Oysa yüzüme söyleseydi **sevinirdim**.* (1)

*Oysa bir başkası var deseydi **sevinirdim**.* (2)

Birinci cümlenin nedeni “yüzüme söyleseydi” ifadesidir. Burada öznenin sevinmesinin nedeni (onun) yüzüne söylemesidir biçiminde bir yargı sunulmaktadır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

*Oysa yüzüme söylediği için **sevinirdim**.*

*Oysa yüzüme söylemesi nedeniyle **sevinirdim**.*

<u>Yüzüme söyleSEydi</u>	<u>sevinirdim.</u>
NEDEN	SONUÇ

İkinci cümlede de aynı yapı söz konusudur. “Bir başkası var deseydi” ifadesi temel önermenin nedenini ortaya koyar. Öyle ki öznenin sevinmesinin nedeni (onun) bir başkası var demesidir şeklinde bir yargı söz konusudur.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

*Oysa bir başkası var dediği için **sevinirdim**.*

*Oysa bir başkası var dediğinden dolayı **sevinirdim**.*

<u>Bir başkası var deSEydi</u>	<u>sevinirdim.</u>
NEDEN	SONUÇ

Vericinin sunduğu asıl cümleye geri dönüp ifadenin tamamını belirtmek gerekirse öznenin sevinmesi sonuç; (kahramanın) yüzüne söylemesi, bir başkası var demesi neden kısmını verir.

Yüzüme söyleSEydi, bir başkası var deSEydi
NEDEN NEDEN

sevinirdim.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Sıradan çıkarken birinin ayağına bastı. Adam hiç seslenmedi. “ – Çüş!” falan deseydi bir yanını kırardı.” (s.17)

Çüş! falan dediği için bir yanını kırardı.

Çüş! falan demesi yüzünden bir yanını kırardı.

Çüş! falan deSEydi bir yanını kırardı.
NEDEN SONUÇ

“Tıraş bitince eve gidip yıkandı. Yıkanmazsa boyuna kaşınırdı.” (s.53)

Yıkanmadığından dolayı boyuna kaşınırdı.

Yıkanmadığı için boyuna kaşınırdı.

YıkanmazSA boyuna kaşınırdı.
NEDEN SONUÇ

“Aldırma, kırılmaz, yaksaydım başımızda döner durur, her sigara çıkarışımda bizi dağıtırdı.” (s.82)

Yaktığım için başımızda döner dururdu.

Yakmam nedeniyle her sigara çıkarışımda bizi dağıtırdı.

YakSAydım başımızda döner dururdu.
NEDEN SONUÇ

YakSAydım her sigara çıkarışımda bizi dağıtırdı.
NEDEN SONUÇ

“Gidip ona sarılsa, başını göğsüne dayasa, eskiden teyzesinin kucığındayken duyduğu kokuyu gene koklayacağını sanıyordu. Onda bu koku varsa, kurumuş terle kir kokusu ardına gizlense bile onu duyacaktı.” (s.140)

1a) *Gidip ona sarıldığı, başını göğsüne dayadığı için eskiden teyzesinin kucagındayken duyduğu kokuyu gene koklayacağını sanıyordu.*

1b) *Gidip ona sarılması, başını göğsüne dayaması nedeniyle eskiden teyzesinin kucagındayken duyduğu kokuyu gene koklayacağını sanıyordu.*

2a) *Onda bu koku olmasından dolayı kurumuş terle kir kokusu ardına gizlense bile onu duyacaktı.*

2b) *Onda bu koku olduğu için kurumuş terle kir kokusu ardına gizlense bile onu duyacaktı.*

Gidip ona sarılSA eskiden teyzesinin koklayacağını sanıyordu.
NEDEN SONUÇ

Gidip başını göğsüne dayaSA eskiden teyzesi..... koklayacağını sanıyordu.
NEDEN SONUÇ

Onda bu koku varSA kurumuş terle kir kokusu ardına gizlense bile onu duyacaktı
NEDEN SONUÇ

“Gizlense” sözcüğünde geçen {-sA} eki “neden” anlamı vermekten çok uzaktır. Burada şart anlamı sunmuştur.

“Yirmi adım kadar önünde, arkasına bakmadan yürüyordu. Gidip kolunu tutsa, ‘Merhaba’ dese, belki başka bir söz bile söylemeden anlayacaklardı.” (s.154)

Gidip kolunu tutması, ‘Merhaba’ demesi nedeniyle belki başka bir söz bile söylemeden anlayacaklardı.

Gidip kolunu tuttuğu, ‘Merhaba’ dediği için belki başka bir söz bile söylemeden anlayacaklardı.

Gidip kolunu tutSA, ‘Merhaba’ deSE belki başka bir söz bile söylemeden anlayacaklardı.
NEDEN SONUÇ

{-sA} ekiyle kurulmuş iki ayrı yan cümle olmasına rağmen ayrı ayrı cümleler şeklinde incelenmemesinin nedeni sonuca hizmet eden “neden”lerin ikisi birlikte bir anlam ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

1.3.{-DAn}

Ad işletme ekleri içerisinde çok çeşitli anlamsal işleve sahip bir ektir. Bir ada eklenip başka bir dil birimiyle etkileşime girer. Bu eki alan sözcüğün etkileşime girdiği dil birimi adsa tamlama oluşturur ve tamlayan görevinde bulunur. Tamlayan durumu eki olarak farklı anlamsal özellikleri verebilir. Özellikle sahiplik-aitlik (insanlarDAN bazısı), bütün-parça (Arkadaşına pantolonlarınDAN ver / Arkadaşına pantolonların **içinDEN bir pantolon** ver), karşılaştırma (Bu eşyalar suDAN ucuz; hemen alalım), nitelik (Bu iş, çelikTEN yürek ister) bildiren tamlayan ekleri işlevinde görülmektedir. (Üstünova, 2012: 103)

{-DAn} ekini alan dil birimi bir eyleme / yükleme bağlandığında zarf görevini üstelenir ve cümlede zarf tümleci olur. Zarf tümleci olarak, zaman (erkenDEN gidelim seninle), durum (önDEN gideriz ikimiz, siz de arkaDAN gelirsiniz), neden (sıcakTAN bayılacak neredeyse), yer-yön (Tolga, yarın Ankara'DAN gelecek) ve soru (nereDEN geliyorsunuz) gibi anlamsal bağları belirtmek için kullanılır. (Üstünova, 2012: 223)

Ekin, eylemle / yükleme etkileşime girip eklendiği yapıyı zarf yaptığı ve *neden* anlamının sunulmasına hizmet ettiği durumlara örnekler şu şekildedir:

“O gün bana öyle sapsarı baktıktan sonra karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısından korktun.” (s.99)

Cümlede ad tamlamasından oluşan yapı (karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısı), {-DAn} ekini alarak yan önerme oluşturmuştur. Oluşan ifade temel önermenin (korktun) nedenini sunmaktadır. Korkmasının nedeni karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısıdır denebilir. Bir başka deyişle *sıkıntı* ile *kork-* eylemi arasında neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısı yüzünden korktun.

Karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısı nedeniyle korktun.

Karşıma çıkmanın kısacık sıkıntısınınDAN

korktun.

NEDEN

SONUÇ

“Ya soğuktan, ya sıcaktan, ya da sokağın önüne sehpayı kurduğunuz zaman insanların alayından korkarsınız.” (s.15)

Verilen ifadede, ya... ya... ya bağlaçlarıyla birbirine bağlanan, yüklemi ortak kullanılan ama nedenleri birbirinden farklı üç cümle örneklendirilmiştir. Dil kuralları ve bağlam sınırları içerisinde kalmak şartıyla pek çok neden anlamı sunan yapılar, tek bir sonuca bağlanabilir. Tam tersi bir duruma da dil kuralları izin verebilir. Yani birden çok sonuç ifadesi, tek bir nedene bağlanabilir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Ya soğuk yüzünden, ya sıcak yüzünden, ya da sokağın önüne sehpayı kurduğunuz zaman insanların alayı yüzünden korkarsınız.

Ya soğuk nedeniyle, ya sıcak nedeniyle, ya da sokağın önüne sehpayı kurduğunuz zaman insanların alayı nedeniyle korkarsınız.

soğukTAN
NEDEN

korkarsınız
SONUÇ

sıcakTAN
NEDEN

korkarsınız
SONUÇ

sokağın önüne sehpayı kurduğunuz zaman insanların alayınDAN
NEDEN

korkarsınız
SONUÇ

“Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısından Edebiyat Fakültesine yazıldım.” (s.124)

Cümlede verilen neden-sonuç ilişkisinde yan önerme (can sıkıntısından), temel önermenin (Edebiyat Fakültesine yazıldım) nedenini oluşturmaktadır. *Can sıkıntısı* ile *yazıl-* eylemi arasında geçen bu ilişki, yan önermeye getirilen {-DAn} yoluyla kurulmuştur. Verilen ifadede Edebiyat Fakültesine yazılmasının nedeni can sıkıntısıdır biçiminde bir bağlamın varlığı söz konusudur.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısı yüzünden Edebiyat Fakültesine yazıldım.

Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısından dolayı Edebiyat Fakültesine yazıldım.

Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısınınDAN Edebiyat Fakültesine yazıldım.
NEDEN SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Kadın, onun sapıklığından kuşkulanıyordu.” (s.142)

Kadın, onun sapıklığı yüzünden kuşkulanıyordu.

Kadın, onun sapıklığından dolayı kuşkulanıyordu.

Kadın, onun sapıklığınınDAN kuşkulanıyordu.
NEDEN SONUÇ

“Beklediği kişi aşırı soğuk algınlığından hasta yatıyor.” (s.24)

Beklediği kişi aşırı soğuk algınlığı nedeniyle hasta olmuş yatıyor.

Beklediği kişi aşırı soğuk algınlığı yüzünden hastalanmış yatıyor.

Beklediği kişi aşırı soğuk algınlığınınDAN hasta yatıyor.
NEDEN SONUÇ

“Yanıdaki erkek bunu almanın sorumluluğundan korkar.” (s.33)

Yanıdaki erkek bunu almanın sorumluluğu nedeniyle korkar.

Yanıdaki erkek bunu almanın sorumluluğu yüzünden korkar.

Yanıdaki erkek bunu almanın sorumluluğununDAN korkar.
NEDEN SONUÇ

“Çoğunluk çabadan, yenilikten korkuyordu.” (s.41)

Çoğunluk çabalamaktan dolayı korkuyordu.

Çoğunluk yenilik nedeniyle korkuyordu.

Çoğunluk çabaDAN **korkuyordu.**
NEDEN SONUÇ

Çoğunluk yenilikTEN **korkuyordu.**
NEDEN SONUÇ

“Gözlerini kapayıp, ıslık sesini bekledi. Ayşe'nin çalışmaya başladığını bu ıslık sesinden anlardı.” (s.111)

Ayşe'nin çalışmaya başladığını bu ıslık sesi sayesinde anlardı.

Ayşe'nin çalışmaya başladığını bu ıslık sesi nedeniyle anlardı.

Bu ıslık sesinDEN **anlardı.**
NEDEN SONUÇ

1.4. {-IA}

İle edatının ekleşmiş biçimi olarak değerlendirilen bu ek, geldiği ad ya da ad görevli sözcükleri eyleme / yükleme bağlayarak onların çeşitli niteliklerini ortaya koyar. Bu açıdan bakıldığında {-IA} ekini alan sözcük ya da sözcük öbeğinin eyleme / yükleme bağlandığında cümlede zarf tümleci olduğunu belirtmek gerekir. Bir başka deyişle araç eki ya da edatı oluşturarak bağlandığı eyleme / yükleme durum zarf tümleci ya da nitelik zarf tümleci durumu bakımından hizmet etmektedir.

Ekle ilgili olarak Üstünova, “*Türkiye Türkçesinde araç, birliktelik vb. nitelikleri gösterme işlevinde ile edatının ekleşmiş biçimi olan {-IA} kullanılır. Bu yolla eylemin / yüklem niteliğini anlatır. Ancak durum bildirerek eylemin / yüklem nasıl yapıldığını tasvir eden dil birimlerinde yer alan {-IA} ekiyle (durum zarf tümleci durumu eki) karıştırılmaması gerekir.*” (2012: 256) ifadesiyle bir uyarı yapmaktadır. Üstünova'nın dikkat çektiği nokta, adları birbirine bağlayan {-IA} ekiyle, yine bu ekle oluşturulan ve eylemi çeşitli yollarla etkileyen, bu nedenle de sistem içerisinde zarf tümleci durumu eki işlevini taşıyan {-IA} ekinin karıştırılmamasıdır.

“Evle okul arasında geçip gidiyordu hayatı” cümlesinde, ev sözcüğünde geçen {-IA} eki, iki sözcüğü birbirine bağlamak üzere kullanılan *ile* bağlacının ekleşmiş bir biçimidir ve temel önermenin yüklemine etkilemek ya da belirtmekten çok uzaktır.

“Ekmeği bıçakla kesiverdi” cümlesinde, bıçak sözcüğüne eklenen {-IA} eki ise vasıta durumu ekidir ve eklendiği sözcük, eylemin / yüklemnin nasıl, ne vasıtayla gerçekleştiğini belirtir. Böyle bir durumda bu eki alan sözcüğün, cümlede zarf göreviyle yer aldığını belirtmek mümkündür.

Araç (vasıta) ekiyle kurulmuş zarf tümlecinin cümle içerisinde neden-sonuç ilişkisine hizmet ettiği durumlar vardır. Bu şekilde oluşturulan yapılarda, araç ekinin bulunduğu yan önerme, temel önermenin “neden”i verirken temel önermeyse sonuç ifadesini sunmaktadır.

“Kapıya yaklaşan ayak sesleriyle iki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı.” (s.23)

Cümle, neden-sonuç bağlantısı ile kurulmuştur. İlk bakışta yan önermenin bir *durum* anlamını ortaya koyduğu düşünülse de eylemin yapılma / oluşma nedenini veren bir yan önerme söz konusudur. Temel önerme olarak verilen “İki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı.” ifadesinin nedeni, yan önerme olarak sunulan “Kapıya yaklaşan ayak sesleriyle” sözüdür. Bir başka deyişle, “İki kere yüreği duracak gibi çarpmasının nedeni kapıya yaklaşan ayak sesleridir.” ya da “Kapıya yaklaşan ayak sesleri yüzünden iki kere yüreği duracak gibi çarptı.” şeklinde düşünmek mümkündür.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimde kurgulanabilir:

Kapıya yaklaşan ayak sesleri yüzünden iki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı.

Kapıya yaklaşan ayak sesleri nedeniyle iki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı.

Kapıya yaklaşan ayak sesleriLE
NEDEN

iki kere yüreği duracak gibi çarpmıştı.
SONUÇ

“İki sabahtır araba tekerleklerinin gürültüsüyle uyanıyorum.” (s.55)

Örnek cümle, *gürültü* ile *uyan-* eylemi arasında bir neden-sonuç ilişkisiyle kurulmuştur. Yan önerme olarak verilen *araba tekerleklerinin gürültüsüyle* sözü,

uyaniyorum temel önermesinin nedenini belirtmektedir. Uyanmamın nedeni araba tekerleklerinin gürültüsüdür biçiminde bir bağlamın varlığı söz konusudur.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimde kurgulanabilir:

İki sabahdır araba tekerleklerinin gürültüsü yüzünden uyaniyorum.

İki sabahdır araba tekerleklerinin gürültüsü nedeniyle uyaniyorum.

<u>Araba tekerleklerinin gürültüsü</u> LE	<u>uyaniyorum.</u>
NEDEN	SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Yapamam. Canı cehenneme. Hem göreceğim de inanacak mı bana?” Bu kesin yargıyla biraz açıldı. (s.24)

Bu kesin yargı sayesinde biraz açıldı.

Bu kesin yargı nedeniyle biraz açıldı.

<u>Bu kesin yargı</u> LA	<u>biraz açıldı.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Birden arkalarındaki o korkunç fren gıcirtısıyla ürperdiler.” (s.62)

Birden arkalarındaki o korkunç fren gıcirtısı nedeniyle ürperdiler.

Birden arkalarındaki o korkunç fren gıcirtısı yüzünden ürperdiler.

<u>Birden arkalarındaki o korkunç fren gıcirtısı</u> LE	<u>ürperdiler.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Onları okşama, sıkma isteğiyle avcu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı.” (s.80)

Onları okşama, sıkma isteği nedeniyle avucu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı.

Onları okşama, sıkma isteğinden dolayı avucu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı.

Onları okşama isteğiyLE avcu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı.
NEDEN SONUÇ

Onları sıkma isteğiyLE avcu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı.
NEDEN SONUÇ

Okşama ve sıkma isteğinin sonucu olarak avucu karıncalanmaya başlamıştır. Bunun dışında yan önermelerin tümü, temel önermenin (bir kulağı yanardı) nedenini vermektedir. Açıklanan örnekler dışında, “avcu karıncalanmaya başladıkça” önermesinin de temel önermenin nedenini verdiği görülmektedir. Bir kulağının yanmasının nedeni avucunun karıncalanmaya başlamasıdır biçiminde bir bağlam sunulmaktadır. Ancak neden-sonuç bağlantısının {-DIKÇA} ekinin kullanıldığı *başladıkça* ulacıyla verilmesi ve bu bağlantıyı sağlayan yapının ulaç ekleri içerisinde değerlendirilmesi nedeniyle burada ayrıca irdelenmemiştir.

“Göğsüne inen yumrukla sendeledi. Önce şaşırdı, sonra içinde kabaran bir öfkeyle şoförün suratına vurdu.” (s.154)

Göğsüne inen yumruk yüzünden sendeledi.

Göğsüne inen yumruk nedeniyle sendeledi.

Göğsüne inen yumrukLA sendeledi
NEDEN SONUÇ

1.5.{-A}

{-A} eki Türkçede çok işlek bir ektir. Ad işletme ekleri içerisinde yönelme, aitlik, sahiplik, karşılaştırma, denklik, uygunluk, mesafe, sebep gibi birçok anlamsal ilişki sunan tamlayan durumu eklerinden biridir. Bunun dışında yine ada ya da eylemsiye eklenerek eyleme / yükleme bağlandığı da görülmektedir. Bu durumda cümle içinde zarf tümleci göreviyle yer alan dil birimlerine eklenen {-A} eki, zaman, durum, nicelik, süreç, yer-yön, soru, süreklilik, nedenlik gibi anlam bağlarını vermekte kullanılır. Dikkat edilmesi gereken nokta, ulaç eki olan {-A} ile ad işletme eki olan {-A} ekinin aynı olmadığıdır. Ulaç eki olan {-A}, eklendiği dil birimi vasıtasıyla eylemi

oluşturur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, *için* anlamı veren her kullanımın, eylemin yapılma gerekçelerini doğrudan vermemesidir (Üstünova, 2012: 260).

“Akşamları yemeğe gelip gelmeyeceği belli olmazdı.” (s.120)

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimde kurgulanabilir:

Akşamları yemek yemek için gelip gelmeyeceği belli olmazdı.

Akşamları yemeğe gelip gelmeyeceği belli olmazdı.
NEDEN SONUÇ

Bu cümlede neden anlamı sunan {-A} eki, *için* sözcüğünün yerine kullanılmış olsa da eylemin sebebini doğrudan vermez (Üstünova, 2012: 260). Verilmek istenen asıl neden “yemek yemek için”dir. Yani cümleye anlamsal açıdan bakıldığında, “Yemek yemek için gelmek” ya da “Gelmesinin nedeni yemek yemektir.” biçiminde bir bağlamın oluştuğu görülür.

1.6.{-DA}

Ad işletme eklerinden biridir. Eklendiği ad, bir başka ada bağlandığında tamlama oluşturur. Tamlayan durumu eki olarak tamlamayı, bulunma (üniversiteDE olay), bütün-parça (BeşTE üç hissesi var.), nitelik (On sekizinDE bir genç kızın, babası yerinDE adamla ne işi olabilir?) gibi anlam ilişkileriyle etkiler (Üstünova, 2012: 103).

Bu eki alan adlar sadece adlara bağlanmaz. Üstünova, “{-DA} eki alan adlar, eylemle / yükleme zaman, tarz, nicelik vb. ilişkilere girdiklerinde zarf görevini üstlenerek cümlede zarf tümleci olurlar.” (2012: 225) diyerek ekin bir başka işlevini de belirtmiştir.

{-DA} ekini alan ad, zarf göreviyle cümleyi, zaman (BaharDA bize gelecek teyzenler), durum (Şaşkınlık içinDE bakakaldı uzun süre.), yer-yön (İlgin’in dayısı Erzurum’DA oturuyormuş.) ve soru (Esin’le Büşra kaçTA buluşacaklar demiştin.) anlamlarını da belirtir (Üstünova, 2012: 223).

Bu ekle işleme giren adın *neden* anlamı verdiği örnekleri çok sınırlı olsa da farklı bir yönünün olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

“Cebinin ılıkliğında ısınmış ama elinin soğukluğunu, uyuşukluğunu daha çok duyuyordu.” (s.36)

Bu ifadedeki neden-sonuç ilişkisi *Cebinin ılıkliğında ısınmış* cümlesinde gerçekleşmektedir. Bu sözün verdiği bağlam, “Isınmasının nedeni cebinin ılık olmasıdır.” ya da “Cebi ılık olduğu için ısınmıştır.” şeklindedir. Cebinin ılıklığı ile ısın-eylemi arasındaki söz konusu ilişkinin {-DA} ekiyle sağlandığı görülmektedir.

Cümleyi neden-sonuç bağlamında değerlendirdiğimizde bu cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla şu biçimlerde kurgulanabilir:

Cebinin ılıklığı nedeniyle ısınmış.

Cebinin ılıklığı yüzünden ısınmış.

Cebinin ılıkliğında
NEDEN

ısınmış.
SONUÇ

2.SÖZCÜK DÜZEYİNDE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Neden-sonuç ilişkisi sunan sözcükler edatlar ve bağlaçlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Romanda bu dil birimleri vasıtasıyla söz konusu anlam ilişkisinin kurulduğu pek çok örneğin var olduğu görülmektedir.

2.1.Edatlarla Yapılan Neden-Sonuç İlişkisi

Edatlar, sözlük anlamı olmayan ancak sözdizimi içerisinde görev anlamı olan, bağımsız dil birimleridir. Türkçe sözlükte, “Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç” şeklinde bir tanım getirilen edat için Gramer Terimleri Sözlüğü’nde, “Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelime ile cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran gramer görevli müstakil kelime.” ifadesi kullanılmıştır.

Edatların görevsel yapılar olması sözdizimi içerisinde tek başına işleme giremediği, yalnızca kendisinden önce gelen adla sistem içerisinde yer bulduğu

anlamına gelmektedir. Bu özelliğiyle diğer görevsel dil birimleri gibi işletim amaçlı kullanılmaktadır.

Edatlar eklerle birtakım benzerlikler göstermektedir. O nedenle Üstünova'nın edatlarla, ad işletme eklerini karşılaştırdığı görüşlerine yer vermek gerekir. Bu sayede bu iki dil birimi arasındaki bağ daha açık bir şekilde görülebilir:

“Ad işletme ekleriyle ad işletme edatlarının ortak yönleri olduğu gibi ayrıldıkları yönleri de vardır. Her iki grubun ortak noktalarını şöyle sıralayabiliriz: 1. Adlardan sonra gelirler. 2. Bağlı olduğu adların, diğer dil birimleriyle bağlantı kurmasını sağlarlar. 3. Bağlandığı birimlere anlamsal katkı sağlarlar. Ayrıldıkları noktalar ise şunlardır: Ad işletme ekleri görevsel-bağımlı-ardıl biçim birimlerken ad işletme edatları, görevsel-bağımsız-öncül biçim birimlerdir. Bu da birtakım biçimsel farklılıkları beraberinde getirmiştir. 1. Ad işletme ekleri, ayrı yazılmaz; ad işletme edatları ayrı yazılır. 2. Ad işletme ekleri, çok biçimlilik gösterirken ad işletme edatları tek biçimlidir. Bir başka deyişle ad işletme ekleri, bağlandığı sözcüğe ünlü ve ünsüz uyumları çerçevesince bağımlıdır. Ad işletme edatları için böyle bir şey söz konusu değildir. 3. Ad işletme ekleri, bağlandıkları adlarla sözcük öbeği oluşturamaz, öbeğin oluşması için ileride –az da olsa geride- en a bir sözcüğe ihtiyaç duyarken ad işletme edatları, bağlandıkları dil birimleriyle sözcük öbeği oluştururlar.” (2012: 279).

Üstünova'nın görüşlerine göre edat ile ad işletme edatları arasındaki farkı yine onun ifadesiyle, “ad işletme ekleri görevsel-bağımlı-ardıl biçim birimlerken ad işletme edatları, görevsel-bağımsız-öncül biçim birimlerdir.” özetlemek mümkündür. Bu iki yapının da görevsel dil birimi olması ortak noktalarını oluşturur.

Aylak Adam romanda dört çeşit edatla neden-sonuç anlamı sunulmuştur: *İçin, diye, göre, yüzünden.*

2.1.1.İçin

Cümlede daha çok *nedensellik* anlamı veren edat öbeklerinde kullanılan bir edattır. Kendisinden önce gelen ada ekli ya da eksiz bağlanıp eylemi / yüklemi etkileyen bir öbek oluşturur. Sistem içerisinde nedensellik dışında *amaç, sonuç, hakkında, aitlik, sahiplik, uğruna* gibi anlamları vermekte de kullanılır. Bazı cümlelerde, sözcükler ve kavramlar arasında neden-sonuç ilgisi kurduğunda {-DAn}, {-A} ekleriyle anlamsal işlev bakımından özdeşleşir.

“Kimden olduğunu bilemediği müzik belki de salt bu kötü film için bestelenmiş bir parçaydı.” (s.117)

Cümlede geçen *salt bu kötü film için bestelenmiş* ifadesi neden sonuç ilişkisiyle kurgulanmıştır. Film ile bestelen- eylemi arasında kurulan bu bağın *için* edatıyla sağlandığı görülmektedir. İçin edatı, kendisinden önce gelen *bu kötü film* tamlamasıyla bir öbek oluşturmuş ve oluşan öbeği bestelen- eylemine bağlamıştır. Bağlam yoluyla, müziğin bestelenme nedeni filmidir, anlamını çıkarmak mümkündür.

Kimden olduğunu bilemediği müzik belki de salt bu kötü filmE bestelenmiş bir parçaydı.

Salt bu kötü film İÇİN bestelenmiş bir parçaydı.
NEDEN SONUÇ

“Karşı duvardaki afiş, "Boş yere azap çekmeyin. Bir DERMAN için" diyordu.” (s.58)

Bir derman İÇİN boş yere azap çekmeyin.
NEDEN SONUÇ

“Kimi geceler düşümde babamı korkunç ölümlerle birkaç kere öldürürdüm. Kulağım için değil, Zehra teyzeme saldırdı diye.” (s.122)

Kulağım İÇİN öldürmezdim
NEDEN SONUÇ

2.1.2.Diye

Amaç, neden, sonuç ilgileri kuran bir edattır. *“Kendinden önce gelen ad değerindeki dil birimlerine sebep ve gerekçe bildirme, sonuç gösterme ilgisiyle eksiz bağlanır.”* (Üstünova, 2012: 316) ifadesi de bunu desteklemektedir. *Diye* ile oluşturulan edat öbekleri cümleye sebep, gerekçe, sonuç gibi anlamlarla bağlandığı için cümlede zarf göreviyle kullanılırlar. Romanda özellikle neden-sonuç ilişkisiyle verilmiş örneklere baktığımızda bu duruma işaret ettiği görülür. Diğer yandan kimi kaynaklarda ulaç olarak değerlendirilir ve ulaç öbeği kurar. İster edat, ister ulaç olarak değerlendirilsin “diye”nin yüzey yapıda eksiz bağlanacağı ad değerindeki dil birimi, iç cümle konumunda olmak zorundadır. Ortaya çıkan sözcük öbeği, sebep ve gerekçe bildirme, sonuç gösterme ilgisiyle bir yükleme hizmet eder.

“Oysa her sefer kapıyı kilitledi diye kızardı.” (s.20)

Birleşik yapıda oluşmuş bu cümlede yan önerme, temel önermenin nedenini ortaya koymaktadır. *“Her sefer kapıyı kilitledi”* cümlesinin tamlayan olarak *diye*

edatıyla bir öbek oluşturduğu ve “Kızardı”, temel önermesinin nedenini oluşturduğu görülmektedir. Bu yapı bağlam olarak, “Her sefer kapıyı kilitlediği için kızardı.” ya da “Kızmasının nedeni her sefer kapıyı kilitlemesidir.” biçiminde düşünüldüğünde neden-sonuç ilişkisinin söz konusu olduğu görülür.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Oysa her sefer kapıyı kilitlemesi nedeniyle kızardı.

Oysa her sefer kapıyı kilitlemesi yüzünden kızardı.

<u>Oysa her sefer kapıyı kilitledi</u> <u>DIYE</u>	<u>kızardı.</u>
NEDEN	SONUÇ

“Yüreği çarpıyor diye kızgın.” (s.32)

Edat öbeği oluşturan yan önermenin (Yüreği çarpıyor), temel önermenin (kızgın) nedenini ortaya koyduğu bir yapı söz konusudur. Bu iki önerme arasında neden-sonuç ilişkisi oluşturan dil birimi ise *diye* edatıdır. Yan önerme, *diye* edatına bağlanmış ve bir edat öbeği oluşturmuştur. Edat öbeğinin, yüklemnin nedenini ortaya koyduğu görülmektedir. Bu edatla birlikte cümlenin anlamı, “Kızgın olmasının nedeni yüreğinin çarpmasıdır” biçiminde bir önermeye dönüşmüştür.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Yüreği çarptığı için kızgın.

Yüreğinin çarpması yüzünden kızgın.

<u>Yüreği çarpıyor</u> <u>DIYE</u>	<u>kızgın.</u>
NEDEN	SONUÇ

Diğer Örnekler:

“Kadının çocuk gibi sık sık burnunu çekişi onu daha kadınlaştırıyor, hoşuna gidiyordu. Üç gün sürdü. Sık sık burnunu çekiyor diye kadını bıraktı.” (s.40)

Sık sık burnunu çektiği için kadını bıraktı.

Sık sık burnunu çekmesi yüzünden kadını bıraktı.

Sık sık burnunu çekiyor DİYE
NEDEN

kadını bıraktı
SONUÇ

“Ama o, garsonun fark ettiğini biliyordu. Gazeteyi, bir daha bu eli öpmeğe kalkışırsa, başkalarına göstermesin diye getiriyordu.” (s.70)

Gazeteyi, bir daha bu eli öpmeğe kalkışırsa, başkalarına göstermemesi için getiriyordu.

Bir daha bu.....kalkışırsa başkalarına göstermesin DİYE
NEDEN

gazeteyi getiriyordu
SONUÇ

“Bir an, içinde bir duygular karmaşması oldu: Çıkacakları için sevinç, adamı tekmeleme isteği, kalktılar diye pişmanlık!.. Kulağını kaşdı. Yoksa salt bunu yapabilirsin diye mi buradan çıkmak istemişti?” (s.75)

*Kalktıkları için pişmanlık **duygusu oldu.***

Yoksa salt bunu yapmasını istemesi nedeniyle mi buradan çıkmak istemişti?

Kalktılar DİYE
NEDEN

pişmanlık **duygusu oldu.**
SONUÇ

Yoksa salt bunu yapabilirsin DİYE mi
NEDEN

buradan çıkmak istemişti
SONUÇ

“Neden böyle bakıyor bana? Rahatlarını kaçıracağım diye mi korkuyor?” (s.96)

Rahatlarını kaçıracağım için mi korkuyor?

Rahatlarını kaçıracağım DİYE mi
NEDEN

korkuyor
SONUÇ

“Sinirlendim diye kendime kızıyordum.” (s.116)

Sinirlendiğimden dolayı kendime kızıyordum.

Sinirlenmem yüzünden kendime kızıyordum.

Sinirlendim DİYE

kendime kızıyordum.

NEDEN

SONUÇ

“O gün ayakları ıslanacak diye üzül müştüm.” (s.137)

O gün ayakları ıslanacağı için üzül müştüm.

O gün ayakları ıslanacak DIYE
NEDEN

üzül müştüm.
SONUÇ

2.1.3. Göre

Sadece, kendisinden önce gelen ad / adıla {-A} durum ekiyle bağlanan bir edattır. İlişki kurduğu eyleme / yükleme *görelilik, karşılaştırma, uygunluk, bakımından* gibi anlamlar katan bu edatın yerine kimi zaman {-CA} eki de kullanılabilir. Cümle içerisindeki farklı kullanımını Üstünova şöyle açıklamıştır:

“Ad + {-A} + göre” yapısındaki edat öbeği, sıfat, ad, zarf görevlerinde kullanıma çıkar; sıfat tamlaması, zarf öbeği, ad tamlaması gibi sözcük öbeklerinin bir ayağını oluşturur. Sıfat olursa tamamladığı adın niteleyicisi; zarf olursa eylemin ya da zarfın tarzının, durumunun belirleyicisi olur. Ad olarak kullanıma çıkışı eksilteli yapılarda söz konusu olabilir.” (2012: 337).

Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi cümlede zarf görevine kullanıldığında eylemin durumunu ya da yapılaş tarzını belirtir.

Örnekleri sınırlı olsa da *göre* edatının neden-sonuç ilişkisi sunduğu durumlar bulunmaktadır.

“Böyle geceler, çıkıp bir otelde yatmadığıma göre bu tedirginliği istiyordum demek.” (s.123)

Cümlede geçen *göre* edatı ilk bakışta bir *çıkartım* anlamı sunsa da bir diğer görevi temel önermenin (bu tedirginliği istiyordum demek) nedenini ortaya koymasıdır. Vericinin *çıkartım*ı destekleyebilmesi için gerekçesi, dayanağı olması gerekir ki bu gerekçe cümlelerin doğal nedenini verir. Bir başka deyişle vericinin sunduğu *çıkartım*ın önermesi, aynı zamanda *çıkartım*ın nedenini belirtir. O nedenle her ne kadar ilk akla gelen bir *çıkartım* olsa da bu *çıkartım*ın ihtiyaç duyduğu gerekçe, dil içi / dışı göndergelerle alıcıya cümlelerin / *çıkartım*ın nedenini iletir.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimde de kurgulanabilir:

Böyle geceler, çıkıp bir otelde yatmadığım için bu tedirginliği istiyordum demektir.

Böyle geceler, çıkıp bir otelde yatmamam nedeniyle bu tedirginliği istiyordum demektir.

Böyle geceler, çıkıp bir otelde yatmadığıma GÖRE bu tedirginliği istiyordum demek.
NEDEN / ÖNERME SONUÇ / ÇIKARIM

“Adam, tepesindeki yuvarlak dazlaklığı gösterinceye dek eğildiğine göre verdiği büyükçe bir para olacaktı.” (s.129)

Göre edatıyla kurulmuş edat öbeği cümlenin yan önermesini oluşturur. Ancak unutulmaması gerekir ki bu edatla kurulan öbekler yalnızca *çıkarm* anlamı sunmaz. *Uygunluk, karşılaştırma, yönünden* gibi bağlamalarını vermek için de kullanılabilir. *Göre* edatıyla kurulan bir cümlede, çıkarımdan bahsediyorsak önermenin de verilmesi gerekir. İşte bu önerme aynı zamanda cümlenin gerekçesi yani nedenini sunar. Sonuç olarak *göre* sözcüğünün her kullanımı bize neden-sonuç ilişkisi sunmaz. Romanda bu duruma örnek olacak cümlelerin sınırlı olmasının nedeni de budur.

Yukarıda verilen örnekte yine bir çıkarım, hatta bir varsayım söz konusudur. Verici, verdiği çıkarımdan emin olmadığı için bir tahminde bulunmuştur. İster tahmin olsun ister bir varsayım, verici, elindeki verilerden bir sonuca ulaştığı için isabetli ya da değil, bir çıkarımda bulunmuş demektir. Bu çıkarımını *göre* edatıyla vermesi yüzey yapıda bir önermenin / nedenin var olduğunu gösterir. Vericinin tahminine/çıkarmına göre **“Onun** verdiği, büyükçe bir paradır.” ve buna gerekçe olarak sunduğu önerme / neden ise **“Adamın, tepesindeki dazlaklığı gösterinceye dek eğilmesidir.”**

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Adam, tepesindeki yuvarlak dazlaklığı gösterinceye dek eğildiğinden, verdiği büyükçe bir para olacaktı.

Adam, tepesindeki yuvarlak dazlaklığı gösterinceye dek eğildiğinden dolayı verdiği büyükçe bir para olacaktı.

Adam, tepesindeki.....dek eğildiğine GÖRE verdiği büyükçe bir para olacaktı.
SONUÇ / ÇIKARIM NEDEN / ÖNERME

Bugün neydi? Gün adlarıyla ilgisi yoktu. Onu üç gündür gördüğüne göre çarşamba olması gerekirdi.” (s.43)

Onu üç gündür gördüğü için çarşamba olması gerekirdi.

Onu üç gündür gördüğüne GÖRE
NEDEN / ÖNERME

çarşamba olması gerekirdi
SONUÇ / ÇIKARIM

2.1.4.Yüzünden

Cümlede daha çok *nedensellik* anlamı vermekle görevli olan bir edattır. Kendisinden önce gelen ad değerindeki dil birim(ler)iyile ekli ya da eksiz bir öbek oluşturur. Ortaya çıkan öbek zarf göreviyle kullanılıp eylemi / yüklemi nedensellik zarf tümleci göreviyle olarak etkiler. Zarf göreviyle kullanıma çıktığında *dolayısıyla*, *nedeniyle* bağlamlarını karşılar.

Nedensellik bağlamını kazanmasında {-DAn} ekinin varlığı da önemlidir. Ayrılma durumu eki olarak kullanım sıklığına sahip olsa da nedensellik bağlamını verdiği durumlardan “Ek Düzeyinde Neden-Sonuç İlişkisi” bölümüne bahsedilmiştir.

Romanda *yüzünden* sözcüğüyle oluşturulan ve neden-sonuç ilişkisiyle cümleyi etkileyen belli başlı örnekler bulunmaktadır.

“Bol dumanlı meyhaneden hindi dolması yüzünden kaçmıştı.” (s.41)

Yüzünden edatı, bağlandığı dil birimleriyle birlikte cümlede yüklemnin nedenini belirtmek için kullanılmıştır. Ancak buradaki kullanımı bir yan önerme ile değil, basit bir cümlelerin nedenlik zarf tümleci görevini üstlenmesi yoluyla olmuştur. Neden ifadesi sunan pek çok örnekte bir yan önerme ve o onun sonucunu oluşturan temel önerme bulunurken burada tek bir cümleyi etkilemesi farklılık oluşturur. Bu durum, *yüzünden* kelimesinin ad soylu ya da ad özelliği gösteren dil birimleriyle kullanıma girmesinden kaynaklanabileceği gibi *yüzünden* sözcüğüyle kurulan yapılarda, derin yapıda bir yargının var olmasından da oluşabilir. Örnek cümleden hareketle “Hindi dolmasını “sevmemesi” yüzünden kaçmıştı.” biçiminde bir önerme olmak zorundadır. Cümlede kahramanın kaçmasının nedeni olarak hindi dolması gösterilmiştir. Sadece bu cümle

üzerine düşünülürken hindi dolması, kaçması için bir neden olamaz. C. hindi dolmasının yılbaşında yenmesi geleneğine karşı çıktığı için meyhaneden kaçmıştır. Bu durumu romanın bir bölümünde şöyle açıklar: “Bu gece insanların hindi yemesi gerekir. Bulamayanlar üzülür. Yılbaşı hindisi... Ooooo!” (s.38). Bu sözlerden kahramanın bu adetlerden hoşlanmadığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Tüm bunlar düşünülürken C.’nin *yılbaşı hindisi yüzünden kaçması* anlamlı hale gelir. Kısacası “Bol dumanlı meyhaneden kaçmasının nedeni hindi dolmasıdır.” biçiminde bir yargıya ulaşmak mümkündür.

Hindi dolması YÜZÜNDEN
NEDEN

bol dumanlı meyhaneden kaçması.
SONUÇ

“*Hepimiz korkağız. Korktuğumuz için severiz; korktuğumuz için yaşarız; korku yüzünden öldürürüz.*” (s.100)

Sıralı birleşik cümle içerisinde yer alan “Korku yüzünden öldürürüz” ifadesinde neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. *Korku ve öldürmek* arasındaki bu ilişkiyi sunan, *yüzünden* kelimesidir. Öyle ki cümlenin verdiği bağlam, “Korktuğumuzdan dolayı öldürürüz” ya da “Öldürmemizin nedeni korkudur.” biçimindedir.

Korku YÜZÜNDEN
NEDEN

öldürürüz.
SONUÇ

Diğer Örnekler:

“*Bu sıkıntı garsonun yüzündendi.*” (s. 9)

Bu sıkıntı
SONUÇ

garsonun YÜZÜNDENDİ
NEDEN

“*Bu Rumca şarkı yüzünden mi uyandı, yoksa onu uyandıktan sonra mı duydu bilmiyor.*” (s.11)

Bu Rumca şarkı YÜZÜNDEN mi
NEDEN

uyandı.
SONUÇ

“*Eskiden beri, belki teyzesi yüzünden, hep iğrenirdi babasından.*” (s.12)

Belki teyzesi YÜZÜNDEN
NEDEN

hep öğrenirdi babasından.
SONUÇ

“İstemiyorum; bunu kazıyan salt karşı evde oturması mümkün uzun tırnaklı bir kız yüzünden kazımış olsun.” (s.14)

Bunu kazıyantırnaklı bir kız YÜZÜNDEN
SONUÇ

kazımış olsun.
NEDEN

“Sonra dizini büküp topuğunu elledin. Vurdu mu, yeni mi ayakkabıların? Neden dün öğle sonu buluşmadık sanki, o pis gıcirtı yüzünden mi?” (s.66)

O pis gıcirtı YÜZÜNDEN mi
NEDEN

buluşmadık
SONUÇ

“Gene de bu kızın ilerde kendi yüzünden azap çekeceğini sanıyordu.” (s.75)

Gene de bu kızın ilerde kendi YÜZÜNDEN
NEDEN

azap çekeceğini sanıyordu
SONUÇ

“‘Sen,’ derdi, ‘bu kötü adamın yüzünden azap çekeceksin.’” (s.122)

Bu kötü adamın YÜZÜNDEN
NEDEN

azap çekeceksin.
SONUÇ

2.2.Bağlaçlarla Yapılan Neden-Sonuç İlişkisi

Bağlaçlar, cümle içerisinde aynı görevde bulunan ya da anlamca ilgisi bulunan sözcükleri / sözcük öbeklerini; yine anlam bakımından ilgisi bulunan cümleleri birbirine bağlayan dil birimleridir. Tek başlarına anlamlarının olmaması yönüyle edatlara benzerken bağladığı dil birimleri arasında bir öbek oluşturmamasıyla edatlardan ayrılır.

2.2.1.Bağlaçların Özellikleri

Bağlaçlar sözcüğü, sözcük öbeklerini, cümleleri, cümle üstü birimlerini çeşitli anlam ilgileri ile birbirine bağlayan dil birimleridir. Bağlama işlevi şekilsel olabileceği gibi anlamsal bağlar yoluyla da olabilir. Cümleleri bağlarken anlatımın akışını sağlar. Bağlaçlar başka sözcük türleri yerine kullanılamaz. Bağlaçların kullanılabilmesi için en az iki dil biriminin var olması gerekse de anlatıma estetik bir hava katmak başta olmak üzere çeşitli amaçlarla cümlenin başında ya da sonunda olabilir.

Bağlaçlar, sözcükler özelinde düşünüldüğünde pekiştirme işlevinde de kullanılabilir (Bu elbiseyi çok *ama* çok sevmişti).

Bağlaçlar, dil birimlerini birbirlerine bağlarken anlamsal bir bütünlük de sunarlar. Tüm bunlara karşın cümlenin bir ögesi olarak kabul edilmezler. Çünkü cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bir bozulma olmaz.

Bağlaçlardan sözcük türetilmediği gibi bu dil birimleri çok sık olmamakla birlikte cümle içerisinde özne, yüklem ya da tümleç olarak görev alabilir.

Aylak Adam romanı özelinde düşünüldüğünde dört çeşit bağlaç yardımıyla neden-sonuç ilişkisi verildiği görülmektedir: *Çünkü, da, ki, yoksa*.

2.2.2.Çünkü

İki cümleyi neden-sonuç ilişkisi bağlamında yüzey yapıda birbirine bağlayan en karakteristik dil birimidir. *Çünkü* bağlacının kullanıldığı kısım, eylemin / yüklem yapıma nedenini ortaya koyar. Eylemin / yüklem yapıma nedenini sunması aynı zamanda bunun bir “açıklama bağlacı” olarak tanımlanmasına olanak verir. Örneğin Korkmaz bu bağlacı, “Açıklama bildiren cümle bağlayıcıları” olarak tanımlar. (Korkmaz, 2009: 1124)

Aylak Adam romanında da *çünkü* bağlacıyla kurulmuş belli başlı örnekler bulunmaktadır.

“*Gene de dayanıyorlar. Çünkü birlikte yaşama zorunluluğuna inanmışlar.*” (s.108)

İki ayrı cümlenin yüzey yapıda neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlandığı bir yapı söz konusudur. İki cümleyi bağlayan sözcük, ikinci cümlenin başında kullanılan *çünkü* bağlacıdır. Anlam ilişkisi, “*Dayanmalarının nedeni birlikte yaşama zorunluluğuna inanmalarıdır.*” ya da “*Birlikte yaşama zorunluluğuna inandıkları için dayanıyorlar.*” şeklindedir.

Gene de dayanıyorlar.
SONUÇ

ÇÜNKÜ

birlikte yaşama zorunluluğuna inanmışlar.
NEDEN

Unutulmamalı ki “çünkü” bağlacının yüzey yapıdan atılması, neden-sonuç ilişkisini değiştirmeyecektir. Bağlaç sadece ilişkiyi yüzey yapıya taşıyarak belirginleştirmektedir.

Gene de dayanıyorlar.
SONUÇ

Birlikte yaşama zorunluluğuna inanmışlar.
NEDEN

“*Bunu anlayamayacak insan değildin sen. Gene de gelmedin. Çünkü korktun.*”
(s.99)

“*Gene de gelmedin. Çünkü korktun.*” İfadesinde cümleler arasındaki neden-sonuç ilişkisini *çünkü* bağlacı sağlamaktadır. Öyle ki neden bağlamını sunan sözcük *gelmemek* eylemiyken *korkmak* eylemi iki cümle arasındaki sonucu vermektedir. Dolayısıyla “Gelmemesinin nedeni korkmasıdır.” ya da “Korktuğu için gelmemiştir.” biçimindeki anlam ilişkisi oluşmuştur.

Gene de gelmedin.
SONUÇ

ÇÜNKÜ

korktun.
NEDEN

Diğer Örnekler:

“*Bu mavi boşlukta etimiz bile sonuna dek sevişemiyor. Çünkü bu ses geçmez, ışık sızmaz odada bile başkaları bizimle birlik.*” (s.85)

Bu mavi dek sevişemiyor.
SONUÇ

ÇÜNKÜ

bu ses geçmez, bizimle birlik.
NEDEN

“*Akşamları caddedeki bisiklet gezintilerini bıraktı. Çünkü geçen geceki ‘gösteriş, yapmacık’ tartışmasında C. bir ara ‘Araçları kullanılmaları gereken amaçtan sürekli olarak değişik amaçlar için kullanmak gösteriştir. Sağlam adamın elinde çevirdiği baston gibi. İnsan başını güneşten korumak için yapılan şapkanın kadın başlarında yarım limon kadar ufalması gibi. Bir yere çabuk gitmek için binilmesi gereken bisiklete, şortlu bacaklarla, caddede gezinti için binmek gibi. Züppeliktir bu, gösteriştir.’ demişti.*” (s.106)

SONUÇ: Akşamları caddedeki bisiklet gezintilerini bıraktı.

Bağlaç: Çünkü

NEDEN: Geçen geceki ‘gösteriş, yapmacık’ tartışmasında C. bir ara ‘Araçları kullanılmaları gereken amaçtan sürekli olarak değişik amaçlar için kullanmak

gösteriştir. Sağlam adamın elinde çevirdiği baston gibi. İnsan başını güneşten korumak için yapılan şapkanın kadın başlarında yarım limon kadar ufalması gibi. Bir yere çabuk gitmek için binilmesi gereken bisiklete, şortlu bacaklarla, caddede gezinti için binmek gibi. Züppeliktir bu, gösteriştir.’ demişti.

“Artık kızara kızara da olsa, anasına babasına ‘sen’ diyebiliyor. Çünkü gene aynı gece C., ‘En yakınlarına bile siz diyenler tanırım. Üstelik onları sevdiklerini de söylerler. İnanılır mı onlara? Kibar görünme yapmacığı değil de nedir bu?’ demişti.” (s.106)

Artık kızara kızara da olsa, anasına babasına ‘sen’ diyebiliyor. ÇÜNKÜ gene aynı gece
SONUÇ

C., ‘En yakınlarına bile siz diyenler tanırım. Üstelik onları sevdiklerini de söylerler
NEDEN

İnanılır mı onlara? Kibar görünme yapmacığı değil de nedir bu?’ demişti.
NEDEN

“Neden hep bacaklarımı öpüp okşuyorsun?”

Babasının yüzünü görür gibi oldu. ‘Zehra, şu bacakların yok mu? Bıyıklarını buruyordu. Filmdeki kadının o korkunç sesi kulaklarında yeniden çınladı:

‘Babanı öldürdün.’ Doğruldu.

‘Çünkü senin bacaklarından korkmuyorum,’ dedi.” (s.120)

Neden hep bacaklarımı öpüp okşuyorsun? ÇÜNKÜ senin bacaklarından korkmuyorum
SONUÇ NEDEN

“Büyük sevinçlerden büyük kederlere birden geçişi öğreniyordum. Çünkü onun kucağındayken babamın varlığını unutmuş olurdum.” (s.121)

Büyüköğreniyordum. ÇÜNKÜ Onun kucağındayken olurdum.
SONUÇ NEDEN

“Boynuzlu sayılmaz. Çünkü durumu bilmiyor. Kadın oynaşını, o isteyken içeri alıyor. Öğle sonları. Saatlerce kalıyorlar. Kocası geldiğinde öteki gitmiş oluyor.” (s.144)

Boynuzlu sayılmaz. ÇÜNKÜ durumu bilmiyor. Kadın..... öteki gitmiş oluyor.
SONUÇ NEDEN

2.2.3.dA

Eş görevli sözcükleri ve cümleleri bağlamak için kullanılan bir bağlaçtır. *Üstelik, bile, dahi* gibi dil birimleri aynı bağlamı verir. Cümle içerisinde rica, istek, şart, pekiştirme, neden-sonuç gibi çeşitli anlam ilgisini vermek için kullanılır. Her ne kadar *dahi, bile* anlamlarında kullanım sıklığına sahip olsa da neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilebilecek örnekler de bulunmaktadır. Romanda bu ilişkiyi ortaya koyan yapılar söz konusudur.

“Bedeninin yükünü öbür bacağına yükledi de biraz rahatladı.” (s.22)

İki önermeden oluşan bir birleşik cümle yapısı söz konusudur. İfadede geçen dA bağlacı cümle içinde neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak için kullanılmıştır. *“Bedeninin yükünü öbür bacağına yükledi”* sözü cümlenin yan önermesidir ve neden ifadesinin sunulduğu kısımdır. *“Biraz rahatladı”* sözü temel önermeyi oluşturduğu gibi cümlenin sonucunu da ortaya koymaktadır. Bu iki söz arasındaki neden-sonuç ilişkisi dA bağlacıyla sağlanmıştır. Bir başka deyişle, *“Biraz rahatlamanın nedeni bedeninin yükünü öbür bacağına yüklemesidir.”* biçiminde bir anlam ilişkisi söz konusudur.

Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Bedeninin yükünü öbür bacağına yüklediği için biraz rahatladı.

Bedeninin yükünü öbür bacağına yüklemesi nedeniyle biraz rahatladı.

Bedeninin yükünü öbür bacağına yükledi DE biraz rahatladı.
NEDEN SONUÇ

“Dudaklarında dur, ısır da inlesin.” (s. 67)

İfadede geçen *“Isır da inlesin.”* sözünde bir neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Öyle ki *inlemek* temel önermesinin nedeni *ısırmak* eylemidir ve bu eylem, cümlenin yan önermesini oluşturur. Bu iki eylem arasında neden-sonuç bağlantısını sağlayan dil birimi ise dA bağlacıdır. Yani *“İnlemesinin nedeni ısırmasıdır”* şeklinde bir bağlam söz konusudur.

Isırdığın için inlesin / Isırdığından dolayı inlesin

“Okula dönüğüüm gün bahçede bir şeye gülmüş olacağım ki yanımda duran Feyyaz, ‘- Yuf ulan! Dün babası öldü, bugün gülüyor,’ dedi.” (s.124)

Bu birleşik cümleyi neden-sonuç ilişkisiyle bağlama görevi ki bağlacına verilmiştir. Bağlaçtan sonraki kısım cümlenin sonucunu gösterirken bağlaçtan önceki ifade temel cümlenin nedenini ortaya koyar. Bu açıdan bakıldığında C.’nin bir şeye gülmesi nedenken Feyyaz’ın buna tepki göstermesi cümlenin sonucudur.

Okulagülmüş olacağım Kİ yanımda duran Feyyaz, ‘- Yuf..... gülüyor,’ dedi.
NEDEN SONUÇ

2.2.5.Yoksa

Bu bağlaç, TDK’nin sözlüğünde “aksi takdirde” anlamıyla verilmiştir. Korkmaz bu sözcüğü, “Başında buldukları cümleleri önceki cümle ile bağlayan bağlaçlar” grubunda değerlendirir (2009: 1122). Ayrıca şüphe, endişe, korku, ihtimal gibi anlamları vermek için de kullanılmaktadır. Bu bağlaç da *çünkü* ve *ki* bağlaçları gibi cümleleri çeşitli anlam ilgisiyle bağlamakla görevlidir. Örnekleri kısıtlı olsa da iki cümle arasında neden-sonuç ifadesi sunduğu yapılar mevcuttur. Böyle bir durumda ise yoksa bağlacının başında bulunduğu cümle, sonuç ifadesi sunarken diğer cümle de bağlamın nedenini ortaya koymaktadır.

Romanda yoksa bağlacının neden-sonuç ilgisi kurduğu yapılar söz konusudur.

“*Meyhanecinin adına pek tutuldular; yoksa bu kadar içmezlerdi.*” (s.21)

İki ayrı cümleyi birleştirip onları anlam bağıyla etkileyen sözcük *yoksa* bağlacıdır. Bu bağlaç, yapılan bir eylemin ardından oluşan sonucu vermek için kullanılmıştır. İki cümle bağlam açısından değerlendirildiğinde, “Bu kadar içmelerinin nedeni, meyhanecinin adına pek tutulmalarıdır” ya da “Meyhanecinin adına pek tutuldukları için bu kadar içtiler” gibi anlamsal bağların var olduğu görülür. Yoksa bağlacıyla kurulan ve neden-sonuç anlamı sunan yapılarda bağlacın bulunduğu önermenin, sonuç ifadesi verdiğini göz ardı etmemek gerekir.

Meyhanecinin adına pek tutuldular; YOKSA bu kadar içmezlerdi.
NEDEN SONUÇ

“*Öptüğüüm kız bir şey dememişti. Yoksa o muydu?*” (s.10)

cümle üstü birimlerin değerlendirildiği bu alanda derin yapının varlığı olmazsa olmaz bir öneme sahiptir. Bu durumda anlambilimin açtığı yolla cümleler arası neden-sonuç ilişkisinin incelenmesi gerektiği yadsınamaz bir gerçektir.

3.1.Anlam Bağının Cümlelerarası İlişkilere Katkısı

Anlamdan kurtulmak için neler yapılmadı, bilmezlikten mi gelinmedi? Dışlanmadı mı? Hepsi boşuna, kendisine bakanları büyüleyen bir Medusa başı gibi, anlam hep burada, dilin merkezinde durmaktadır. Biçim ve anlam birbirlerini, birbirleriyle tanımlayarak dilin tüm kapsamında birbirleriyle eklemlenir. (Benveniste, 1976: 126)

Dil, bir iletişim aracıdır. İnsanlar dil vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini paylaşabilmekte, yine onun sayesinde anlaşabilmektedir. İletişimin maddi unsuru olan işaretler ve diğer somut unsurlar bir kenara bırakılırsa sözlü ya da yazılı olarak sözcükler ve diğer dil birimleriyle iletişimin sağlandığı görülmektedir. Her dil, bir malzemeye sahiptir. Dile hizmet eden bu malzemelerin her birine ise dil birimi denir.

Dil birimleri, dili oluşturan yapı taşlarıdır. İçerisinde yer alan ses, ek, kök, sözcük, cümle gibi birimlerin toplamı dil denilen geniş kavramın içeriğini doldurur. Dil birimleri tek başlarına bir ifadeyi tam anlamıyla vermeye uygun değildir. Bunun için başka dil birimlerine ihtiyaç duyar. Bir başka deyişle dil birimleri birbirlerinin varlık sebebidir. Özkan Göksü bu konudaki görüşlerini şöyle belirtir: “*Dilsel yapının başka bir özelliği de (ki özelliklerinin en ayırt edicisidir) kendisini oluşturan öğelerin kendi başlarına bir değerleri olmamasıdır. Bu öğeler, ancak dizge içinde belli bir yer tuttıkları için değer kazanırlar*” (1980: 47).

Geleneksel dil bilgisinde en büyük dil birimi olarak cümle kabul edilir. Cümlelerin bir yargı bildirmesi, içerisinde kişi ve zaman kavramlarını barındırması nedeniyle ifadenin tek bir cümle içerisinde tamamlandığı düşünülmüştür. Bu nedenle bağımsız dil yapıları olarak kabul edilir. Dile sadece biçimsel yaklaşılsa böyle bir ifadenin doğru olduğu kabul edilebilir. Zira “geleneksel dilbilgisi çalışmalarında tümceyi ‘Bir düşünceyi, bir olayı eksiksiz olarak anlatan bağımsız bir sözcük dizisi’ biçiminde tanımlama eğilimi Aristoteles’e kadar uzanır” (Aksan, 1999: 139). Cümlelerin en büyük dil birimi olarak kabul edilmesinin uzun bir geçmişe sahip olması ve

günümüzde dahi ortaya konan geleneksel yaklaşımlar böyle bir yargının hâlâ etkisini göstermesine neden olmuştur. Geleneksel dilbilgisinin tutumu şu şekilde özetlenebilir:

“Geleneksel dilbilgisi yöntemleri, kısaca belirtecek olursak, bir dile biçimci bir anlayışla yaklaşır. O dilin sözcüklerinin nasıl türediklerini göstermek, sözcük türlerini saptamak geleneksel dilbilgisi yöntemleriyle hazırlanmış dilbilgilerinin belkemiğini oluşturur. Daha çok tek tek sözcükler ve ekler üzerinde durulur. Bu kitaplarda tümce üzerine çok az bilgi vardır. Ya da tümce açıklamaları, ayrıık olarak tümce öğelerini ele alma ve hangi sözcük türlerinin hangi öğeleri oluşturduğunu saptama aşamasında kalır” (Akerson, 1998: 24).

Dile sadece biçimsel ve daha çok yüzeysel yaklaşılması cümlenin, duygu ve düşünceyi tam anlamıyla sunduğu yargısını oluşturmuştur. Bunun bir yanlığı olduğu F. Saussure sayesinde anlaşılma başlanmıştır.

“İlk kez F. Saussure, dilin iç ve eşzamanlı yapısını incelemeyi önererek günümüz dilbiliminin temelini atmıştır. F. Saussure’den sonra dilin göstergesel işlevleri konusunda iki görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi dilin temel işlevinin iletişim olduğunu savunan işlevsel dilbilim, diğeri ise, dilin soyut yapılarını incelemeyi amaçlayan üretici-dönüşümsel dilbilgisiydi. Anlambilimin karmaşık sorunları karşısında çaresiz kalan işlevsel dilbilim doğal olarak sesbilime, üretici dönüşümsel dilbilgisi de sözdizime yönelmiştir” (Kıran 2002: 175).

Onun dil incelemesinde açtığı çığır dili ele alıp değerlendirme yöntemlerini de büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu süreçten sonra dilin anlamsal yönü de dikkate alınmaya başlanmıştır.

Her dil birimi bir başka dil birimine bağlı olarak değer kazanıyorsa ve cümle de bir dil birimi olduğuna göre cümlenin tek başına tüm duygu ve düşünceyi vermesi beklenemez. Cümlenin yargı bildiriyor oluşu yanlığı oluşturmamalıdır:

“Dildeki her öge, önemini diğeri öğelerle kurduğu bağlantılardan alır. Cümlenin anlamı da içinde yer aldığı konuşma zincirine, belli bir metne göre belirlenir. Bu belirleme sırasında koşullar, durumlar etkili olur. Metni oluşturan dil malzemesinin, söz konusu metin içinde yüklendiği işlevleri, kazandığı değerleri, okuyucu / dinleyicide uyandırdığı etkileri hesaba katmak gerekir. Bu durumda metnin anlam dünyasını kavramak, varlık nedenlerini anlamak için dil birimi olarak cümlenin değil cümleden daha büyük birliklerin -adı ne olursa olsun, biz kısaca CBB diyeceğiz- alınması gereği önem kazanır.” (Üstünova, 2011: 135).

Bu açıdan bakıldığında gerçekten de cümlenin, anlamın tam manasıyla verilmesinde tek başına etkili olamayacağı görülmektedir. Bu nedenledir ki cümlenin sadece biçimsel değil anlamsal yanı da dikkate alınmalıdır. Üstünova’nın CBB olarak adlandırdığı yapı “cümleden büyük birlikler”dir. Bu birlikler bir metin içerisinde oluşan cümleler

toplamıdır. Bu cümleler kendi aralarında birtakım anlamsal bağlar kurarak birleşmişlerdir. Cümleler, sistemdeki işlevlerini diğer cümlelerle kurduğu bu anlamsal bağlarla sağlar. Tek bir cümleye sıkıştırılamayan anlamlar diğer cümleler vasıtasıyla ancak bu şekilde tamamlanabilir. Öncesinde ve sonrasındaki cümlelerden bağımsız olarak değerlendirilmeye çalışılan cümlelerde anlamsal açıdan bir eksikliğin meydana gelmesi kaçınılmazdır. “Onu gördüm” bir cümle ve dolayısıyla bir yargı bildiriyor olsa dahi bu sözü söyleyenin kim olduğu, kimi ya da neyi gördüğü gibi pek çok soru bu cümle içerisinde yanıtız kalır. O nedenledir ki tek bir cümleden tam olarak ne anlatıldığını anlamak mümkün değildir. Burada ihtiyaç duyulan dil birimi “cümleden büyük birlikler”dir.

Üstünova, “anlam dünyası” sözüyle dil birimlerinin içerisinde barındırdığı “derin yapı”ya işaret etmektedir. Derin yapı, cümlenin temelinde bulunan bütün anlam öğelerinden oluşmuş, anlamla ilgili olan mantık yapısıdır. Soyut yapıdır. Yüzey yapıysa derin yapıda var olan anlamın açıklanma biçimi; sese, heceye, sözcüğe, sözcük öbeğine dökülerek gerçekleşmiş, hayat bulmuş biçimidir. Her iki yapı, el ele vermeden bir cümlenin anlattığı yargıya ulaşmak düşünülemez (2011: 181). O nedenle gerek anlam bilimi gerekse metin bilimi çalışmalarında yüzey yapıda verilen dil malzemelerine sadece biçimsel ölçütlerle yaklaşmak, verilmek istenen gerçek duygu / düşünceyi göz ardı etmek anlamına gelir.

Dil birimlerinde derin yapının, yani anlamsal ilişkinin irdelenmesi ve dil çalışmaları yapılırken kesinlikle göz önünde bulundurulması gerektiği açıktır. Ancak bunu yaparken uyulması gereken iki ölçüt bulunmaktadır: bağdaşıklık ve tutarlılık. Bağdaşıklık, değerlendirilen dil birimleri arasında yapısal bir uyum olması yani dil birimlerin sözdizimsel açıdan birbirine uygun olması anlamına gelir.

Tutarlılık, cümlelerin anlamsal açıdan uyumunu ifade eder. Bu uyum neden-sonuç, açıklama, karşılaştırma gibi anlamsal bağlantıları içerir. “Yemek yiyor. Karnı acıkmış.” örneğinde neden-sonuç bağlantısı, “Büşra çok sinirliydi. Sınavı geçememiş.” örneğinde açıklama (önceki örneği genişletme), “Fenerbahçe iyi takımdır. Ondan daha iyisi Galatasaray.” ifadesinde de karşılaştırma yoluyla tutarlılık sağlanmıştır.

Aylak Adam romanında tutarlılık ve bağdaşıklık ilkesine uygun olmak şartıyla cümleler arasında neden-sonuç ilişkisinin sağlandığı pek çok örnek bulunmaktadır. Bu yolla verici, anlamı derin yapıda bırakmış, cümleler arası anlam bağının belirlenmesini dil içi / dışı göndergeler yoluyla alıcıya bırakmıştır.

“Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi. İçimdeki sıkıntı eridi.” (s. 9)

Örnekte verilen iki cümle birbirleriyle neden-sonuç ilişkisi ile bağlanmıştır. Her ne kadar bu ilişkiyi ortaya kayan herhangi bir dil birimi yüzey yapıda yer almasa da dil birimleri arasındaki tutarlılık ilkesi nedeniyle iki cümle arasındaki anlamsal ilişkinin derin yapıda kendini göstermesi beklenir. (Vericinin) sıkıntısının erimesi ile kalabalıkta onun da olabileceğinin aklına gelmesi arasında bir bağlam kurulmuştur. Bu bağlam, sonuç ve sonucu meydana getiren neden arasında gerçekleşmiştir. Neden-sonuç ilişkisinin sergilendiği örnek cümle, sunulan iletiyi korumak koşuluyla aşağıdaki biçimlerde de kurgulanabilir:

Kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldiği için içimdeki sıkıntı eridi.

Kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma gelmesi nedeniyle içimdeki sıkıntı eridi.

Birden kaldırımlardan aklıma geldi.
NEDEN

İçimdeki sıkıntı eridi.
SONUÇ

“Para versem eli elime yapışacaktı. Vermedim.” (s.9)

İlk cümlede {-sA} şart ekiyle sağlanan bir neden sonuç ilişkisi vardır ve ek başlığında değerlendirilmiştir. Ancak kısaca belirtmek gerekirse yan önermenin (Para versem) temel önermeyle (eli elime yapışacaktı) hem şart hem neden-sonuç ilişkisine girdiği görülmektedir. Elinin eline yapışmasının nedeni, (onun) para vermesidir. Bunun dışında elinin eline yapışması (onun) para vermesi koşuluna bağlandığı için şart anlamı da bulunmaktadır diyebiliriz.

Cümlelerarası anlam ilişkisini değerlendirdiğimizde biri olumlu diğeri olumsuz iki cümlenin bir anlam ilgisi kurduğu görülmektedir. Vermemek eyleminin bir sonuç olduğu,

öncesinde verilen cümlelerinse bu sonucun nedenini sunduğu bir yapı söz konusudur. (Parayı) vermemesinin nedeni, parayı verdiğinde (parayı verdiği kişinin) elinin (onun) eline yapışacak olmasıdır. İki cümle arasındaki neden-sonuç ilişkisi, verilen anlamı bozmamak şartıyla şu biçimlerde de kurgulanabilir:

Para versem eli elime yapışacağı için vermedim.

Para verdiğimde eli elime yapışmasın diye vermedim.

Parayı verememe nedenim, (parayı) verdiğimde elinin elime yapışmasıdır.

Parayı vermediğim için eli elime yapışmadı. (verilen ifadenin diğer yönü)

Para versem eli elime yapışacaktı.
NEDEN

Vermedim.
SONUÇ

“Ayıktı. Yılbaşı gecesinden beri içmiyordu.” (s.41)

İki cümle arasında geçen neden sonuç ilişkisi, özellikle ilk cümledeki (Ayıktı) yargının dil içi ve dil dışı göndergeler yoluyla açıklanmasıyla ortaya konabilir. Ayık sözcüğü TDK sözlüğünde sıfat olarak, “Sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan” biçiminde tanımlanmaktadır. Dil içi göndergelerde ise C.’nin sürekli alkol alan bir “aylak” olduğu düşünülürse ayık sözcüğünden kahramanın alkollü olmadığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Buna göre (onun) ayık olmasının nedeni, yılbaşı gecesinden beri içmemesidir. İki cümle arasındaki neden-sonuç ilişkisi, verilen anlamı bozmamak şartıyla şu biçimlerde de kurgulanabilir:

Ayık olmasının nedeni yılbaşı gecesinden beri içmemesidir.

Yılbaşı gecesinden beri içmediği için ayıktı.

Ayıktı.
SONUÇ

Yılbaşı gecesinden beri içmiyordu.
NEDEN

“Tıraş bitince eve gidip yıkandı. Yikanmazsa boyuna kaşınırdı.” (s.53)

İki cümle arasındaki neden-sonuç ilişkisine değinmeden önce belirtmek gerekir ki bu iki cümle içerisinde ayrı ayrı neden-sonuç ifadesi sunan yapılar söz konusudur. Birinci cümlede ulaç öbeği oluşturan yan önermenin (Tıraş bitince) temel önermeyle (eve gidip

yıkandı) zaman ve neden-sonuç ilişkisine girdiği görülmektedir. Eve gidip yıkanmasının nedeni tıraşın bitmesidir denebileceği gibi eve gidip yıkanmasının zamanı olarak da tıraşın bitmesi gösterilebilir.

İkinci cümlede ise {-sA} şart ekiyle sağlanan bir neden-sonuç ilişkisi vardır. Yan önerme (Yıkanmazsa) ile temel önerme (boyuna kaşınırdı) arasında neden-sonuç ve şart ilişkisinin varlığı dikkat çeker. Boyuna kaşınmasının nedeni yıkanmamasıdır yargısına ulaşılabilceği gibi boyuna kaşınması, yıkanmaması koşuluna bağlanmıştır denebilir.

Cümlelerin kendi içerisinde neden-sonuç ilişkisi sunmasının yanında cümleler arasında da aynı anlam ilişkisinin verildiği görülmektedir. Tıraş bitince eve gidip yıkanmasının nedeni yıkanmadığında boyuna kaşınmasıdır denebilir. Verilen iletiyi bozmadan bu iki cümle arasındaki neden-sonuç ilişkisi şu şekillerde sunulabilir:

Yıkanmazsa boyuna kaşındığı için tıraş bitince eve gidip yıkandı.

Yıkanmazsa boyuna kaşınacağından tıraş bitince eve gidip yıkandı.

Yıkanmadığında boyuna kaşındığından tıraş bitince eve gidip yıkandı.

Tıraş bitince eve gidip yıkandı.
SONUÇ

Yıkanmazsa boyuna kaşınırdı.
NEDEN

Diğer Örnekler:

“Eve gelince mektubunu verdiler. Nasıl sevindim bilsen.” (s.55)

Eve gelince mektubunu verdiler.
NEDEN

Nasıl sevindim bilsen.
SONUÇ

“Geç oldu. Gideyim ben artık.” (s.62)

Geç oldu.
NEDEN

Gideyim ben artık.
SONUÇ

“Dün okulu asmadım diye küsmüş. Gelmeyecekmiş.” (s.68)

Dün okulu asmadım diye küsmüş.
NEDEN

Gelmeyecekmiş.
SONUÇ

“Karanlıkta düğmeyi bulmak için uzattığı eli onun saçlarına çarptı; titredi.”
(s.84)

Karanlıkta düğmeyi bulmak için uzattığı eli onun saçlarına çarptı; titredi.
NEDEN SONUÇ

“Dilencinin yüzü hoşuna gitmişti. Kıs kıs güldü.” (s.94)

Dilencinin yüzü hoşuna gitmişti. Kıs kıs güldü.
NEDEN SONUÇ

“Sevindim buna, dedi. Evliyim diyeceğinizden korkuyordum.” (s.95)

Sevindim buna, dedi. Evliyim diyeceğinizden korkuyordum.
SONUÇ NEDEN

“Büyükler pek konuşmuyorlardı. Çocukların sesini dinledik durduk.” (s.116)

Büyükler pek konuşmuyorlardı. Çocukların sesini dinledik durduk.
NEDEN SONUÇ

“Bir ay sonra teyzem öldü. Artık yalnızdım.” (s.123)

Bir ay sonra teyzem öldü. Artık yalnızdım.
NEDEN SONUÇ

3. BÖLÜM

ROMANIN İÇERİĞİNDE VERİLEN NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Aylak Adam romanı, birtakım olay örgüsü içerisinde şekillenmiştir. Roman gibi anlatı türlerinde böyle bir yapının varlığı kaçınılmazdır. Ancak bu roman özelinde düşünüldüğünde, romanın içeriğinin ve başkahramanın duygu ve düşüncelerinin, yaptığı bazı eylemlerin belirli nedenlere dayandığı görülmektedir. Bir başka deyişle verici, olay örgüsünü ve romandaki kahramanların davranışlarını birtakım nedenler ve bu nedenlerin ortaya koyduğu sonuçlar üzerine kurgulamıştır.

Romanın adında geçen aylak sözcüğü ile romanın merkezindeki kahraman, C. arasında bir ilişki söz konusudur. Bu durum, anlatının başlığı ile içeriği arasında bir uyumun olduğunu gösterir ki hikâye, roman gibi türlerde bunun gayet doğal olduğu bilinen bir gerçektir. Romancı eserini, romanın başkahramanı olan C.'nin merkezinde toplamıştır. Onun olaylar karşısında gösterdiği tepkiler, davranışları ve hayat görüşü romanın en önemli kısımlarını verir. Bununla birlikte romanın adı olan “Aylak Adam” sözüyle bahsedilen, romanın kahramanı olan C.'den başkası değildir. Yani Atılgan, odak noktası olarak gördüğü C. üzerinden kurgular hikâyeyi.

Romanda çizilen C. oldukça zor bir karakterdir. Öncelikle hemen her konuda alışılmışlığın, tekdüzeliğin karşısındadır. Onun için önemli olan farklılık, gerçeklik ve samimiyet olgusudur. Bu kavramları hayatının merkezine almıştır. Yaptığı iç hesaplaşmalarla toplumdan farklı olduğunu, riyakârlıktan hoşlanmadığını anlamak mümkündür. Bu nedenle yalnızlığı tercih eden C. kendi dünyasına çekilmiştir. Kendine resim, piyano, boks gibi ilgi alanları edinen kahraman, babasından kalan miras nedeniyle çalışmaya ihtiyaç duymayacak kadar büyük bir mal varlığına sahiptir. Bu nedenle işsiz, bir başka deyişle aylaktır. Hayattaki tek amacı, onun gibi düşünen, seven bir kadın bulmaktır. Bu amaçla bir iki denemede bulunur ancak aradığı onlar değildir. Bulamadıkça bazen umutsuzluğa kapılır, kendini bu dünyada iyiden iyiye yalnız hissetmeye başlar.

Yazarın ortaya koyduğu C., beklentilerinden dolayı yalnız, toplumdan kopuk, işsiz ama paralı, aylak, kasvetli bir görünüme sahip bir karakterdir. Böyle bir karakterin

oluşmasında birtakım nedenlerin var olması kaçınılmazdır. Özellikle C.'nin çocukluğunda yaşadığı ya da şahit olduğu olaylar onun kişiliğinin ve hayat görüşünün şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Romanın genelinde C.'nin yapısı, davranışları ve ilişkide bulunduğu insanlara karşı duruşu anlatılmaktadır.

Yazar, nasıl romanın merkezine C.'yi konumlandırdıysa bu kısımda da C.'nin, romanı etkileyen ve romanda ön plana çıkan tüm duygu, düşünce ve yaşantısının neden-sonuç ilişkisi açısından değerlendirilmesi ortaya konacaktır. Böylece C.'nin yaptığı eylemlerin, ilgi alanlarının, gerçekleştirdiği reflekslerin nedenleri ve bunların romanın içeriğine etkileri belirlenmiş olacaktır.

1.C.'NİN AYLAK OLMASI

TDK'nin sözlüğünde aylak sözcüğü için “işsiz, boş gezen, avare (kimse)” olarak tanımlanmaktadır. Eserin adında geçen aylak sözcüğü C.'yi tanımlamak için kullanılmıştır ve bu duruma romanın çeşitli yerlerinde işaret edilmektedir:

“Aylağım ben”(s.27)

“Param var. Hem benim yapacağım bir iş de yok.” (s.27)

“Aylakmış.”(s.27)

“Öyle diyor.”(s.27)

Üç gündür bir türlü işini sormadım. Tahmin de edemiyorum...

Edemezsin. Çünkü aylakım ben.” (s.69)

“Sizin başka işiniz yok mu? diye sordu.

Hayır. Aylakım ben.” (s.95)

“İş yapmam ben; aylakım.” (s.143)

Romanda birinci kişinin ağzından (C.) ya da diğer kahramanlar yoluyla C.'nin aylak olduğu ifade edilmiştir. Kahramanın aylak olduğunu kendisinin dile getirmesi, bu durumun kesinliği konusunda önemli bir ölçüttür. Bunun dışında bu sözcüğün -açıkça kullanılmamasına rağmen- içeriğini dolduran ifadeler de söz konusudur. Öyle ki eserin bazı yerlerinde C.'nin işsizliğine göndermeler yapılmaktadır ki aylak olmanın bir özelliğini oluşturur bu durum.

“Sonunda en olmayacak ihtimal üstünde anlaştık.”(s.13)

“Tutmuş bir işe girmiştir dedik.”(s.13)

C.’nin herhangi bir iş yapmayan, boş gezen biri olduğunu belirten bir yargıdır bu. Zira çevresindeki insanlar onun bir süredir görünmemesinin nedeni olarak yürüttükleri tahminde onun işe girip çalışmasını en son ihtimal olarak görmektedir.

“Sekiz aydır görünmüyordu. Bu akşam bir pastaneden çıkarken karşılaştık. Gidip biraz içtik. 'Korkuluksuz köprüden geçer gibiyiz,' diyor. Bütün değerlerini yitirmiş, dayanacak bir şey arıyor. Yakında büsbütün kaçırırsa şaşmam. İşte böyle.” (s.152)

C. hakkında söylenen bu sözler diğerlerinden farklı bir durumu ortaya koyar. Aylaklığın yalnızca maddi boyutları yoktur. “Bütün değerlerini yitirmiş, dayanacak bir şey arıyor” ifadesinden C.’nin bireysel sıkıntılardan kaynaklı bir boşluk hissine kapıldığı görülmektedir ki bu durum, onun aylak olduğuna işaret edilen bir diğer noktadır.

C.’nin çalışmayan ve hiçbir iş yapmayan bir aylak olması onun kişiliğini yansıtan bir durumdur. İstemesi durumunda bir şekilde çalışacak bir iş bulabilmesine karşın aylaklığı tercih etmesinin nedenleri de yazar tarafından çeşitli yerlerde açıkça ya da dolaylı olarak belirtilmektedir. Gözden kaçılmaması gereken nokta aylaklığın, C.’nin tercihi olmasıdır. Yazarın, romanın tümüne yaydığı bu durum C.’nin yaşadıklarının ya da şahit olduklarının bir sonucudur.

Romanın başkahramanı olan C.’nin aylak olmasının birtakım nedenleri vardır. Özellikle babasından kalan mirasların getirisi bunun somut bir göstergesidir.

“Yataktan, kendi ılıkliğından ayrılmak istemiyor. Kalkıp odanın tek penceresinden perdeyi çekse, yıllardır ezberlediği, üst üste küçük banyo delikleriyle yandaki apartmanın -o da kendi malı; daha doğrusu babasından kalma- sıvalı duvarını görecek.” (s.11)

İfade içerisinde ek bilgiyle sunulan “o da kendi malı; daha doğrusu babasından kalma” sözleriyle söz konusu mirasa atıfta bulunulmuştur. Verici, kahramanın varlıklı oluşuna romanın başka bölümlerinde de değinmektedir.

“Deminden beri avukatın sesinde saygılı bir titremeye sayıp döktüğü rakamlar bile neşesini bozamıyordu.”(s.28)

“Kiralalar, bankanın yılsonu mektubu, rakamlar.”(s.28)

“Avukat ona yıllık hesabını veriyordu.”(s.28)

“İmzaladı. Bu şu demektir: Kiraları avukat toplayacak, karşılık olarak şimdi

oturduğu katta parasız oturacaktı. Avukat kâğıtlarını çantasına yerleştirdi.”
(s.29)

C.’nin ekonomik durumunu en somut biçimde gösteren ifadeler yer almaktadır. Gelirlerin tümü belli olmasa da bunları takip edecek bir avukatın varlığı, sahip olduğu ekonomik güce işaret etmektedir. Bu durum, kahramanın aylak olmasının maddi sebepleri arasında gösterilebilir. Zira C., çalışmamasına rağmen -gelen kiralardan dolayı- düzenli bir gelire sahiptir.

Ekonomik kaygının olmaması kahramanı aylaklığa iten nedenlerden sadece bir tanesidir. C., kendini toplumdaki ayrı tutan, çoğunluğun düzenine karşı çıkan bir karakterdir. Adını “eli paketliler” koyduğu, her gün işten eve, evden işe gitme döngüsünü asla kabul etmez. Bu kısır döngü etrafında yaşamayı reddeder.

“Ben 'Eli Paketliler' sokağı diyorum. Komşusumun saygısını yitireceğinden başka sıkıntısı olmayanlar yaşar burda.” (s.14)

“Biliyorum sizi. Küçük sürtünmelerle yetinirsiniz. Büyüklerinden korkarsınız. Akşamları elinizde paketlerle dönersiniz. Sizi bekleyenler vardır. Rahatsızsınız. Hem ne kolay rahatlıyorsunuz. İçinizde boşluklar yok. Neden ben de sizin gibi olamıyorum? Bir ben miyim düşünen? Bir ben miyim yalnız?” (s.39)

“Erkek akşamları eve elinde paketler, kese kâğıtlarıyla döner. Yemek yerler. Çoğu geceler adam ya öğrencilerin yazılı ödevlerini düzeltir, ya da gazete okur. Arada, "Bu yıl kömür kıtlığı olacakmış!" diye mırıldanır.” (s.76)

“Bu yaz yürümeyi unuttum ben. Çok oturdum; hayır çok yattım. Terden, yorgunluktan korktum. Rahattım. Rahatına düşkünlerden, eli paketlilerden bir ayrılığım yoktu.” (s.131)

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere C. tekdüzeliğe, sıradanlığa ve toplumun dayattığı yaşam tarzına karşı çıkmaktadır. Diğerlerine göre aylaklık olan bu düşünce ve yaşam tarzı onun için var olmanın temel şartıdır. Kendini diğer insanlardan soyutlar, başkalarının yapmacık mutluluğundan kaçır. Tüm bu bakış açısı, C.’nin diğer insanlar tarafından “aylak” olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Kahramanın, aylaklığı kendisinin tercih ettiği üzerinde daha önce durulmuştu. Zira C. için aylak olmak, ekonomik kaygıların dayatmasından kaynaklı değildir. Aksine maddi zenginliğin varlığıyla daha kolay ortaya çıkan bir durumdur. C.'nin hayat görüşüyle birlikte, babasına duyduğu derin nefret de aylaklığın nedenlerinden birini oluşturmaktadır. C., babasından nefret etmesi yüzünden o ne derse tersini yapmaktadır.

“Görürsünüz, adam olmayacak bu çocuk.” (s.121)

“Konuşmazdım. Sevinirdim. Babam adamsa ben olmayacaktım.” (s.122)

“Okuyup da ne olacak? İşadamı olmalı”(s.122)

“...ben işadamı olmamaya karar verirdim.”(s.122)

“Komisyoncu olmayacam ben.” (s.122)

Bu ifadelerden, C.'nin, aylak olmaya henüz çocuk yaşlarda karar verdiğini anlamak mümkündür. O, bunun nedeni olarak babasını gösterir. Babası, onun *adam* olmasını ister ancak adamlıktan kastın çok para kazanması olduğu anlaşılmaktadır. Babası işadamı sözcüğünü tercih etse de aslında bahsettiği, kendi mesleği olan komisyonculuktur. İşte bu yüzden C., her konuda olduğu gibi hayata atılacağı dönemde de babasından farklı olmak ister. Bunun doğal sonucu olarak o, meslek sahibi olamamış ve -toplumun ona yüklediği role göre- *aylak* olmuştur.

Kısaca belirtmek gerekirse C.'nin aylak olmasının üç nedeni bulunmaktadır: Babasından kalan miras nedeniyle ekonomik olarak çalışmaya ihtiyaç duymaması, toplumun tekdüze yaşam tarzına karşı duruşu ve babasına olan nefreti yüzünden onun, kendisinden beklediğinden uzak bir yaşam sürmek istemesi.

2.C.'NİN, BABASINDAN NEFRET ETMESİ

Romanda C.'nin yaşamını en çok etkileyen kişi babasıdır. Başkahramanın tavrının, davranışının ve hayat görüşünün temelinde babasıyla olan ilişkisi yatmaktadır. Henüz bir yaşındayken annesini kaybeden C., en yakın akrabası olarak babasıyla kalmış, onun sevgiden uzak tavrından yıllarca etkilenmiştir. Daha önce söz edildiği gibi

C.'nin bir “aylak” olarak hayatına devam etmesinin nedenlerinden birini oluşturur babası. Romanda babasıyla ilgili olumlu hiçbir duyguya, hatıraya sahip

olmadığı görülür. Bu nedenle öyle bir nefret vardır ki içinde, onun yaptıkları her neyse tam tersini yapmak için kendini güdüleyen bir karakter çıkar ortaya.

“...ama o yapmıyordu.”(s.12)

“Soymayacaktı kadını.”(s.12)

“Sağ bacağını büküp dizini kaşdı.”(s.12)

“Babasına benzemekten korkuyordu.”(s.12)

“Babasına benzemekten korkuyordu” ifadesi önemlidir. Zira bir çocuğun babasını sevmemesi, hatta ondan nefret etmesi için oldukça önemli gerekçelere sahip olması gerekir. Bununla birlikte -aksi mümkün olmakla beraber, genellikle- erkek çocuklarının babasına öykünmesi, o ne yaparsa onu taklit etmeye çalışması beklenir ya da umulur. Ancak C.’nin buna karşılık babasına benzememek için kendini zorlaması, ona benzemekten korkması, ona duyduğu nefretin bir yansımasıdır. Bu durum bilinçaltına işlemiştir artık. Tiyatroda biraz içi geçtiğinde gördüğü rüya, bunun göstergesi olacaktır.

“Beyaz önlüklü bir kadın ona doğru koşup önünde duruyor. "Ah" diyor. "Baban sandım seni. Sizin evde hizmetçiydim ben. Tıpkı baban gibisin. Bir bıyıkların eksik." "Defol, babama benzemem ben." "Niye kıızıyorsun? Babaya çekmek kötü bir şey mi? Yaman adamdı senin baban." "Defol. İstemiyorum." "İstesen de istemesen de onun gibisin sen. Bak nasıl bakıyorsun bacaklarıma." "Hayır, hayır sus!" Kadın gülüyor. Korkunç bir öfke kabarıyor içinde. Üstüne yürüyor, ama kadın artık yok. Çevresinde kendi halinde insanlar var.” (s.22)

Verici, gerek rüyalar vasıtasıyla gerekse gündelik hayatındaki tavırlarıyla C.’nin babasıyla olan bitmez mücadelesini sunmaktadır. Kendisini babasına benzemekten korkan, bunu dile getiren bilinçaltıyla mücadele eden bir karakterdir o. Romanın çeşitli yerlerinde verici, C.’ye bu durumu sorguluyor. İşte kahramanın hayatına etki eden şey, bu iç hesaplaşmadır. Babasına benziyor mu yoksa benzemiyor buna C.’nin kesin bir cevabı yoktur ancak emin oldu nokta, babasına benzemek istememesi ve hatta benzemekten korkmasıdır. Verici bu ikilemli durumu romanın tümüne yaymıştır.

“Babam adamsa ben olmayacaktım.”(s.122)

“Büyüyünce bıyık bırakmayacam, derdim kendi kendime.”(s.122)

İlk cümle onun aylak olmayı tercih ettiğini gösteren bir ifade sunar ki bundan daha önce bahsedildi. Bununla birlikte her iki ifadeden de onun babasına olan nefreti anlaşılmaktadır. Nefretin boyutu en küçük bir benzerlikten dahi kaçınmasıyla açıklanır. Öyle ki C., fiziki bir benzerliği de kabul etmez ve en küçük ayrıntıya kadar babasıyla olan benzerliğini ortadan kaldırmak ister. Büyüyünce bıyık bırakmamasından kolaylıkla babasının bıyıklı olduğu anlaşılır zira o, babasının yaptıklarının tam tersini yapmak için şartlamıştır kendini.

Kahramanın bilinçaltına işleyen, hayatının hemen her anında etkisini gösteren bir nefret söz konusudur babasına karşı. Bu durum, herhangi bir eylemde kolayca aklına gelebilmektedir.

“Boşuna harcanmış altı buçuk ayın ivcenliğiyle diz çöküp bacaklarını öptü. Aralarında ne babasının bıyıklı suratı vardı, ne de kulak kaşıntısı.” (s.103)

Verici, C.’nin Ayşe ile sahilde aralarında yaşanan samimi bir durumda dahi babasına olan nefretine atıfta bulunmaktadır. Böyle bir durumda babasının bıyıklı suratının aklına gelmeyeceği anlaşılabilir bir durum olmalıyken yazar, alıcıya bunu yine anımsatmak istemiştir. Buradaki amaç nefretin boyutunun ortaya konmasıdır. Özel, hatta alakasız bir durumda bile babasından bahsederek alıcıda, C.’nin babasına olan nefretini pekiştirmek istemiştir. Romanın hemen her yerinde bu nefretin izlerini görmek mümkündür.

C.’nin babasından nefret etmesi aslında bir sonuçtur. Babası gibi olmamak, o ne yaparsa tam tersini uygulamak boyutuna taşınan bu öfkenin ya da nefretin çok geçerli bir nedeni ya da nedenleri olması gerekir. Bu nefretin nedenini ortaya koyabilmek için C.’nin çocukluğuna gitmemiz gerekir. Zira çocukluğunda yaşadıkları, yetişkinliğinde yaptıklarının / yapamadıklarının nedenini vermektedir.

“Bende gördüğün her şey babamla başlar.” (s.120)

C.’nin hayatını etkileyen en önemli kişi babasıdır. Babasının ona karşı sevgisiz ve umursamaz tavrı aralarındaki uzaklığın başlangıcını oluşturur.

“Gündüzleri evde olmazdı. Komisyonculuk yaptığını söylerlerdi. Yemeği evde yediği akşamlar sofradaki o sıkıcı sessizlik! Yasağı unutup konuşmağa başladığım zamanlar, kaşları inik, bana bakardı. Büzülüürdüm.” (s.120)

“Akşamları yemeğe gelip gelmeyeceği belli olmazdı. Saat yediye dek beklerdik. Vakit yaklaştı mı yüreğimde bir çarpıntı başlardı. Tam gelmeyeceğini düşündüğüm sıra kapıdan girişleri! Nasıl kararırdu içim!” (s.120)

İfadelerden anlaşılacağı üzere C. için babasının varlığı, içindeki sıkıntının nedenini vermektedir. Babasıyla oturduğu sofradaki sessizlik ve konuşmaya yeltendiğinde babasının tepkisi, sevgisiz bir ortamın var olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda babasının eve gelmesiyle içindeki sıkıntının artması daha anlaşılır gelmektedir.

C., henüz bir yaşındayken annesini kaybetmiştir. Annesi öldükten sonra ona Zehra teyzesi bakmaya başlar. C., teyzesini çok sever ve onunla vakit geçirmekten büyük keyif alır. Belki de çevresinde sevdiği tek insan teyzesidir demek yanlış olmaz.

“Beni Zehra teyzem büyüttü. Onu kıskanç, bencil bir sevgiyle severdim.” (s.121)

Kasvetli hayatında huzur bulduğu insan teyzesidir. Onu kendisinden ayıran babasını bu nedenle sevmez.

“Hemen her gece babam eve girer girmez beni, teyzemle oynadığınız oyunlardan, masalların mutluluğundan ayırırdı. — Çocuğu yatır!” derdi. Büyük sevinçlerden büyük kederlere birden geçişi öğreniyordum. Çünkü onun kucığındayken babamın varlığını unutmış olurudum. Yatakta, beni ondan ayırmasındaki haksızlığı düşünürdüm.” (s.121)

C.’nin teyzesine olan sevgisi ne kadar fazlaysa, teyzesini bir şekilde ondan ayıran babasına duyduğu nefret de bir o kadar fazladır. Yoğun bir sevgi beslediği teyzesini başta babası olmak üzere herkesten kıskanır. Aslında bu durum, nefretin tohumlarının atıldığı bir döneme işaret eder. Zira nefretin asıl başladığı olay babasının, Zehra teyzesiyle ilişkide olması ve buna C.’nin şahit olmasıdır.

“O zamanlar onun, kötü dediği bu adamın metresi olduğunu bilmezdim.” (s.122)

“Durumu benden iyi gizlemişlerdi doğrusu. Çok geç farkına vardım.” (s.122)

“İlkokulu bitirdiğim yaz, bir gün odada dergi okurken kapı çalındı. Açılıp

kapanınca babamın sesini duydum. "— Hizmetçi nerde?" Teyzem, "— Dışarı çıktı," dedi. "— Ya çocuk?" "— Ortalıkta yok. O da çıkmış olacak." Sonra bir sessizlik... Eğilip aralık kapıdan baktım. Babam bir koluyla teyzemin etekliğini kaldırıp sarmış, öteki eliyle çıplak bacaklarını okşuyordu. "— Zehra, şu bacakların yok mu?" dedi. Çevrem kararır gibi oldu." (s.122)

Bu olaya şahit olması, babasından öğrenmesine ve ondan nefret etmesine neden olan en önemli ve somut olaydır. C., babasının hayattaki tek dayanağı olan teyzesine saldırdığını düşünmüş ve babasına -kendince- tepki göstermiştir. Sonradan bir saldırı olmadığını düşünse de ne babasına olan nefreti ne de teyzesine olan sevgisi azalmıştır.

"Kimi geceler düşümdede babamı korkunç ölümlerle birkaç kere öldürürdüm. Kulağım için değil, Zehra teyzeme saldırdı diye. Bütün suçu ona yükliyorum." (s.122)

"Ya teyzem? Onu hep sevdim. Sonraları babamla isteye isteye yattığını düşündüğümde bile bağışladım onu. Gözümde daha büyüdü." (s.122)

Her şeye rağmen teyzesini affetmesinin nedeni onun, sevdiği tek insan olmasıdır. Karakter itibarıyla arkadaşlarıyla kolay kolay anlaşamayan, çeşitli nedenlerle babasından nefret eden C., annesi yerine koyduğu teyzesine sıkı sıkıya bağlıdır.

"Bir ay sonra teyzem öldü. Artık yalnızdım." (s.123)

Bu sözle teyzesine olan sevgisi açık bir şekilde ortaya konmuştur. Tek dayanağı olan teyzesi de ölünce kendini tümüyle yalnız hissetmiştir.

C.'nin babasına olan nefretinin en büyük sebebi teyzesiyle yaşadıklarıdır. Babasının, teyzesine yaklaşması, onunla ilişki kurmasıdır. Ancak bu durum yalnızca teyzesiyle sınırlı kalmaz. Zira babası, eve gelen hizmetçilere de aynı şekilde davranır.

"Artık evde neden sık sık hizmetçi değiştiğini anlıyordum. Ah, bu kadınlardaki sıvışkan, arka sallayışlı dişilik! Babamın bıyık buruşları! Kaçamak çimdikler; mutfakta, sırtlan kambur sarılmalar? Babamda korkunç bir kadın düşkünlüğü vardı. Onun gibi olmama kararını, bu iğrençlikleri gördükçe vermiş olacağım." (s.121)

C.'nin de şahit olduğu bu olaylar, onda babasına duyduğu iğrenmeyle beraber nefreti körüklemektedir. Babasının kadın düşkünlüğünden dolayı yalnızca ondan nefret etmekle kalmaz, babası gibi olmama konusundaki kararı keskinleşir.

Kısaca toparlamak gerekirse C.'nin, babasından nefret etmesinin belli başlı nedenleri vardır. Babasının anlayışsız ve sevgisiz tavrı, aralarındaki bağın erken dönemde kopmasına neden olmuştur. Derin bir sevgi beslediği Zehra teyzesine karşı babasının yaklaşımı C.'de oluşan nefretin en büyük nedenini oluşturur. Babasının, Zehra teyzesiyle birlikte eve gelen hizmetçilere yaklaşması, onlarla ilişkiye girmesi C.'nin ona karşı büyük bir iğrenme duygusu beslemesine neden olmuştur.

3.C.'NİN KULAĞINI KAŞIMASI

Romanda dikkat çeken bir eylem vardır ki C., bunu çeşitli zamanlarda tekrarlamaktadır.

“Kimse karşılık vermedi. Sol kulağının memesini kaşdı.” (s.15)

“Sol elini cebinden çıkarıp kulağını kaşdı.” (s.39)

“Sol kulağının kaşıntısı, sokaktan geçen otomobilin sesi, merdivenlerdeki çocuk ağlaması hep o ana rastlamıştı.” (s.42)

“Saçları boynundaydı. Kulağı kaşınıyordu. Bir daha gelirlerse onu sağına oturtacaktı.” (s.74)

“Hem işitiyor, hem de işittiği sözden hoşlandığını belirtebiliyordu. Kulağını kaşdı.” (s.92)

Dikkat edilecek olursa bahsi geçen eylem, C.'nin sol kulağını kaşmasıdır. Bu, sıradan bir eylem değildir zira yazar, yukarıdaki örneklerle beraber romanın yirmi üç yerinde bu eyleme atıfta bulunmuştur. Anlaşılan yazar, bir duruma işaret etmek amacıyla bu eyleme vurgu yapmaktadır. Gerçekten de C.'nin bu hareketi yapmasının bir nedeni vardır. Sol kulağını kaşması, onun çocukluğundan kalma bir alışkanlığıdır.

“Elini yüzünde gezdirdi; kulağını kaşdı. Belki bu da babadan kalmaydı.” (s.53)

Bu alışkanlığın, C.'nin çocukluğundan kalma olduğuyla ilgili ilk ipucu bu cümleyle sunulmaktadır. Yazar, bu cümleyle geçmişe atıfta bulunmaktadır. Sahip olduğu bu alışkan C.'nin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Aklından bir an olsun çıkaramadığı babasını her hatırladığında sol kulağı kaşınmaktadır. Kadınlara her yaklaştığında, geçmişe ait herhangi bir şeyi hatırladığında böyle bir refleks geliştirmektedir.

"Kulağını bile öpmüştüm." Onun bir insan kulağını öpebilmesi yabana atılacak bir şey değildi. Kafasının derinliklerinde bir ışık parlar gibi oldu; söndü. Umutlandı. Hatırlamak istediği belki de kulakla ilgili bir olaydı. Tekrarladı: "Kulağını bile öpmüştüm. Kulağını." Olmuyordu. Aklında ne varsa kovup, yalın kafa bir daha zorladı. Yararsızdı. Kulağını kaşıdı." (s.137)

Yukarıdaki ifadeden açıkça görüleceği üzere C.'nin kulakla ilgili olarak bilinçaltına attığı önemli bir olay vardır. Aksi durumda bir kadının kulağını öpmesi C. için bu kadar değerli ve umut verici olamazdı. C.'nin sol kulağını kaşıma alışkanlığı bir sonuçtur. Bu alışkanlığın oluşma nedenini belirlemek için yine çocukluğuna ve çocukluğunda yaşadığı olaylara gitmek gerekir.

C.'nin henüz ilkokulu yeni bitirdiği dönemde bir gün babasını Zehra teyzesinin üzerinde görür. Büyük bir çok geçiren C., babasının, teyzesine saldırdığını düşünerek odaya girer:

"— Bırak onu, bırak!" diye bağırdım... Elini ısırđım. "Uyy anam!" dedi. Dişlerim acıdı. Birden sol kulağıma yapıştı. Pis, yakıcı bir acı duydum. Teyzem, "Ah, ne yaptın?" diyordu. "Kulağı yırtıldı! Alçak, kulağını yırttın onun! Kulağı yırtıldı." Ağlıyordu. Sonra düştüm. Kafamdaki ses durmadan, "Kulağı yırtıldı," diyordu. Kulağı yırtıldı, kulağı yırtıldı, kulağı yırtıldı..." (s.122)

Bu olaydan sonra başlayan bir "sol kulağını kaşıma" alışkanlığı söz konusudur. Sol kulağına aldığı darbenin acısı ile Zehra teyzesini gördüğü sahnenin birleşmesi C.'de, hiçbir zaman unutamayacağı bir travmaya dönüşmüştür. İşte bu travmanın etkisiyle belirli durumlarda bu alışkanlığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle babasını anımsatacak herhangi bir olay ya da durumda bu eylemi gerçekteştirmesi yaşadığı olayı bilinçaltına attığını göstermektedir.

4.C.'NİN BACAK KORKUSU

Başkahramanın kulağını kaşıma alışkanlığının yanında dikkat çeken bir diğer nokta da C.'nin, yakınlaştığı kadınların bacaklarına dokunamamasıdır. Bu durum, romanın geneline yayılmış biçimde yazar tarafından ortaya konmaktadır.

"En önemlisi bacaklarını öpebilmem, biliyorsun. Bir öptüm mü tamam." (s.85)

“Boşuna harcanmış altı buçuk ayın ivecenliğiyle diz çöküp bacaklarını öptü. Aralarında ne babasının bıyıklı suratı vardı, ne de kulak kaşıntısı. Onu bacaklarından kucaklayıp yanına indirdi.” (s.103)

“Tamam. İki haftadır kulağım kaşınmıyor. Yoksa farkında olmadan mı kaşıyorum? Sık sık bacaklarını okşayıp öpmem korkmadığıma kendimi inandırmak için mi? Korkmuyorum.” (s.111)

“Artık kadın bacaklarından korkmuyordu. Oysa yalnız Ayşe'ninkilere dokunabileceğini sanırdı. İki insan ayrıldıkları zaman birbirlerinde bir şeyler bırakıyorlardı.” (s.138)

C., kadınların bacaklarına dokunmaktan çekinmektedir. Bu korkuyu yenmek için kendini zorlar ve bazen bunda başarılı olur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yakınlaştığı kadınların bacaklarına dokunacağı sırada kulağında duyduğu, rahatsız edici uğultu ya da kulağının kaşınmasıdır. Buradan çıkarılacak sonuç çocukluğunda, sol kulağının kaşınmasına neden olan olayla bacaklara dokunamamasına neden olan olay arasında bir bağın var oluşudur. O halde kahramanın yaşadığı bu korkunun nedenini belirleyebilmek için yine C.'nin çocukluğunda yaşadığı olaylara bakmak gerekir.

“Açılıp kapanınca babamın sesini duydum. “— Hizmetçi nerde?” Teyzem, “— Dışan çıktı,” dedi. “— Ya çocuk?” “— Ortalıkta yok. O da çıkmış olacak.” Sonra bir sessizlik... Eğilip aralık kapıdan baktım. Babam bir koluyla teyzemin etekliğini kaldırıp sarmış, öteki eliyle çıplak bacaklarını okşuyordu. “— Zehra, şu bacakların yok mu?” dedi. Çevrem kararır gibi oldu. Fırladım. Üstlerine atıldığımda bacaklar hâlâ çıplaktılar. “— Bırak onu, bırak!” diye bağırdım...” (s.122)

Daha önce de sözü edilen bu olay, C.'nin bacaklardan korkmasının tek nedenidir. Babasının, hayatta tek değer verdiği insan olan Zehra teyzesinin bacaklarını okşaması, yine babasının, *Zehra, şu bacakların yok mu?* sözünü işitmiş olması C.'nin unutamadığı bir sahnedir. Bu görüntüden dolayı C.'de hâkim olan iki duygu söz konusudur: teyzesini o halde görmesinden kaynaklı bir hayal kırıklığı ile babasının bunu teyzesine yapmasından duyduğu öfke. Bu olaydan oldukça etkilendiğini, babasına saldırmasından anlamak mümkündür. Ancak sözü edilen olayın, C.'nin bilinçaltına da işlediğini söylemek

yanlış olmayacaktır. Zira bu olaydan sonra C., kadınların bacaklarına dokunmaktan korkmaya başlamıştır. Bu düşünceyi destekleyecek bir başka durum da yine bahsi geçen olaydan dolayı C.'nin kulağının yırtılması ve hayatı boyunca devam edecek olan “sol kulağını kaşıma” alışkanlığının başlamasıdır. Yani aynı olaydan kaynaklanan kulak kaşıma eylemi ile kadınların bacaklarına dokunamama durumu aynı anda gerçekleşen, birbirini tetikleyen olaylardır.

“Yalnız bacaklarına dokunmuyordu. Neden ona her gelişinde bacaklarını da getirirdi? Hep böyle olurdu. Onları okşama, sıkma isteğiyle avcu karıncalanmaya başladıkça bir kulağı yanardı. Dokunamazdı.” (s.80)

Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi teyzesiyle babasını bir arada gördüğü o sahne ve sonrasında yaşananlar nedeniyle tıpkı sol kulağını kaşıma eyleminde olduğu gibi C.'de bacaklara dokunamama gibi bir korku oluşmuştur. Bu iki durumun aynı nedene dayanması, sonuçların da birbirini harekete geçirmesine neden olmuştur. Kısacası, bacaklara dokunma isteğinin oluşmasıyla kulağının kaşınmasının aynı ana denk gelmesi bir tesadüf değil, bilinçaltının yansımasıdır.

5.C.'NİN MAVİ GÖZ SEVGİSİ

Romanda dikkat çeken bir diğer konu da C.'nin, hayalindeki kadının mavi gözlü oluşudur. Bu nedenle tanıştığı, etkileşimde bulunduğu, yakınlaştığı kadınların gözlerinin mavi renkli olmasını ummaktadır. İlk bakışta bir takıntı gibi algılanabilecek olan duruma romanın çeşitli yerlerinde rastlanmaktadır.

“Birden hızlanıp ona yetişti. Koluna değdi, durdurdu. Koyu maviydi.” (s.59)

“Birden kafasında Güler'in yüzünü gördü. Kız ona benziyordu. Gözleri mavi, burnu güzel olsa daha da benzeyecekti.” (s.95)

“Mavi gözlüydü. “Neden böyle bakıyor bana? Rahatlarını kaçıracam diye mi korkuyor?” (s.96)

“Güler'in mavi gözlü oluşu gibi.” (s.101)

Romanın genelinde C.'nin bir arayış içinde olduğu görülmektedir. Hayat görüşüne, beklentisine uygun bir kadını aramaktadır aslında. Aradığı kadında fiziki olarak en

önemli ölçütü ise mavi gözlü olmasıdır. Hayatına giren kadınlardan Güler'in ve sürekli aradığı ancak bir şekilde tanışma fırsatı bulamadığı B.'nin gözlerinin mavi oluşu kesinlikle tesadüf değildir. B. ile girdiği şu diyalog, sözü edilen konuda C.'nin ilgisini ortaya koymaktadır:

— *Hep gözlerini merak ederdi, dedi.*

— *Şimdi biliyor musun?*

— *Biliyorum. Koyu mavi. (s.61)*

Burada sorulması gereken soru, C.'nin mavi gözlü bir kadını aramasının sıradan bir takıntı olup olmadığıdır. Bu sorunun cevabını verebilmek için -diğer konularda olduğu gibi- yine C.'nin çocukluk anılarına gitmek gerekecektir. Zira yazar, bu isteğin kaynağını kahramanın çocukluk anılarına dayandırmıştır.

“Annemi bilmiyorum. Ben bir yaşındayken ölmüş. Belki de teyzem, onun güzel, mavi gözlerinden bahsettiği için, bu gözleri gördüğümü sanıyorum. Mavi gözlerden hep hoşlandım. Belki sana anlattığım o kıza üç ay dayanabilmem mavi gözlü oluşundandı.”
(s.121)

C.'nin mavi gözlü bir kadın araması bir sonuçtur. Bu beklentinin nedeniye yukarıdaki ifadede özetlenmiştir adeta. C.'nin mavi gözlü kadınlardan hoşlanmasının en önemli ve tek nedeni annesinin mavi gözlü oluşudur. Bir başka deyişle C.'nin arayış içinde olduğu kadın annesidir. Fiziki olarak bir benzerlik aramaktadır. Anlaşılan o ki bu, oldukça insani bir durumdur ve bunu, hayatta tek başına kalmış bir adamın çocuksu şımarıklığı olarak da değerlendirmek mümkündür. Sonuç olarak C.'nin aradığı, annesi gibi bakan, annesi gibi güven duyacağı bir kadındır.

SONUÇ

Aylak Adam romanında neden-sonuç ilişkisinin sunulması adına birçok farklı yöntem kullanılmıştır. Dolayısıyla dilbilgisel açıdan ve romanın içeriği özelinde çeşitli sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür. Öncelikle genel (dilbilgisel) sonuçların verilmesi, ardından özel (romanın içeriğiyle ilgili) sonuçların tespitinin yapılması, çalışma sonunda varılan sonucun düzenli bir şekilde belirtilmesine katkı sağlayacaktır.

Yapılan çalışma sonunda edinilen genel sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında pek çok dil biriminden faydalanılmıştır. Ek, sözcük ve cümleler yoluyla sözü edilen anlam ilişkisinin alıcıya iletiildiği görülmüştür. Özellikle cümlelerarası anlam bağıyla neden-sonucun derin yapıya bırakıldığı, ek ve sözcük vasıtasıyla da ilişkinin yüzey yapıya taşındığı belirlenmiştir.
- Kullanım çeşitliliği açısından yazarın tercih ettiği dil birimi ekler olmuştur. Bir başka deyişle yazar, neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında çok çeşitli eklerden faydalanmış, bu sayede -en azından ekler arasında- tekdüze bir anlatımdan uzaklaşmıştır.
- Ek düzeyinde en çok kullanılan dil birimi {-sA}, ardından {-IncA} olmuştur.
 - ◆ {-sA}'nın kullanım sıklığı ekler arasında yaklaşık %23 iken bu oran neden-sonuç ilişkisinin verildiği tüm dil birimleri arasında yaklaşık %9'da kalmıştır.
 - ◆◆ Ulaş ekleri arasında en sık kullanıma sahip ek olan {-IncA}'nın kullanım sıklığı ekler arasında yaklaşık %19 iken bu oran neden-sonuç ilişkisinin verildiği tüm dil birimleri arasında yaklaşık %7'dir.
- Eylemin yapılmasını ya da oluşmasını bir şarta, isteğe ya da amaca bağlayan {-sA}'nın neden-sonuç ilişkisinin sunulmasına da hizmet ettiğinin görülmesi çalışmanın önemli bir sonucudur. Bu ekin, sözü edilen ilişkiyi de yansıtmaması bilinen bir gerçek olmakla birlikte göz ardı edilmemesi gereken nokta kullanım sıklığının en yüksek dil birimi oluşudur. Ekin, neden-sonuç ilişkisini sunmasının yanında yoğun biçimde *şart* ifadesinin verilmesinde kullanılması, bu sıklığın artmasında bir diğer önemli etken olmuştur. Bir başka deyişle neden anlamı içeren dil birimlerine eklendiğinde hem nedensellik hem de şart anlamlarını içerisinde barındırarak kendisine geniş bir kullanım alanı açmıştır.

● Ek düzeyinde sunulan neden-sonuç ilişkisinde ulaç eklerinin varlığı dikkat çekicidir. Bir ifadenin içerisinde neden anlamı sunan yapının “nedenlik zarfı” görevinde yer alması, bu eklerin varlığını doğal kılsa da salt ulaç eklerinin yoğun bir kullanım sıklığına sahip olduğunu belirtmek, neden-sonuç ilişkisi açısından diğer eklere göre baskın bir yere sahip olduğunun tespiti için gereklidir.

◆ Ulaç eklerinin kullanım sıklığı ekler arasında yaklaşık %63 gibi baskın bir orana sahipken sözcük ve cümle düzeyleri dâhil tüm dil birimleri arasında %23 civarında kayda değer bir yoğunluk oluşturmaktadır.

● Ulaç ekleri içerisinde 17 çeşit birleşik ek yer almaktadır. Bu eklerin varlığı, nedenselliğe hizmet eden dil birimlerinin bu işleve sahip olabilmesi için başka dil birimlerine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Özellikle eylemsilere gelen {-A} ve {-DAn} eklerinin kaynaşmasıyla oluşan birleşik eklerin yapı içerisinde verilen ifadenin nedenini sunan dil birimlerine eklendiği gözlemlenmiştir.

◆ Birleşik eklerin kullanım sıklığı ekler arasında yaklaşık %60 gibi önemli bir orana sahiptir. Dolayısıyla ek düzeyinde verilen neden-sonuç ilişkisinin büyük bir çoğunluğu birleşik eklerle sağlanmıştır demek yanlış olmayacaktır. Bu eklerin, tüm dil birimlerindeki yoğunluğu ise %22 civarındadır. Birleşik eklerin ulaç ekleri içerisinde yaklaşık %94 gibi yoğun bir kullanım alanına sahip olması göstermektedir ki yazar, gerek ulaç ekleri gerekse tüm diğer ekler içerisinde belirgin biçimde birleşik ekleri kullanmayı tercih etmiştir. Bu bir tercih mi yoksa zorunluluk mu diye bir soru sorulduğunda cevap yine “tercih” olacaktır. Zira yazarın isteğine bağlı olarak aynı anlam ilişkisini sözcükler yoluyla karşılayabileceği gibi cümleler arasındaki anlamsal bağlardan yararlanarak sözü edilen ilişkiyi derin yapıya çekebilirdi. Böyle bir tercihin nedeni olarak sözü uzatmaktan kaçınıp dilde tasarruf ilkesinin benimsendiği gösterilebilir.

◆◆ Birleşik ekler içerisinde yer alan ve “eylemsi eki + için” kalıplaşmasıyla oluşan eklerin varlığı, diğer dil birimlerine göre ayrı bir yere sahiptir. Zira bu yapıyla sunulan örnekler çalışmada yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca karakteristik olarak nedensellik anlamı yoğun biçimde görülen *için* edatının kullanım sıklığının oldukça düşük olmasının nedeni de yine bu edatın, birleşik ek olarak, “Ek Düzeyinde Neden-Sonuç İlişkisi”nde de kullanılmasından

kaynaklanmaktadır. Romanda {-AcAğI için}, {-DIğI için}, {-mAk için} olmak üzere *için* edatıyla kurulmuş üç birleşik ek kullanılmıştır.

◆◆◆ Sözü edilen üç birleşik ekin, ekler arasındaki kullanım sıklığı yaklaşık %18 gibi ciddi bir orana sahiptir. Bununla beraber bu eklerin tüm dil birimlerindeki kullanım sıklığı %7 civarındadır.

● Çalışmada dikkat çeken bir diğer nokta da sözlü / yazılı bir ifade içerisinde birliktelik, vasıta gibi anlamsal ilişkileri sunan {-IA} ekinin neden-sonuç ilişkisine hizmet etmesidir. Kullanım sıklığı çok olmasa da anlatı içerisinde verilen işin / oluşun yapılma nedenini ortaya koyan yan önermelerde kullanıldığı gözden kaçmamıştır.

◆ {-IA}'nın ekler içerisindeki kullanım sıklığı yaklaşık %4; tüm dil birimleri arasındaki yeri yaklaşık %2 olarak belirlenmiştir.

● Anlatı içerisinde ayrılma, zaman, durum, yer-yön, neden gibi çeşitli anlam ilgilerini vermek üzere kullanılan dil birimlerine gelen {-DAn} ekinin neden-sonuç ilişkisine katkı yaptığı örnekler bulunmaktadır.

◆ Ekin kullanım sıklığı ekler arasında yaklaşık %8 iken diğer tüm dil birimlerinde %3 gibi bir orana sahiptir. Çalışma öncesinde tahmin edilen kullanım yoğunluğunun altında kalması yanılığ oluşturmamalıdır. Öyle ki bahsi geçen ekin birleşik eklerle birlikte kullanıma çıktığı durumlar da söz konusudur. {-AcAğIndAn}, {-DIğIndAn}, {-IşIndAn}, {-mAktAn} vb. birleşik eklerle de kullanımı salt {-DAn} ekiyle kullanıma çıkan örneklerin sayıca azalmasına neden olmuştur. Sonuç olarak “neden” anlamı sunan dil birimlerine eklenen bu ekin beklentilerden düşük bir kullanım sıklığına sahip olması, birleşik eklerle de işleme girmesinden kaynaklanmaktadır.

● Sözcük düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin sunulmasına katkı sağlayan dil birimleri edat ve bağlaç olarak ikiye ayrılmıştır.

◆ Edatların kullanım sıklığı sözcükler arasında yaklaşık %73 gibi büyük bir orana sahipken tüm dil birimleri içerisindeki yeri %7'dir. Bu bilgiler, edatların neden-sonuç ilişkisinin sözcükler düzeyinde sunulmasında önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Romanda “diye”, “göre”, “için” ve “yüzünden” olmak üzere dört farklı edatla sözü edilen anlam ilişkisinin sağlandığı tespit edilmiştir.

◆◆ Bağlaçların kullanım sıklığı ise sözcükler içerisinde yaklaşık %27, diğer dil birimleri arasında %2 civarında bir yoğunluğa sahiptir. Buna göre yazarın, neden-sonuç ilişkisini bağlaçlarla sunmayı tercih etmediği söylenebilir. Böyle bir tercihte yazarın amacının iki ayrı cümleyi birleştirmekten çok tek bir birleşik cümle içerisinde aynı anlamın verilmesini benimsediği söylenebilir. Aylak Adam'da “çünkü”, “da / de”, “ki” ve “yoksa” bağlaçlarıyla neden-sonuç ilişkisinin ortaya konduğu belirlenmiştir.

● Sözcük düzeyinde en sık kullanıma sahip dil birimi “diye”dir. Edatlar ve bağlaçlar içerisinde neden-sonuç ilişkisinin sağlanmasında yaklaşık %53 gibi bir kullanıma alanı bulunmaktadır.

◆ Sözü edilen dil biriminin edatlar arasındaki kullanım sıklığı yaklaşık %73'ken diğer tüm dil birimleri içerisindeki kullanımı %5 civarında kalmıştır.

● Neden-sonuç ilişkisiyle bir ifade kurulduğunda yoğun bir şekilde kullanıma çıkan “yüzünden” sözcüğünün, vericinin tercihiyle, çok sık yer almadığı gözlemlenmiştir. Bu, çalışma öncesindeki tahminlerden oldukça uzak bir durumdur. Zira bir sözün nedenini ortaya koymak için kullanılan en karakteristik dil birimlerinden biri de “yüzünden” edatıdır. Öyle ki çalışma içerisinde herhangi bir dil biriminin neden-sonuç ilişkisiyle kurulduğunu belirtmek ve ifadenin içerdiği bağlamı ortaya koymak adına açıklama yaparken bu sözcüğün sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bir başka deyişle derin yapıda sunulan neden-sonuç ilişkisini yüzey yapıya çıkarmak için yararlanılan dil birimlerinin başında “yüzünden” sözcüğü gelmektedir. Buna rağmen sözü edilen edatın geniş bir kullanım alanına sahip olmayışı dikkat çekmektedir.

◆ “Yüzünden” sözcüğünün edatlar arasında kullanım sıklığı %14 civarındayken edat ve bağlaçlar içerisinde yaklaşık %10 olarak belirlenmiştir. Sözcüğün tüm dil birimleri arasındaki kullanımı %1'in altında kalmıştır.

● Romanda, kullanım alanı yoğun olmayan ancak neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında belirgin bir işleve sahip olan “için” sözcüğünün durumu dikkat çekicidir. Kullanım sıklığı edatlar arasında yaklaşık %7, sözcük düzeyindeki diğer dil birimleri içerisinde yaklaşık %5 civarındadır. Buna ek olarak tüm dil birimlerindeki kullanımı %1'in bile altında kalmıştır. Bu durumun en önemli nedeni, daha önce söz edildiği gibi, bu edatın eylemsi ekleriyle birlikte birleşik ulaç eki oluşturmasıdır. Dolayısıyla, “için” edatının

kullanıldığı bazı ifadeler “Ek Düzeyinde Neden-Sonuç İlişkisi” bölümünde ulaç eki olarak değerlendirilmiş, bu da “için” sözcüğünün müstakil bir edat olarak kullanım sıklığını düşürmüştür. Bu nedenle yukarıda belirtilen sayısal verilerden yola çıkarak “için” sözcüğünün çok sık bir kullanım alanına sahip olmadığı düşüncesi bir yanılğı olacaktır.

- Bağlaçlarla yapılan neden-sonuç ilişkisinde “çünkü” bağlacının kullanım sıklığı oldukça düşüktür. Bu dil birimi, bahsi geçen anlam ilişkisinin sunulmasında karakteristik bir yere sahip olsa da romanda geniş bir yer kaplamamasının birden fazla nedeni olabilir. Öncelikle yazar, bu sözcüğü kullanıp neden-sonuç ilişkisini iki ayrı cümleyle vermek yerine tek bir cümlede bağlamak amacıyla eklerden ya da edatlardan faydalanmayı tercih etmiş olabilir. Bunun dışında yine yazar, neden-sonuç ilişkisi sunan böylesine karakteristik bir dil birimini kullanmanın tekdüzeliğe neden olacağı kaygısı taşımış olabilir. Zira estetik bir anlatım gereği alışılmış dil birimlerinden uzaklaşmak yazarın tasarrufundadır. Bu nedenlerden biri ya da her ikisi olabileceği gibi hiçbiri bu durumun gerçek nedenini sunmayabilir. Ancak her koşulda bilinen odur ki romanda bu sözcüğün kullanımını diğer dil birimlerine göre çok tercih edilmemiştir. “Çünkü” sözcüğünün bağlaçlar içerisinde kullanım sıklığının %52 olması bir yanılğı oluşturmamalıdır. Zira bağlaçların tüm dil birimlerindeki kullanım sıklığının %2 civarında olduğu unutulmamalıdır.

- ◆ Bu sözcüğün edatlar ve bağlaçlar içerisindeki kullanım sıklığı yaklaşık %13’ken bu oranın tüm dil birimlerindeki karşılığı yalnızca %1’dir.

- Bağlaçlar içerisinde, “çünkü” ve “ki” sözcüklerinin neden-sonuç ilişkisinde belirgin bir işleve sahip olmasının yanında, aynı anlam ilişkisinin iki cümle arasında “yoksa” ve “de / da” bağlaçlarıyla da sunulduğu gözlemlenmiştir. Bu iki dil birimi yoğun bir kullanım sıklığına sahip olmasa bile anlatı içerisinde kendilerine yer bulması çalışmanın dikkat çekici bir diğer noktasıdır.

- Yukarıda verilen bilgiler ışığında ek ve sözcük düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin sunulmasında kullanılan bazı dil birimlerinin genel eğilime karşın seyrek bir kullanıma sahip olduğu; buna karşın dilbilgisel açıdan neden-sonuç ilişkisinden uzak bir görünüme sahip bazı dil birimlerinin bu ilişkinin verilmesinde daha sık tercih edildiği belirlenmiştir. Her iki durumun da çeşitli nedenlerden kaynaklandığı dil birimleri

özelinde açıklansa da sonuç itibariyle bahsi geçen dil birimlerinin ortaya konması önemlidir.

- ◆ Kullanım sıklığı daha önce belirtilen “{-DAn}”, “için”, “çünkü” ve “yüzünden” dil birimlerinin romanda geniş bir kullanım alanına sahip olmadığı görülmüştür.
- ◆ Cümle düzeyinden sonra romanda neden-sonuç ilişkisinin verilmesinde en sık kullanılan dil birimi {-sA}’dır. Bununla birlikte genel olarak zaman, durum, nicelik, tarz vb. anlam ilişkilerinin sunulduğu yapılarda kullanıma çıkan ulaç eklerinin neden-sonuç ilişkisinin sunulduğu yapılarda da yoğun bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Romanda, cümle düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin kullanım sıklığı %53’tür. Bu oran, cümlelerarası anlamsal bağlar yoluyla verilen neden-sonuç ilişkisinin, aynı anlam ilişkisinin diğer dil birimleriyle sunulan örnekleri toplamından daha geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir. Buradan çıkarılacak bir diğer önemli sonuç da vericinin, sözü edilen ilişkiyi yüzey yapıda vermekten çok derin yapıda tutmayı tercih ettiğidir. Dilin işlenmesi, ifadeye estetik bir hava katılması adına birtakım duygu ve düşüncenin derin yapıya itilmesi olağan bir durumdur. Atılğan da bu amaçla neden-sonuç ilişkisini okuyucunun dikkatine bırakmayı tercih etmiştir. Bir ifade içerisinde duygu ve düşüncenin tümü yüzey yapıda alıcıya sunulursa bu tekdüze, basit ve ham bir üslubun oluşmasına neden olur ki edebi bir yapıtta böyle bir durumdan olabildiğince kaçınmak gerekir. Bu nedenle cümle düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin yüksek bir kullanım sıklığına sahip olması daha anlaşılabilir bir durumdur denebilir.
- Yapılan çalışmada neden-sonuç ilişkisi sunan dil birimleri üç başlığa ayrılmıştır. Ek, sözcük ve cümle düzeyinde söz konusu anlam ilişkisinin verildiği örneklerin kullanım sıklığı değişiklik göstermektedir. Yukarıda belirtilen sayısal verilere genel bir yaklaşımla dil birimlerinin kullanım sıklıkları yaklaşık olarak şu şekilde tespit edilmiştir:

◆ Cümle düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin kullanım sıklığı %53’tür.

◆◆ Ek düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin kullanım sıklığı %37’dir.

◆◆◆ Sözcük düzeyinde neden-sonuç ilişkisinin kullanım sıklığı %10’dur.

● Dil bilgisel olarak neden-sonuç ilişkisini değerlendirdiğimizde en sık kullanım oranı cümle, ek ve sözcük düzeyi olarak sıralanmaktadır. Buradan çıkarılacak en önemli sonuç yazarın, bahsi geçen anlam ilişkisini yüzey yapıda sunmaktan kaçındığıdır. Öyle ki verici, yapıttaki sunulan neden-sonuç ilişkisini ya cümleler arasındaki anlam bağına ya da eklerin anlamsal işlevine bırakmayı tercih etmiştir.

● Romanın içeriğine bakıldığında olayların, durumların birtakım neden-sonuç ilişkisi içerisinde verildiği gözlemlenmiştir. Roman, hikâye gibi anlatı türlerinde olay örgüsünün belirli neden-sonuç ilişkisiyle kurulması kaçınılmazdır. Bu şekilde alıcının, verilen iletiyi (romandaki konuyu) tam ve sağlıklı biçimde algılaması mümkün olacaktır. *Aylak Adam*'da bu ilişki romanın geneline yayılmış ve başkahraman C.'nin karakterinin sunulmasında önemli bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte C.'nin sahip olduğu duruşun, karakterin ve birtakım reflekslerinin neden-sonuç ilişkisiyle verildiği belirlenmiştir.

◆ *Aylak Adam*'da C.'nin birtakım dikkat çekici davranışlara ya da reflekslere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle C.'nin, babasından nefret etmesi, kulağını kaşınması, kadın bacaklarından korkması, mavi gözlü bir kadınla birlikte olmak istemesi gibi durumların romanın geneline yayıldığı görülmektedir. Bu, klasik bir vaka olmaktan çok uzaktır. Zira bunlar, C.'nin karakterini oluşturan önemli birer ayrıntı olarak göze çarpar. Bahsi geçen durumların bir sonuç olduğu kabul edilirse bunların birer nedeninin de var olması gerekir. Verici, tüm bu durumların nedenini romanın 120 ile 126. sayfaları arasında açıklamaktadır. Bu kısım, bir açıdan romanın sonuç bölümü olarak değerlendirilebilir.

◆◆ Romanın genelinde C.'nin hayat görüşü, duyguları, beklentileri anlatılır. Onun çocukluğunda yaşadıkları bugün yaptıklarının nedenini ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle yazar, yukarıda sözü edilen durumların nedenlerini, C.'nin çocukluğunda yaşadığı olaylara bağlamaktadır. O nedenle roman içeriğindeki neden-sonuç ilişkisi başkahramanın çocukluğunda yaşadığı (neden) ile hikâyenin anlatıldığı zaman yaşadıkları (sonuç) arasında gerçekleşmektedir.

◆◆◆ Romanın adında geçen “aylak” sözcüğü C.'nin en karakteristik özelliği arasında gösterilmiştir. Dikkat edilmesi gereken nokta aylaklığın bir sonuç olarak sunulmasıdır. Zira romanın çeşitli yerlerinde C.'nin aylak olmasının

nedenleri belirtilmektedir. Yazar, bunu bazen C. vasıtasıyla açık açık verirken bazen de çeşitli yollarla (C.'nin zengin olması, babası gibi olmak istememesi vb.) dolaylı olarak vermektedir. Atılın bunu art arda vermekten ziyade romanın tümüne yaymaktadır.

◆◆◆◆ Bu romanın neden-sonuç ilişkisiyle kurulduğunun en büyük kanıtı romanın adıyla içeriğinde anlatılan olaylar / durumlar arasında kurulan anlamsal bağıdır. Zira C.'nin “aylak bir adam” olması çocukluğunda yaşadıklarının bir sonucuysen onun daha sonra yaşadığı olayların ya da durumların nedeni de yine “aylak” olmasına bağlanmıştır. Bir başka deyişle C.'nin aylak olması, çocukluğunda yaşadıklarının sonucu; yetişkinliğinde yaptıklarının nedenidir.

KAYNAKÇA

- AKERSON Fatma Erkman – OZİL Şeyda, *Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler*, Simurg Yayınları, İstanbul, 1998.
- AKSAN Doğan, *Anlambilim – Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara, 1999.
- AYDEMİR İbrahim Ahmet, *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2010.
- AYDIN Hasan, “Gazzali ve David Hume’da Nedensellik Kuramı: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 16, Samsun, 2003, ss. 325-349.
- AYDIN Hasene, *Oktay Akbal’ın Hayri Bey’li Üsküdar Adlı Öyküsünde Cümleler Arası Anlam İlişkileri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2009.
- AYDIN Hasene, “Türkiye Türkçesinde Zaman Ekleri ve Bağlam İlişkisi Üzerine”, *VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, C. I, Bursa, 2014, ss.787-799.
- AYDIN Mehmet, *Dilbilim El Kitabı*, 2. bs., 3F Yayınevi, İstanbul, 2007.
- AZ Mehmet Ata, “Gazzali ve Thomas Aquinas’ın Nedensellik Görüşlerinin Karşılaştırılması”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/7 Spring*, Ankara, 2016, ss. 85-100.
- BANGUOĞLU Tahsin, *Türkçenin Grameri*, 10. bs., TDK Yayınları, Ankara, 2015.
- HUME David, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (çev. Ergün Baylan), BilgeSU, Ankara, 2009.
- BİLGEGİL M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1984.
- BENVENİSTE Emile, *Problemes de Linguistique Generale*, Gallimard Yayınevi, Paris, 1976.
- CEVİZCİ Ahmet, *Felsefe sözlüğü*, 8. bs., Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2013.

- ÇAKIR Cemal, “Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 24, Sayı 3, Ankara, 2014, ss. 245-255.
- DUYSAK Erkan, *Gazâlî'nin Nedensellik Anlayışı ve Kuantum Fiziği Kopenhag Yorumu Belirsizlik İlkesinin Karşılaştırılması*, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2015.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, *Kutadgu Bilig Grameri – Fiil*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1984.
- GAZALİ, *El Münkizü Mine'd Dalal*, (çev. Salih Uçan), İstanbul: Kayıhan, 2012.
- GÖÇER Ali, “Türkçe Dersi Metin İşleme Sürecinde Bağlam Temelli Sözcük Öğretimi ve Etkin Sözcük Dağarcığı Oluşturmadaki İşlevi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2015, ss. 48-63.
- GÖKSU Özkan, “Dilde Yapı Kavramı ve ‘Geleneksel’ Yaklaşım”, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 465, Ankara, 1980, ss. 46-56.
- GRÖNBERG Teo, *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.
- GÜLEN Tülay, *Oktay Akbal'ın Tedirgin Adlı Öyküsünde Cümleler Arası Anlam İlişkileri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2007.
- GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2000.
- HENGİRMEN Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınevi, Ankara 1998.
- HEPÇİLİNGİRLER Feyza, *Öğretenele ve Öğrenenele Türkçe Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- KARAAĞAÇ Günay, *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2011.
- KARAHAN Leyla, *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011,
- KARAHAN Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, 22. bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.

- KIRAN Zeynel, *Dilbilime Giriş*, 2. bs., Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002.
- KOÇ Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- KORKMAZ Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2003.
- KORKMAZ Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri: (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- MEB, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, MEB Yayınları, Ankara, 1995.
- SEV İ. Güsel, “Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir Mi?”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.12, Sayı: 2, Bolu, 2012, ss. 107-122.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, 11. bs., TDK Yayınları, Ankara, 2011.
- ÜSTÜNOVA Kerime, *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)*, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2012.
- ÜSTÜNOVA Kerime, “Dede Korkut Destanlarında İki Sözcüklü Yüklemeler”, *Dil Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, ss. 13-22.
- ÜSTÜNOVA Kerime, “Eklerin Öğretimi Üzerine Bir İki Söz”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, Bursa, 2004/1, ss. 173-182.
- ÜSTÜNOVA Kerime, *Türkçede Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*, UÜ Basımevi, Bursa, 2002.
- ÜSTÜNOVA Kerime, *Dil yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- VARDAR Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1982.
- VARDAR Berke, *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul 2002.
- YALDIR Hülya – KİRAZ Sibel, “Nedensellik, Bilim ve Metafizik, Kaygı”, *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, Bursa, 2008, ss. 147-163.
- YILDIRIM Filiz Çetintaş, “Türkçede Zaman Anlatan Ulaç Yan Tümceleri Arasındaki Anlam Örtüşmeleri”, *XVIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Ankara, 20-21 Mayıs 2004, ss. 340-350.

YILDIRIM Filiz Çetintaş, “Türkçede Zaman-Tarz-Neden-Sonuç İlişkilerinin Ulaş Ekleriyle Belirginleştirilmesi: Sıklık Yüzdeleri ve Uzman Uyumlarına Dayalı Anket Sonuçları”, *Dil Dergisi*, Sayı: 146, Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss. 25-39.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Yusuf Kamil ÖZDAĞ
Tez Adı	YUSUF ATILGAN'IN AYLAK ADAM ADLI ROMANINDA NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Türü	İnceleme
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :

İmza : 09.06.2017